

Beata Tomaszewska
Magdalena Nadolska

Konsultacja:
Barbara Górka

Program nauczania języka angielskiego

Jako pierwszego języka obcego
– kurs kontynuacyjny (Program A)

lub jako pierwszego języka obcego
– kurs początkowy (Program B)

lub jako drugiego języka obcego
– kurs kontynuacyjny (Program B)

**przeznaczony dla liceum ogólnokształcącego,
liceum profilowanego i technikum
IV etap edukacyjny**

Beata Tomaszewska

Mgr filologii angielskiej z 15-letnim stażem.

Nauczyciel dyplomowany. Naucza języka angielskiego w V Liceum Ogólnokształcącym w Toruniu oraz metodyki w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Toruniu, w którym pełni również funkcję kierownika specjalności język angielski i koordynatora programów europejskich.

Od 1995 roku wykonuje obowiązki doradcy metodycznego, prowadzi warsztaty i kursy dla nauczycieli języka angielskiego.

Ukończyła wiele kursów doskonalenia zawodowego w kraju i za granicą, głównie z zakresu metodyki nauczania języka angielskiego.

Wpisana jest również do rejestru egzaminatorów maturalnych, prowadzi szkolenia dla kandydatów na przyszłych egzaminatorów. Pełniła też funkcję przewodniczącej

Zespołu Egzaminatorów.

Jest ekspertem ds. awansu zawodowego wpisanym na listę MEN w zakresie języków obcych.

Magdalena Elżbieta Nadolska

jest dyplomowaną nauczycielką języka angielskiego.

Swój zawód wykonuje od 13 lat. Pracę rozpoczęła w II Liceum Ogólnokształcącym w Toruniu. Obecnie uczy w Zespole Szkół Ogólnokształcących: „Gimnazjum i Liceum Akademickie” w Toruniu, specjalizując się w pracy z uczniami zdolnymi. Jest egzaminatorką Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Gdańsku w zakresie egzaminu maturalnego z języka angielskiego. Kilkrotnie pełniła funkcję przewodniczącej zespołu egzaminatorów i weryfikatorów w Toruniu.

Prowadzi regularne szkolenia dla nauczycieli języka angielskiego – kandydatów na egzaminatorów w zakresie egzaminu maturalnego.

Jest autorką programu nauczania języka angielskiego *Przygotowanie do świata pracy* – kurs kontynuacyjny dla liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, włączonego do szkolnego zestawu programów nauczania w II LO w Toruniu.

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. ZAŁOŻENIA DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZE	3
2.1. Psychologiczne podstawy programu	3
2.2. Metodyczne założenia programu	4
2.3. Wymagania stawiane nauczycielom	4
2.4. Warunki realizacji programu	4
3. CECHY WYRÓŻNIAJĄCE NINIEJSZY PROGRAM SPOŚRÓD INNYCH PROGRAMÓW JĘZYKOWYCH	4
4. OGÓLNE CELE NAUCZANIA I WYCHOWANIA	5
5. SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA	6
5.1. Szczegółowe cele kształcenia sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji A	6
5.2. Szczegółowe cele kształcenia, sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji B	9
6. TREŚCI NAUCZANIA	11
6.1. Treści nauczania dla poziomu rozszerzonego, sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji A	12
6.2. Treści nauczania dla poziomu podstawowego, sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji B	18
7. PROCEDURY OSIĄGANIA SZCZEGÓŁOWYCH CELÓW EDUKACYJNYCH	22
7.1. Uczeń	23
7.2. Nauczyciel	26
7.3. Techniki nauczania	28
7.4. Formy i organizacja pracy	31
7.5. Projekty europejskie	32
8. PRZYGOTOWANIE DO EGZAMINU MATURALNEGO	33
8.1. Struktura egzaminu	33
8.2. Przygotowanie uczniów do egzaminu maturalnego	34
9. OPIS ZAŁOŻONYCH OSIĄGNIĘĆ UCZNIĄ	36
9.1. Osiągnięcia ucznia na poziomie rozszerzonym sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji A	36
9.2. Osiągnięcia ucznia na poziomie rozszerzonym sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji B	38
10. PROPOZYCJE METOD OCENIANIA STOPNIA REALIZACJI ZAŁOŻONYCH CELÓW ...	40
10.1. Ogólne założenia oceniania	40
10.2. Elementy podlegające ocenianiu	41
10.3. Poziomy wymagań	41
10.4. Cechy dobrego sprawdzianu	41
10.5. Sprawdzanie umiejętności	42
10.6. Sprawdzanie znajomości słownictwa i zagadnień gramatycznych	43
10.7. Samoocena	43
10.8. Propozycje sposobu ustalania śródrocznej i rocznej oceny kwalifikacyjnej	44
11. ŚRODKI DYDAKTYCZNE PROPONOWANE DO WYKORZYSTANIA PRZY REALIZACJI NINIEJSZEGO PROGRAMU	47
12. BIBLIOGRAFIA	48
13. ZAŁĄCZNIKI	49
Załącznik 1: Arkusz samooceny nauczyciela	50
Załącznik 2: Przykładowy scenariusz zajęć: nauczanie angielskiego przez chemię	51
Załącznik 3: Przykładowy scenariusz lekcji: praca formą stacji edukacyjnych	54
Załącznik 4: Propozycja sposobu formułowania kryteriów oceniania, opracowana na przykładzie sprawności: słuchanie	55
Załącznik 5: Ankieta diagnostyczna dla ucznia	57
Załącznik 6: Arkusz samooceny ucznia	58
Załącznik 7: Arkusz monitorowania zbiorczych wyników klasyfikacji śródrocznej/rocznej w danej klasie	59

1. WSTĘP

Niniejszy program nauczania języka angielskiego opracowano w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego dla liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników (Rozp. MENiS z 26.02.2002 Dz. U. Nr 51, poz. 458 z późn. zm.) oraz o standardy wymagań egzaminacyjnych egzaminu maturalnego z języków obcych (Rozp. MENiS z 10.08.2001 Dz. U. Nr 92, poz. 1020 z późn. zm.). Jest on spójny z Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego i umożliwia prowadzenie procesu dydaktycznego przy wykorzystaniu nowych tendencji w dziedzinie nauczania, uczenia się i oceniania.

Program przeznaczony jest do realizacji na czwartym etapie kształcenia w warunkach liceum ogólnokształcącego, liceum profilowanego i technikum, z uczniami którzy:

1. kontynuują rozpoczętą w gimnazjum naukę języka angielskiego jako języka wiodącego i zamierzają przystąpić do egzaminu maturalnego na poziomie rozszerzonym,
2. kontynuują rozpoczętą w gimnazjum naukę języka angielskiego jako drugiego języka obcego lub rozpoczynają naukę języka angielskiego jako języka wiodącego i zamierzają przystąpić do egzaminu maturalnego na poziomie podstawowym.

Aby osiągnąć najlepsze efekty kształcenia, należy pamiętać o zapewnieniu odpowiednich warunków realizacji programu. Oznacza to, że na kształcenie językowe uczniów, o których mowa w punkcie 1, należy przeznaczyć co najmniej 320 godzin lekcyjnych w ciągu całego etapu edukacyjnego, przy założeniu, że uczniowie władają już językiem na poziomie niższym średnio zaawansowanym (*pre-intermediate*), lub 240 godzin lekcyjnych w ciągu całego etapu kształcenia, gdy uczniowie reprezentują poziom językowy co najmniej średnio zaawansowany (*intermediate*).

Na kształcenie językowe uczniów, którzy kontynuują rozpoczętą w gimnazjum naukę języka angielskiego jako drugiego języka obcego lub rozpoczynają naukę języka angielskiego jako pierwszego, od poziomu zerowego, należy przeznaczyć odpowiednio 160 lub 240 godzin.

Proponuje się również, aby część godzin lekcyjnych została przeznaczona na integrowanie nauczania językowego z nauczaniem z zakresu innych przedmiotów. Nauczyciel, po rozpoznaniu potrzeb uczniów, decyduje, które dziedziny wiedzy i w jakim zakresie realizowane będą na lekcjach języka angielskiego.

Program może i powinien być modyfikowany w zależności od specyficznych potrzeb uczniów i nauczycieli oraz możliwości jego realizacji stwarzanych przez szkołę. Modyfikacje mogą dotyczyć warunków realizacji programu (patrz punkt 2.4), gradacji treści nauczania (patrz punkt 6), sposobów realizacji założonych celów nauczania (patrz punkt 7) oraz metod kontroli i oceny osiągnięć ucznia (patrz punkt 10 i 11).

W programie opisano różne propozycje metod i form pracy z uczniem oraz sposobów kontroli i oceny jego osiągnięć. Mamy nadzieję, że będą one motywować i inspirować nauczycieli i uczniów do aktywnego poszukiwania alternatywnych rozwiązań. Zaznaczamy jednak, że aby w pełni zrealizować cele programu, zakres treści nauczania (patrz punkt 6) może być pogłębiany i poszerzany, ale nie powinien być redukowany.

2. ZAŁOŻENIA DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZE

2.1. Psychologiczne podstawy programu

Program opiera się na założeniach psychologii humanistycznej, w której w centrum procesu dydaktycznego znajduje się uczeń z jego indywidualnymi potrzebami i zdolnościami, a proces uczenia się jest równie ważny jak osiągnięte efekty nauczania. W podejściu tym nacisk kładziony jest również na rozwijanie współpracy między uczniami oraz między uczniami i nauczycielem.

W programie można również odnaleźć elementy teorii poznawczo-rozwojowej, która zakłada wykorzystywanie potencjału indywidualnego ucznia w procesie dydaktycznym. Stąd nawiązanie do teorii inteligencji wielorakiej czy zalecanie stosowania technik uczenia się przez rozwiązywanie problemów czy technik korzystania ze źródeł.

Program wspiera się także na teorii behawioryzmu, w myśl której uczeń w procesie uczenia jest nieustannie wzmacniany pozytywnie, cele kształcenia są jasno określone i w większości mierzalne, a informacja zwrotna o postępach ucznia stanowi ważny element procesu kształcenia.

2.2. Metodyczne założenia programu

Techniki nauczania i uczenia się proponowane w niniejszym programie są w większości zgodne z założeniami podejścia kognitywnego i komunikatywnego. Efektywne nauczanie języka angielskiego nie polega jednak na wykorzystywaniu założeń jednej czy dwóch metod, ale na umiejętnym łączeniu technik polecanych przez różne modele nauczania.

Podstawowym założeniem programu jest rozwijanie wszystkich umiejętności językowych ucznia, wzbogacanie zasobu słownictwa, kształcenie umiejętności rozróżniania i stosowania struktur gramatycznych oraz przygotowanie do egzaminu maturalnego.

Istotne jest również to, aby nauczanie języka nie było celem samym w sobie, ale by język obcy służył jako narzędzie do poszerzania wiedzy z innych dziedzin. Stąd konieczność wykorzystania elementów zintegrowanego nauczania językowo-przedmiotowego (Content and Language Integrated Learning – CLIL). Uczniowie, koncentrując się na faktach i informacjach z zakresu geografii, historii czy astronomii, często doskonałą znajomość języka obcego w sposób nieświadomy. Ma to duże znaczenie w przypadku uczniów, którzy nie lubią zdobywać wiedzy o języku, ale chcą doświadczać efektów jego praktycznego zastosowania. Lekcje integrujące naukę języka i przedmiotu mają zawsze dwa cele – jeden związany z zagadnieniami z danej dziedziny, a drugi z kompetencjami językowymi.

Metody i techniki nauczania proponowane w programie wspomagają również rozwijanie innych kompetencji kluczowych, określonych w podstawie programowej, takich jak: rozwój osobowości ucznia, rozwój jego aktywności poznawczej, samokształcenie, poznawanie samego siebie czy wreszcie korzystanie ze źródeł.

2.3. Wymagania stawiane nauczycielom

Nauczyciel korzystający z naszego programu oprócz kwalifikacji przedmiotowych posiada również umiejętności wychowawcze. Zna meandry procesu nauczania, ale także uczenia się. Potrafi rozpoznać potrzeby i możliwości uczniów i odpowiednio do nich dobierać rodzaje ćwiczeń, które w skuteczny sposób wzmocnią proces kształcenia. Umiejętnie wykorzystuje na lekcjach technologię informacyjno-komunikacyjną. Efektywnie ocenia postępy uczniów, a jego ocenianie ma charakter nie tylko sumujący, ale przede wszystkim kształtujący. Nauczyciel jest jednocześnie refleksyjnym praktykiem, który nieustannie analizuje skuteczność swojej pracy, doskonali ją i modyfikuje (patrz: załącznik 1).

2.4. Warunki realizacji programu

Nauczanie języka obcego przynosi największe efekty, jeśli odbywa się w małych grupach. Zakładamy, że program realizowany będzie w grupach liczących nie więcej niż 18 osób. Lekcje powinny odbywać się w klasie, w której możliwe jest różne ustawienie stolików, sprzyjające wybranej formie pracy. Niezbędnym wyposażeniem jest magnetofon, magnetowid lub odtwarzacz DVD oraz słowniki. Stanowisko komputerowe z dostępem do Internetu także wspomaga i ułatwia proces realizacji programu. W klasie powinno się również znaleźć miejsce, w którym będą przedstawiane projekty uczniów.

3. CECHY WYRÓŻNIAJĄCE NINIEJSZY PROGRAM SPOŚRÓD INNYCH PROGRAMÓW JĘZYKOWYCH

Niniejszy program ściśle odnosi się do podstawy programowej zatwierdzonej przez MENiS i uwzględnia wszystkie jej wskazania. Jednak zawarte są w nim także nowe koncepcje, które w spójny, interesujący sposób uzupełniają dokument ministerialny i wskazują nowatorskie, pedagogicznie wartościowe sposoby realizacji założonych celów i proponowanych treści.

Główną cechą wyróżniającą ten program jest wprowadzanie elementów zintegrowanego nauczania językowo-przedmiotowego (CLIL). W dobie coraz większej migracji młodych ludzi w celu podjęcia pracy lub nauki w innych krajach ważne jest, aby uczniowie zostali wyposażeni w takie kompetencje językowe i wiedzę, które pozwolą im efektywnie studiować wybrane przedmioty w języku obcym. Temu

służy właśnie wprowadzanie elementów CLIL do nauki języka obcego. Proponujemy, aby uczniowie na lekcjach języka angielskiego poszerzali swą wiedzę z zakresu innych przedmiotów szkolnych, poznali podstawową terminologię związaną z innymi dziedzinami, czytali proste teksty dotyczące, na przykład, geografii, przyrody, astronomii czy nauk społecznych. Przewidujemy również, że w niektórych szkołach nauczyciele innych przedmiotów, posiadający kompetencje w dziedzinie języka angielskiego, wyrażą ochotę na prowadzenie fragmentów swoich lekcji w języku obcym, choćby podczas szkolnego dnia CLIL czy Dnia Języków Obcych.

Program zachęca również uczniów i nauczycieli do angażowania się w programy europejskie. Doskonałym sposobem łączenia poszerzania wiedzy z innych przedmiotów z rozwijaniem kompetencji językowych jest opracowywanie projektów we współpracy ze szkołami z innych krajów. Pomocne będą tutaj programy europejskie (np. Comenius), wspierające tego typu naukę. W ramach programu Asystentury Językowej (element programu *Lifelong Learning*) szkoła może również pozyskać studenta – asystenta językowego z innego kraju, który to obcokrajowiec będzie stanowił doskonałe źródło wiedzy o sztuce, historii, tradycjach swojego miejsca zamieszkania.

Program nasz skierowany jest nie tylko do nauczycieli ale także do uczniów i ich rodziców. Chcemy, by:

- był on praktyczny, przydatny i interesujący dla nauczyciela i ucznia,
- był przystępny i zrozumiały pod względem treści i formy ich prezentacji dla wszystkich odbiorców,
- umożliwiał jasne określenie umiejętności, którymi dysponuje uczeń pod koniec nauki,
- zapewniał rozumienie systemu oceniania przez uczniów i rodziców,
- zapewniał umiejętność przewidywania i racjonalnej samooceny własnych umiejętności,
- umożliwiał indywidualizację procesu nauczania, czyli dostosowanie metod i form pracy na zajęciach edukacyjnych do zróżnicowanych potrzeb, możliwości i zainteresowań uczniów,
- umożliwiał poszerzanie repertuaru posiadanych umiejętności językowych i jednocześnie dawał uczniom możliwość zdania egzaminu maturalnego na wybranym przez nich poziomie.

Nazwałyśmy ten program programem przyjaznym nauczycielowi i uczniowi. Warto dodać, że program przyjazny uczniowi musi być jednocześnie programem mu przydatnym, a przydatność z punktu widzenia ucznia wiąże się z przydatnością z punktu widzenia rodziców, niebędących często specjalistami w dziedzinie nauczania języka angielskiego. Stąd pomysł konkretyzacji prezentowanych w niniejszym opracowaniu celów szczegółowych, czyli takiego ich sformułowania, które precyzyjnie wyznaczy działania nauczyciela. Na podstawie tak sformułowanych celów określono zamierzone osiągnięcia ucznia w formie zoperacjonalizowanej dla dwóch poziomów kształcenia. Określenie tych osiągnięć stanowi zrozumiałą dla wszystkich odbiorców programu – a więc także dla rodziców – informację na temat oczekiwanych efektów kształcenia.

Innym zabiegiem mającym na celu zapewnienie czytelności programu dla ucznia i rodziców była zmiana słownictwa w zakresie poszerzonych sprawności językowych. Założone osiągnięcia ucznia obejmują słuchanie i czytanie (w opisie szczegółowych celów kształcenia odpowiada im pojęcie recepcji), mówienie i pisanie (odpowiadają im pojęcia produkcji i interakcji) oraz sprawności zintegrowane (ich odpowiednikiem jest mediacja).

Uwzględniając konkretnie sformułowane efekty, zaproponowano precyzyjne metody oceny osiągnięć edukacyjnych każdego ucznia, dbając o zapewnienie mu pełnoprawnego uczestnictwa w procesie oceniania. Stąd wśród elementów dodatkowych odnajdą Państwo w tym programie przykładowe materiały dotyczące kontroli i oceny, takie jak kryteria oceniania sformułowane dla sprawności słuchania ze zrozumieniem, arkusz samooceny oraz arkusz monitorowania wyników zbiorczych w celu ustalenia śródrocznej/rocznej oceny klasyfikacyjnej.

4. OGÓLNE CELE NAUCZANIA I WYCHOWANIA

Zgodnie z założeniami podstawy programowej kształcenia ogólnego w zakresie nauczania języków obcych nadrzędnym celem pracy edukacyjnej każdego nauczyciela jest dążenie do wszechstronnego rozwoju ucznia. Konieczna jest harmonijna realizacja zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania. Zadania te tworzą wzajemnie uzupełniające się i równoważne wymiary pracy każdego nauczyciela.

U podstaw niniejszego programu znajduje się stwierdzenie, iż „uznanie rzeczywistości jest pierwszym zabiegiem każdego twórczego myślenia”. Wybór takiego fundamentu nie jest przypadkowy. Ma podkreślać, iż w centrum zainteresowania ucznia musi znajdować się rzeczywistość. Ta rzeczywistość narzuca

bowiem wymagania, którym młody człowiek powinien sprostać. By ułatwić uczniowi to zadanie, należy zadbać o rozwój następujących kompetencji:

- uczenie się,
- myślenie,
- poszukiwanie,
- działanie,
- doskonalenie się,
- komunikowanie się,
- współpraca.

(H. Komorowska, 2005)

Kształcenie tych kompetencji jest nierozdzielnie związane z realizacją ponadprzedmiotowych celów nauczania i wychowania, które obejmują:

1. kształcenie kompetencji interkulturowych z uwzględnieniem tematyki integracji europejskiej przez:
 - zapoznanie z głównymi odmianami języka angielskiego,
 - poszerzanie wiedzy z zakresu historii, geografii, literatury i kulturoznawstwa,
 - kształcenie umiejętności analitycznego postrzegania różnic kulturowych oraz postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec nich,
 - pogłębianie u ucznia poczucia tożsamości kulturowej na tle innych kultur krajów anglojęzycznych.
2. kształcenie umiejętności samodzielnego uczenia się przez motywowanie i wdrażanie uczniów do:
 - samooceny przebiegu dotychczasowego kształcenia językowego i osiągniętych efektów,
 - stawiania sobie kolejnych celów,
 - planowania procesu samodzielnego uczenia się,
 - poszukiwania i wykorzystywania w praktyce indywidualnych strategii uczenia się i technik radzenia sobie ze stresem egzaminacyjnym,
 - poszerzania ogólnej wiedzy o otaczającym świecie,
 - stosowania wiedzy i umiejętności zdobytych w trakcie nauki innych języków obcych i pozostałych przedmiotów szkolnych oraz wykorzystywania owej wiedzy przy wykonywaniu projektów interdyscyplinarnych,
 - poszukiwania skutecznych sposobów docierania do informacji i porządkowania ich, w tym korzystania z różnego rodzaju słowników oraz Internetu.
3. doskonalenie umiejętności pracy w zespole, czyli:
 - kształcenie umiejętności precyzyjnego komunikowania się, tzn. argumentowania, negocjowania, wyrażania i obrony własnych opinii,
 - rozwijanie umiejętności podejmowania decyzji,
 - kształcenie poczucia odpowiedzialności za efekty wspólnej pracy,
 - rozwijanie umiejętności interpersonalnych, czyli postawy otwartości na potrzeby innych i życzliwości.

Tak sformułowane cele ogólne są realizowane przez skonkretyzowane cele szczegółowe opisane w następnym rozdziale.

5. SZCZEGÓŁOWE CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Opracowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego dla liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników (Rozp. MENiS z 26.02.2002 Dz. U. Nr 51 poz. 458 z późn. zm.) oraz standardy wymagań egzaminacyjnych egzaminu maturalnego z języków obcych (Rozp. MENiS z 10.08.2001 Dz. U. Nr 92, poz. 1020 z późn. zm.).

5.1. Szczegółowe cele kształcenia sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji A

5.1.1. Założenia ogólne

Szczegółowe cele kształcenia zaprezentowane w tej części programu, opierają się na podstawie programowej kształcenia ogólnego w wariantcie A, dotyczącej nauki języka obcego nowożytnego jako pierw-

szego, stanowiącej kontynuację nauczania tego języka w gimnazjum. Zakłada się realizację dwóch szczegółowych celów edukacyjnych:

1. osiągnięcie przez ucznia umiejętności językowych na poziomie zaawansowanym, zapewniających swobodne komunikowanie się w kraju nauczanego języka lub w kontaktach z dość wymagającymi użytkownikami, a także w przyszłej nauce i pracy,
2. przygotowanie ucznia do egzaminu maturalnego z tego języka na poziomie rozszerzonym.

Szkoła winna wspierać uczniów w osiąganiu założonych celów przez:

1. pomoc w rozwijaniu poczucia własnej wartości oraz wiary w swoje możliwości, między innymi przez pozytywną informację zwrotną, dotyczącą indywidualnych umiejętności językowych,
2. zapewnienie im dostępu do materiałów rzeczywiście funkcjonujących w kulturze danego języka w tym, w miarę możliwości, multimedialnych których wybór odpowiada obowiązującym normom wychowawczym,
3. dążenie do zapewnienia im maksimum kontaktu z językiem obcym, np. poprzez wymianę ze szkołami z innych krajów lub uczestnictwo w programach międzynarodowych,
4. wdrażanie ich do samodzielności w procesie uczenia się języka obcego,
5. zapewnienie im możliwości wykorzystywania języka przy wykonywaniu zespołowych, zwłaszcza interdyscyplinarnych, projektów,
6. umożliwienie wykorzystania języka jako narzędzia służącego do poszerzania wiedzy i umiejętności z innych dziedzin,
7. wspieranie ich w rozwijaniu postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur.

Praca z programem obejmuje realizację następujących treści nauczania:

1. ugruntowanie wiadomości i umiejętności nabytych na poprzednich etapach nauki,
2. pogłębianie integracji sprawności językowych,
3. uzyskanie umiejętności językowych pozwalających na swobodne operowanie językiem w bogatym repertuarze sytuacyjno-tematycznym, z uwzględnieniem tematyki kraju ojczystego oraz innych przedmiotów,
4. uzyskanie umiejętności językowych przez kontakt z autentycznymi wypowiedziami pisemnymi i ustnymi z uwzględnieniem różnych rejestrów językowych oraz użycia stylu formalnego i nieformalnego, a także z fragmentami tekstów literackich z obszaru nauczanego języka,
5. zapoznanie z głównymi odmianami nauczanego języka,
6. poszerzenie wiedzy o kulturze obszaru języka nauczanego z uwzględnieniem tematyki integracji europejskiej,
7. korzystanie z wiedzy i umiejętności nabytych w trakcie nauki innego języka obcego oraz innych przedmiotów,
8. zapoznanie z tymi elementami języka i normami socjokulturowymi, które pozwalają funkcjonować na rynku pracy.

Realizacja założonych celów oznacza zdobycie przez ucznia następujących umiejętności:

1. praktyczne posługiwanie się językiem na poziomie zaawansowanym,
2. ogólne rozumienie autentycznych przekazów słownych odbieranych za pośrednictwem mediów audiowizualnych (np. audycja radiowa, telewizyjna, film) oraz przekazów tekstowych (prasa, opracowania popularnonaukowe, fragmenty tekstów literackich, wybrane przekazy internetowe),
3. umiejętność wyszukiwania, selekcji, porządkowania szczegółowych informacji w autentycznych przekazach słownych oraz tekstowych,
4. umiejętność uczestniczenia w dyskusji: argumentowania, wyrażania opinii, uzasadnienia i obrony własnych sądów,
5. rozumienie i stosowanie środków językowych służących wyrażaniu różnorodnych intencji oraz stanów emocjonalnych (np. hipoteza, wątpliwość, zakłopotanie),
6. posługiwanie się wybranymi środkami stylistycznymi dla wyrażania ironii, żartobliwego charakteru wypowiedzi itd.,
7. dokonywanie kompozycji tekstów usłyszanych i przeczytanych,
8. przetwarzanie przeczytanych lub usłyszanych informacji z uwzględnieniem zmiany rejestru, stylu lub formy,
9. rozumienie i umiejętność skomentowania faktów socjokulturowych, typowych dla obszaru języka nauczanego, w tym zwyczajów, tradycji i literatury,

10. pisanie typowych sformalizowanych tekstów (np. curriculum vitae, podanie o pracę czy stypendium),
11. pisanie wybranych tekstów niesformalizowanych (np. list, komentarz, esej),
12. stosowanie odpowiednich dla języka pisanego środków leksykalnych i morfosyntaktycznych w zakresie określonego typu wypowiedzi pisemnych,
13. rozpoznawanie standardowych odmian języka nauczanego,
14. dostrzeganie błędów oraz dokonywanie autokorekty,
15. opanowanie indywidualnych strategii uczenia się, korzystanie z różnych źródeł informacji (m. in. leksykonów, encyklopedii, słowników specjalistycznych oraz źródeł elektronicznych).

5.1.2. Szczegółowe cele kształcenia sformułowane dla poziomu rozszerzonego w ramach poszczególnych sprawności językowych

Szczegółowe cele kształcenia dla poziomu rozszerzonego przedstawiono w formie listy konkretnych umiejętności, w które chcemy wyposażać ucznia na omawianym etapie kształcenia. Umiejętności te omówione są w ramach poszerzonej liczby sprawności językowych, skategoryzowanych jako cztery działania językowe, zwane recepcją, produkcją, interakcją i mediacją.

1. Osiągnięcie przez ucznia umiejętności językowych na poziomie zaawansowanym, zapewniających swobodę komunikowania się w kraju nauczanego języka lub w kontaktach z dość wymagającymi użytkownikami, a także w przyszłej nauce i pracy, w ramach następujących sprawności językowych:

1.1. **recepcji**, czyli rozumienia tekstu czytanego i słuchanego:

- dłuższego i bardziej złożonego pod względem treści, ze skomplikowanymi nawet wywodami,
- na tematy konkretne i abstrakcyjne, dotyczącego problemów współczesnego świata oraz tematów z różnych dziedzin nauki, o wysokim stopniu zróżnicowania struktur leksykalno-gramatycznych.

Stopień zrozumienia przez ucznia takiego tekstu określają umiejętności obejmujące:

- określanie głównej myśli tekstu,
 - określanie, wyszukiwanie, wyselekcjonowywanie informacji szczegółowych,
 - określanie intencji autora tekstu i kontekstu sytuacyjnego,
 - rozpoznawanie związków między poszczególnymi częściami tekstu,
 - rozróżnianie formalnego i nieformalnego stylu tekstu,
 - oddzielanie faktów od opinii,
 - rozróżnianie rozmaitych struktur leksykalno-gramatycznych.
- 1.2. **produkcji**, czyli umiejętności tworzenia tekstu w postaci dłuższej, wieloaspektowej wypowiedzi ustnej i pisemnej, uwzględniającej:
- potrzebę zachowania przejrzystości i logiki,
 - opisywanie ludzi, przedmiotów, miejsc, zjawisk i czynności,
 - relacjonowanie wydarzeń,
 - przedstawianie opinii własnych i innych osób,
 - uzasadnianie własnych opinii i wyjaśnianie opinii osób trzecich,
 - wyrażanie intencji i stanów emocjonalnych,
 - poprawne stosowanie środków leksykalno-gramatycznych, adekwatnie do ich funkcji,
 - formułowanie płynnej wypowiedzi w określonej formie, charakteryzującej się przejrzystością i logiką, z zachowaniem wymaganego limitu słów.
- 1.3. **interakcji**, czyli umiejętności porozumiewania się w formie ustnej i pisemnej w zakresie:
- formułowania wypowiedzi płynnie i spontanicznie, bez wywoływania napięcia u rodzimych użytkowników języka,
 - uczestniczenia w dyskusji, udzielania informacji i wyjaśnień, argumentowania, wyrażania i obrony własnych opinii i poglądów,
 - interpretowania i komentowania przedstawianych faktów i opinii innych osób,
 - dokonywania podsumowania wypowiedzi i rozmów,
 - wyrażania stanów emocjonalnych,
 - uzyskiwania, udzielania, przekazywania lub odmowy informacji, wyjaśnień, pozwoleń,
 - poprawnego stosowania środków językowych, adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej,
- 1.4. **mediacji**, czyli umiejętności przetwarzania tekstu w zakresie mówienia i pisania, obejmującej:
- relacjonowanie i przekazywanie treści tekstów przeczytanych w języku ojczystym lub obcym oraz informacji zawartych w materiałach ikonograficznych,
 - stosowanie zmian struktur leksykalno-gramatycznych, rejestru stylu lub formy, m.in. w celu opracowania i prezentacji projektów interdyscyplinarnych na poziomie rozszerzonym,

2. Przygotowanie uczniów do egzaminu maturalnego z języka angielskiego na poziomie rozszerzonym, czyli:
 - zapoznanie z formą egzaminu, standardami wymagań egzaminacyjnych i typowymi zadaniami egzaminacyjnymi,
 - ćwiczenie umiejętności rozwiązywania typowych zadań egzaminacyjnych,
 - wyjaśnianie i stosowanie w praktyce egzaminacyjnych kryteriów oceniania wypowiedzi ustnych i pisemnych,
 - doskonalenie techniki zdawania egzaminów językowych.

5.2. Szczegółowe cele kształcenia, sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji B

5.2.1. Założenia ogólne

Szczegółowe cele kształcenia zaprezentowane w tej części programu opierają się na podstawie programowej kształcenia ogólnego w wariantcie B, dotyczącej nauki języka obcego nowożytnego jako pierwszego, rozpoczynającej się od poziomu zerowego, lub jako drugiego, gdy nauczanie tego języka stanowi kontynuację nauczania w gimnazjum. Zakłada się realizację dwóch szczegółowych celów edukacyjnych:

1. opanowanie języka na poziomie zapewniającym w miarę sprawną komunikację w kontaktach dotyczących spraw życia codziennego i wybranych zagadnień z innych dziedzin nauki,
2. przygotowanie do egzaminu maturalnego z języka obcego na poziomie podstawowym.

Szkoła winna wspierać uczniów w osiągnięciu założonych celów przez:

1. pomoc w rozwijaniu poczucia ich własnej wartości oraz wiary we własne możliwości, między innymi przez pozytywną informację zwrotną, dotyczącą indywidualnych kompetencji językowych,
2. zapewnienie im dostępu do materiałów rzeczywiście funkcjonujących w kulturze danego języka, których wybór odpowiada zadaniom wychowawczym,
3. zapewnienia im maksimum kontaktu z językiem obcym oraz możliwości aktywnego używania języka mówionego i pisanego,
4. wspieranie ich w rozwijaniu postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur,
5. umożliwienie im wykorzystywania znajomości języka jako narzędzia do opracowywania różnorodnych projektów, w tym interdyscyplinarnych,
6. wdrażanie ich do samodzielności w procesie uczenia się języka obcego.

Pracując z programem realizuje się następujące treści nauczania:

1. struktury morfosyntaktyczne umożliwiające formułowanie prostych wypowiedzi dotyczących teraźniejszości, przeszłości i przyszłości oraz relacji przestrzennych,
2. funkcje językowe umożliwiające posługiwanie się językiem w sytuacjach życia codziennego,
3. słownictwo dotyczące życia codziennego, uwzględniające realia kraju/obszaru języka nauczanego oraz kraju ojczystego,
4. podstawowa terminologia z wybranych dziedzin nauki,
5. ogólne wiadomości kulturowo-cywilizacyjne na temat kraju/obszaru języka nauczanego,
6. rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia, opanowanie zasad wymowy,
7. rozwijanie sprawności czytania i pisanego, opanowanie zasad ortografii,
8. rozwijanie integracji sprawności językowych,
9. nabywanie umiejętności językowych przez kontakt z autentycznymi wypowiedziami ustnymi i pisemnymi,
10. rozróżnianie formalnego i nieformalnego stylu języka,
11. korzystanie z technik kompensacyjnych,
12. korzystanie z wiedzy i umiejętności nabytych w trakcie nauki innego języka obcego oraz pozostałych przedmiotów,
13. rozwijanie indywidualnych strategii uczenia się, korzystanie z różnych źródeł informacji.

Realizacja założonych celów oznacza zdobycie przez ucznia następujących umiejętności:

1. w zakresie słuchania:
 - 1) rozumienie ogólnego sensu oraz intencji prostych wypowiedzi osób posługujących się tym językiem jako macierzystym,

- 2) rozumienie sensu prostych autentycznych wypowiedzi w różnych warunkach odbioru (np. rozmowa przez telefon, komunikat na dworcu),
 - 3) wyszukiwanie informacji szczegółowych w nieskomplikowanych wypowiedziach i dialogach,
 - 4) rozumienie ogólnego sensu prostych wypowiedzi zawierających niezrozumiałe elementy, których znaczenia uczeń może się domyślić (np. z kontekstu),
2. w zakresie mówienia:
- 1) uzyskiwanie i udzielanie informacji dotyczących życia codziennego,
 - 2) formułowanie w miarę płynnych, krótkich i spójnych wypowiedzi na określone tematy, z zastosowaniem form gramatycznych odpowiednich do wyrażania teraźniejszości, przeszłości i przyszłości oraz relacji przestrzennych,
 - 3) posługiwanie się odpowiednimi środkami językowymi dla wyrażenia intencji, uczuć, emocji w sytuacjach życia codziennego,
 - 4) poprawne językowo i logiczne wyrażenia myśli i opinii na określone tematy,
 - 5) relacjonowanie wypowiedzi innych osób,
 - 6) właściwa reakcja językowa na wypowiedź rozmówcy oraz stosowanie rutynowych zachowań językowych,
 - 7) inicjowanie i podtrzymywanie prostej rozmowy,
 - 8) prowadzenie prostych negocjacji w sytuacjach życia codziennego,
 - 9) opanowanie wymowy w stopniu zapewniającym zrozumiałość wypowiedzi osób posługujących się tym językiem jako macierzystym,
3. w zakresie czytania:
- 1) rozumienie powszechnie spotykanych dokumentów i tekstów autentycznych, takich jak: rozkłady jazdy, ogłoszenia, reklamy, menu, listy i instrukcje,
 - 2) rozumienie prostego tekstu narracyjnego,
 - 3) rozumienie ogólnego sensu prostego tekstu przy czytaniu pobieżnym,
 - 4) rozumienie ogólnego sensu tekstu, który zawiera fragmenty niezrozumiałe,
 - 5) wyszukiwanie konkretnych informacji z częściowo niezrozumiałego tekstu,
4. w zakresie pisania:
- 1) sformułowanie i zapisanie własnego oraz otrzymanego prostego komunikatu,
 - 2) napisanie streszczenia prostego tekstu użytkowego (np. zaproszenia, rezerwacji, podania, curriculum vitae, ogłoszenia) oraz wypełnianie formularzy,
 - 3) napisanie streszczenia prostego tekstu,
 - 4) stosowanie właściwego słownictwa, struktur morfosyntaktycznych i zasad ortografii w prostych tekstach,
5. inne umiejętności – korzystanie ze słownika jedno- i dwujęzycznego oraz innych źródeł informacji, w tym również elektronicznych.

5.2.2. Szczegółowe cele kształcenia sformułowane dla poziomu podstawowego w ramach poszczególnych sprawności językowych

Szczegółowe cele kształcenia dla poziomu podstawowego przedstawiono w formie listy konkretnych umiejętności, w które chcemy wyposażać ucznia na omawianym etapie kształcenia. Umiejętności te omówione są w ramach poszerzonej liczby sprawności językowych, skategoryzowanych jako cztery działania językowe, zwane recepcją, produkcją, interakcją i mediacją.

1. Osiągnięcie przez ucznia umiejętności językowych na poziomie zapewniającym w miarę sprawną komunikację w odniesieniu do spraw życia codziennego oraz wybranych zagadnień z innych dziedzin nauki w ramach następujących sprawności językowych:

1.1. recepcji, czyli rozumienia tekstu słuchanego i czytanego:

- prostego pod względem treści,
- sformułowanego w standardowej odmianie języka,
- na tematy typowe dla domu, szkoły, czasu wolnego itp., oraz tematy dotyczące wybranych zagadnień z innych dziedzin nauki,
- o niewielkim stopniu zróżnicowania struktur leksykalno-gramatycznych, podawanego stosunkowo wolno i wyraźnie.

Stopień recepcji scharakteryzowanego wyżej tekstu określają umiejętności ucznia obejmujące:

- określenie głównej myśli tekstu,
- określanie, wyszukiwanie, selekcjonowanie informacji szczegółowych,
- określanie intencji nadawcy i kontekstu sytuacyjnego,

- rozpoznawanie związków między poszczególnymi częściami tekstu,
 - rozróżnianie formalnego i nieformalnego stylu tekstu.
- 1.2. **produkcji**, czyli umiejętności samodzielnego wypowiedzania się w formie ustnej i pisemnej, uwzględniającej:
- opisywanie przeżyć, zdarzeń, własnych marzeń, nadziei i ambicji,
 - uzasadnianie i wyjaśnianie własnych opinii i planów,
 - relacjonowanie wydarzeń i opowiadanie treści książek i filmów,
 - poprawne stosowanie środków leksykalno-gramatycznych adekwatnie do ich funkcji,
 - wypowiedzanie się w określonej formie z zachowaniem podanego limitu słów.
- 1.3. **interakcji**, czyli umiejętności porozumiewania się w formie ustnej i pisemnej, w zakresie:
- uczestniczenia w prostej rozmowie na tematy prywatne i dotyczące życia codziennego, a także podtrzymywania jej i kończenia,
 - uzyskiwania, udzielania lub odmowy informacji, wyjaśnień, pozwoleń,
 - prowadzenia prostych negocjacji w sytuacjach życia codziennego,
 - wyrażania stanów emocjonalnych, będących reakcją na informacje zawarte w przedstawionych wypowiedziach,
 - poprawnego stosowania środków językowych służących do wyrażania różnorodnych intencji oraz stanów emocjonalnych, adekwatnie do ich funkcji.
- 1.4. **mediacji**, czyli umiejętności przetwarzania tekstu w zakresie mówienia i pisania przez relacjonowanie i przekazywanie treści tekstów pisanych i materiałów ikonograficznych w języku obcym lub ojczystym w celu m.in. opracowania i prezentacji projektów interdyscyplinarnych na poziomie podstawowym.
2. Przygotowanie uczniów do egzaminu maturalnego z języka angielskiego na poziomie podstawowym przez:
- zapoznanie z formą egzaminu, standardami wymagań egzaminacyjnych i typowymi zadaniami egzaminacyjnymi,
 - ćwiczenie umiejętności rozwiązywania typowych zadań egzaminacyjnych,
 - wyjaśnianie i stosowanie w praktyce egzaminacyjnych kryteriów oceniania wypowiedzi ustnych i pisemnych,
 - doskonalenie techniki zdawania egzaminów językowych.

6. TREŚCI NAUCZANIA

Prezentowane w programie treści nauczania zostały wyselekcjonowane przy odwołaniu się do następujących kryteriów ogólnopedagogicznych:

- kryterium dyscypliny naukowej,
- kryterium trwałości,
- kryterium przydatności,
- kryterium potrzeb uczących się.

Są one spójne z treściami ujętymi w obowiązującej podstawie programowej kształcenia ogólnego, odpowiadając ich zakresowi, oraz w standardach wymagań egzaminacyjnych egzaminu maturalnego z języków obcych. Żeby zachować zasadę przejrzystości programu dla ucznia i jego rodziców, obowiązujące treści nauczania zaprezentowano w formie zbliżonej do tej, jaka proponowana jest w informatorze maturalnym. Stąd wymagane zagadnienia opisano w kategoriach:

- słownictwa,
- funkcji komunikacyjnych,
- struktur gramatycznych – dołączonych dodatkowo do standardów wymagań egzaminacyjnych z języków obcych nowożytnych dla obu poziomów nauczania.

W programie nie zamieszczono propozycji gradacji treści nauczania w procesie dydaktycznym. Jest to działanie celowe. Chcemy bowiem zapewnić nauczycielom i uczniom możliwie dużą autonomię w zakresie podejmowania decyzji o kolejności i sposobie powiązania ze sobą wprowadzanych treści. Jednocześnie zdajemy sobie sprawę, że nie jest to zadanie łatwe wobec skróconego do 3 lat cyklu kształcenia oraz precyzyjnie sformułowanych standardów wymagań egzaminu maturalnego.

Zaznaczamy, że aby w pełni zrealizować cele programu, zakres treści nauczania może być pogłębiany i poszerzany, ale nie powinien być redukowany.

6.1. Treści nauczania dla poziomu rozszerzonego, sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji A

6.1.1 Słownictwo

Zakres słownictwa na omawianym poziomie kształcenia obejmuje różnorodne struktury leksykalno-gramatyczne umożliwiające formułowanie wypowiedzi poprawnych pod względem fonetycznym, ortograficznym, morfosyntaktycznym i leksykalnym na następujące tematy:

1. człowiek – dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, uczucia i emocje, problemy etyczne,
2. dom – miejsce zamieszkania, opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenia, wynajmowanie, kupno i sprzedaż mieszkania,
3. szkoła – przedmioty nauczania, oceny i wymagania, życie szkoły, kształcenie pozaszkolne, system oświaty,
4. praca – zawody i związane z nimi czynności, warunki pracy i zatrudnienia, praca dorywcza, rynek pracy,
5. życie rodzinne i towarzyskie – okresy życia, członkowie rodziny, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy,
6. żywienie – artykuły spożywcze przygotowanie potraw, posiłki, lokale gastronomiczne, diety,
7. zakupy i usługi – rodzaje sklepów, towary, sprzedawanie i kupowanie, reklama, reklamacja, korzystanie z usług, środki płatnicze, banki, ubezpieczenia,
8. podróżowanie i turystyka – środki transportu, baza noclegowa, informacja turystyczna, wycieczki, zwiedzanie, wypadki i awarie, relacje z podróży,
9. kultura – dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, recenzowanie wydarzenia kulturowego,
10. sport – dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, imprezy sportowe, sport wyczynowy, sporty ekstremalne,
11. zdrowie – higieniczny tryb życia, schorzenia, ich przyczyny, objawy i leczenie, niepełnosprawni, uzależnienia, system ochrony zdrowia,
12. nauka, technika – odkrycia naukowe, wynalazki, obsługa i korzystanie z urządzeń technicznych, współczesne środki przekazu i przetwarzania informacji,
13. świat przyrody – klimat, świat roślin i zwierząt, krajobraz zagrożenie i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe, przestrzeń kosmiczna,
14. państwo i społeczeństwo – struktura państwa, urzędy, organizacje międzynarodowe, problemy i konflikty wewnętrzne i międzynarodowe, przestępczość, polityka społeczna, partie i politycy, kościoły i religie, gospodarka,
15. elementy wiedzy z zakresu historii kultury i kulturoznawstwa o krajach obszaru anglojęzycznego,
16. elementy wiedzy z zakresu innych dziedzin nauki.

6.1.2. Funkcje komunikacyjne

Opisane niżej funkcje językowe korespondują z typowymi sytuacjami życia codziennego wymagającymi użycia konkretnych zwrotów. Należy pamiętać, by ucząc funkcji językowych, wprowadzać eksponenty funkcji odpowiednie dla omawianego poziomu językowego.

1. Rozpoczynanie i kończenie rozmowy: *Excuse me, is anyone sitting here?; Dreadful weather, isn't it?; Well it's been nice talking to you., itp.*
2. Przedstawianie siebie i osób trzecich: *My name is..., Nice to meet you.; How do you do?; I'd like to introduce..., itp.*
3. Powitania i pożegnania: *Good morning/afternoon/evening.; How are you?; I'm fine, thank you. And you?; Good bye. See you soon.; Don't forget to drop me a line., itp.*
4. Prośba o udzielenie informacji, instrukcji oraz rady: *Could you tell me where I can find a phone box?; Excuse me, do you know how this machine works?; What would you do if you were in my position?, itp.*
5. Udzielanie informacji: *Yes, of course. Try the information centre.; I've no idea, I'm afraid. I've never used it myself.; Well, let me think..., itp.*
6. Udzielanie porad: *You'd better not drink so much coffee.; Why don't you look for a job?, itp.*
7. Udzielanie instrukcji: *Turn left and it's the second road on your right.; Don't forget to put a coin in the slot., itp.*
8. Prośba o pomoc, wyrażanie zgody i odmowa pomocy: *Will you help me, please?; Would you mind waiting a little?; I wonder if you could give me a lift?; Sure/OK.; Certainly.; By all means.; Not at all.; I'm awfully sorry but I have to...; I'd really like to help but...; Sorry I can't., itp.*

9. Składanie oferty pomocy, akceptacja i odmowa przyjęcia pomocy: *Shall I bring you a glass of water?; May I help you with...?; Let me do that for you.; Thank you wery much.; That's very kind of you, thanks.; Well if you insist.; How kind but you don't have to.; No thanks, it's all right.; Thank you very much but I'll manage.; It's very kind of you but I can do it myself., itp.*
10. Wyrażanie niezadowolenia, zgłaszanie reklamacji: *I'm sorry to trouble you but could you turn the music down?; I'm sorry to say this but your children have broken my window.; I wonder if you could help me. The radio I bought a week ago doesn't work., itp.*
11. Wyrażanie przeprosin, żalu i ubolewania: *I'm awfully sorry/I'm ever so sorry.; Please forgive me.; It won't happen again.; I didn't mean to do it./It was so silly of me., itp.*
12. Wybaczanie: *Oh, that's all right, don't worry about it.; Oh, never mind, it doesn't really matter.; It's nothing, forget it.; It's not your fault., itp.*
13. Składanie propozycji, akceptowanie i odmowa propozycji: *Are you doing anything on Saturday night?; How about going out somewhere this evening?; Let's do it together.; Why don't we talk to them.; Good idea.; Thanks, I'd love to.; That would be lovely.; Thanks for asking but I can't.; I'm affraid I'm busy tonight.; I'm sorry, I'm expecting some guests on Saturday.; This weekend is a bit difficult. What about next weekend?, itp.*
14. Ustalanie planu działania i terminu spotkania: *Shall we prepare the first part of the project?; Let's throw the meeting on Monday!; What shall we bring?; Who is going to phone them?; I'd like to make an appointmnet with...; Do you think we could meet soon to discuss it?; What time shall we meet?; Can you make it on Friday afternoon?, itp.*
15. Prośba o pozwolenie, udzielanie i odmowa pozwolenia, wyrażanie zakazu: *Can I leave earlier?; May I use your computer?; Do you mind if I smoke?; Would you mind if I took a day off tomorrow?; Ok./Yes./Yes, of course.; Not at all.; Do go ahead.; No, I don't mind at all.; I suppose so.; I'm affraid not.; That's not a very good idea.; No, please don't.; I'd rather you didn't.; You can't smoke here, I'm affraid.; You mustn't touch the switch.; I'm sorry, but you're not allowed to park here.*
16. Uczestniczenie w dyskusji:
 - prośba o wyjaśnienie i powtórzenie: *Could you repeat please?; What do you mean by...?; Could you spell your name please?, itp.,*
 - wyrażanie opinii: *I think...; In my opinion...; It seems to me that..., itp.,*
 - zgadzanie się i niezgadzanie się z rozmówcą: *So do I.; I agree entirely.; That's exactly what I think.; That may be true, but...; I'm not sure if I agree with you.; Perhaps, but don't you think that...?, itp.,*
 - wyrażanie wahania: *Well...; Actually...; Let me think..., itp.,*
 - włączanie się do dyskusji: *May I come in here?; May I say something?; Excuse me, I'd just like to say that...; That reminds me..., itp.*
17. Wyrażanie przypuszczenia, pewności i prawdopodobieństwa: *Of course he'll manage.; I'm absolutely sure...; He can't be that stupid.; I suppose they'll come.; She's likely to...; They may forget about...; I wouldn't be suprised if they...; She could've got lost.; She may not have found our phone number., itp.*
18. Wyrażanie uczuć:
 - upodobania i preferencji lub ich braku: *I like...; I love...; I prefer... to...; I enjoy...; I hate..., I'm fond off..., I'm keen on...; I'd rather..., itp.,*
 - zaskoczenia i braku wiary: *What a surprise!; It can't be true.; You must be joking.; Well, I'm blowed!, itp.,*
 - życzenia, żalu, intencji: *I wish...; I will do it at once.; I'd like to come here one day., What a pity!; I'm sorry to hear that.; I'm so sorry for you., itp.,*
 - strachu, a także pocieszanie: *I'm affraid of the dark.; I'm really worried about...; Don't worry! It'll be all right.; There's nothing to worry about., itp.*
19. Przeprowadzanie rozmowy telefonicznej:
 - rozpoczynanie rozmowy: *Hello, Mary Smith speaking...; Speaking.; Can I speak to...?, itp.,*
 - oczekiwanie na rozmowę: *Hold on, please.; Just a minute, I'll connect you.; Hang on, I'll see if she is in., itp.,*
 - oznajmianie o braku możliwości przeprowadzenia rozmowy: *He is out, I'm affraid.; Can you call back later?; He'll call you back as soon as..., itp.,*
 - zostawianie wiadomości: *Could I leave a message?; Would you like to leave a message?, itp.*

6.1.3. Struktury gramatyczne

Podana niżej lista struktur gramatycznych przeznaczona jest do realizacji w trzyletnim cyklu na omawianym poziomie kształcenia.

Składnia

1. Zdania oznajmujące i pytające w czasach:
 - Simple Present,
 - Present Continuous,
 - Present Perfect,
 - Present Perfect Continuous,
 - Simple Past,
 - Past Continuous,
 - Past Perfect,
 - Past Perfect Continuous,
 - Simple Future,
 - Future Continuous,
 - Future Perfect,
 - Future Perfect Continuous,
 - Future Simple in the Past,
 - Future Perfect in the Past.
2. Zdania rozkazujące.
3. Zdania z podmiotem *it*:
 - dla określenia czasu, pogody, temperatury i odległości,
 - w tzw. *Cleft sentences* (np. *It was only last week that he was awarded that prize.*),
 - w zdaniach w stronie biernej (np. *It is believed that he can be elected president.*),
 - w konstrukcji z *for/of* + dopełnienie + bezokolicznik,
 - z *-ing* ograniczone do zwrotów *it's worth* i *it's no use*,
 - w konstrukcji z bezokolicznikiem (np. *It's time to go.*).
4. Zdania z podmiotem *there*.
5. Pytania typu *Question Tags*, *reply questions* i *Question Tags* po trybie rozkazującym, dopowiedzenia z inwersją typu: *So do I.*, *Nor/neither do I.*
6. Zdania z dwoma dopełnieniami.
7. Zdania w stronie biernej w czasach: *Simple Present*, *Present Continuous*, *Simple Past*, *Past Continuous*, *Present Perfect*, *Simple Future*, *Past Perfect* oraz z czasownikami *see*, *hear*, *make* i *help*, zdania typu: *He is/was known to be...*, *He is/was known to have been*, *Passive Gerund* (np. *She likes being admired.*), *Passive Infinitive* (np. *They hoped to be invited.*).
8. Pytania pośrednie.
9. Zdania w mowie zależnej (twierdzenia, pytania i rozkazy, równoważniki zdań, krótkie odpowiedzi, *Question Tags*) z różnymi czasownikami wprowadzającymi (np.: *deny*, *accuse*, *suggest*) i następstwo czasów, zdania w mowie zależnej nie wymagające zmiany czasów, *if* w porównaniu z *whether*.
10. Zdania współrzędnie złożone.
11. Zdania podrzędnie złożone:
 - podmiotowe (np. *What I know about it is confidential.*),
 - orzecznikowe (np. *The problem is that we need help.*),
 - dopełnieniowe (np. *He promised that he would come soon. He'd like everyone to enjoy the party. All I did was (to) send him an apology.*),
 - przydawkowe ograniczające i opisujące (np. *The train that we wanted to take was delayed. My aunt, who has been helping our family for years, is a rich duchess.*),
 - okolicznikowe:
 - celu (np. *I did it so as save him time. The Government passed that law in order that/so [that] this kind of antisocial behaviour could be punished.*),
 - czasu (np. *Say your name when they ask you.*),
 - miejsca (np. *They found themselves where they had never been before.*),
 - porównawcze (np. *Sylvia's garden is as big as Margaret's [is].; I respect him more than words can say.; Jake has as much courage as his older brother [has].; The older I get, the happier I am.; He speaks to me as if though I were a child.; He looks as if he's tired.; She speaks several languages as do her parents.*),
 - przyczyny (np. *I lent him the book because he asked me to. As it was quite late, we went straight home.*),
 - przyzwolenia (np. *Although he was big and strong, he didn't want to fight.*),
 - skutku (np. *I worked till late so I was tired.*),

- sposobu (np. *She runs her business exactly as her two brothers do.*),
 - stopnia (np. *He was so much engaged in his work, that he didn't hear anyone.*),
 - warunku (typu 0, I, II, III i mieszane) (np. *If too many people come, what shall we do?; If he changed his ways he'd have more friends.; If he knew English he'd have represented Poland at last month's conference in Great Britain.; If he had gone to bed earlier yesterday he wouldn't be so tired today.*),
 - inwersja w zdaniach warunkowych,
 - *will* i *would* po *if*.
12. Zdania wyrażające życzenie lub przypuszczenie z wyrażeniami *I wish, I'd rather, I'd sooner, I'd prefer, you'd better, suppose, supposing, if only, it's high time*.
13. Konstrukcje bezokolicznikowe imiesłowowe i gerundialne:
- czasownik + bezokolicznik (w tym *used to*),
 - czasownik + rzeczownik odsłowny (gerund),
 - czasownik + dopełnienie + bezokolicznik,
 - czasownik + dopełnienie + bezokolicznik bez *to*,
 - konstrukcje typu: *I'm glad to see you., too + przymiotnik + bezokolicznik* (np. *too old to work*),
 - wyrażenie *to be going to*,
 - czasownik + dopełnienie + imiesłów czynny,
 - czasownik + dopełnienie + imiesłów bierny,
 - konstrukcje z bezokolicznikiem typu: *he was the first to come*.
14. Konstrukcja: *have something done, get sth done, have sb do sth, get sb to do sth*.
15. Zdania wykrzyknikowe.
16. Inwersja stylistyczna i inne formy emfaticzne w tym:
- po wyrażeniach przeczących i ograniczających, (np. *seldom, rarely, hardly, never, only*) lub w przyszłokowych okolicznikach miejsca (np. *Rarely do I see so much enthusiasm in her eyes.; Under no condition must you leave the town.; Here comes the bride.; Far in the distance was a crowd of people.*),
 - cleft sentences (np. *It was John who told me that.; What I like about him is his smile.*), zastosowanie *do* i *did* (np. *You do look nice today.; Do come in.; I did tell you.*).

Czasowniki

1. Bezokolicznik, bezokolicznik przeszły i formy osobowe.
2. Czasowniki posiłkowe.
3. Czasowniki modalne z bezokolicznikiem zwykłym, zwykłym ciągłym, perfektywnym i perfektywnym ciągłym (np. *He must do it.; He must have done it.; He can't be working in the garden now.; They must have been drinking.*):
 - *Can* używany do wyrażenia umiejętności, przypuszczenia, prośby, przyzwolenia oraz z tzw. czasownikami postrzegania,
 - *Could* używany do wyrażenia umiejętności, możliwości w przeszłości lub w trybie warunkowym, prośb oraz z czasownikami postrzegania, możliwości w czasie przeszłym, gdy ta możliwość nie została wykorzystana, irytacji związanej z niewykonaniem czegoś przez kogoś,
 - *May* używany do wyrażenia przypuszczenia i prawdopodobieństwa w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości i przeszłości oraz przyzwolenia i pytania o przyzwolenie, *may as well*,
 - *Might* używany do wyrażenia przypuszczenia i prawdopodobieństwa w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości i przeszłości, irytacji związanej z niewykonaniem czegoś przez kogoś, przyzwolenia oraz w bardzo grzecznych prośbach *might as well*,
 - *Must* używany do wyrażenia przypuszczenia graniczącego z pewnością w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości i przeszłości lub konieczności, w tym *mustn't* do wyrażenia zakazu i *needn't* do wyrażenia braku konieczności w odniesieniu do teraźniejszości lub czynności wykonanej w przeszłości,
 - *Will* używany do wyrażenia postanowienia lub prośby, lub pewności oraz przypuszczenia, jak również niechęci do wykonania czegoś lub odmowy, oraz charakterystycznego, typowego zachowania w tzw. *coloured future*,
 - *Shall* używany do wyrażenia propozycji, ofert i sugestii oraz, w stylu formalnym, zasad i reguł w tzw. *coloured future*,
 - *Would* używany do wyrażenia przypuszczenia w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości i przeszłości, prośb i ofert z *like* i *prefer, wouldn't* do wyrażenia braku chęci do wykonania jakiejś czynności w przeszłości oraz charakterystycznego, typowego zachowania w przeszłości,

- *Should* i *ought to* używane do wyrażenia powinności lub krytyki w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości lub przeszłości i prawdopodobieństwa,
 - *Dare, need, need't have* w porównaniu z *didn't need*.
4. Tryb rozkazujący.
 5. Czasowniki regularne i nieregularne.
 6. Imiesłów czynny i bierny.
 7. Czasowniki wyrażające stany i czynności – różnice w użyciu czasów.
 8. Czasowniki złożone (*Phrasal Verbs*).
 9. Budowa słowotwórcza czasownika.
 10. Czasy gramatyczne:
 - *Simple Present* używany do wyrażenia czynności lub stanów trwających nieprzerwanie lub powtarzających się, czynności mających charakter stały, rozkładów czasowych, komentarzy i w opowiadaniach i relacjach sportowych, w instrukcjach w zdaniach warunkowych typu 0 i I, w zdaniach czasowych,
 - *Present Continuous* używany do wyrażenia czynności odbywającej się w tej chwili, w bieżącym okresie lub w najbliższej przyszłości, czynności powtarzających się i uważanych za irytujące (*always, constantly, continually* i *forever*) i w zdaniach czasowych po *while*,
 - *Present Perfect* używany do wyrażenia czynności lub stanów, które miały miejsce ostatnio lub które nastąpiły lub nie nastąpiły w przeszłości i trwają do teraz lub ich skutki mają wpływ na sytuację obecną, lub nastąpiły w okresie obejmującym chwilę obecną, w zdaniach czasowych, w konstrukcjach typu: *It is the first time...*,
 - *Present Perfect Continuous* używany do wyrażenia czynności, która zaczęła się w przeszłości i trwa do teraz lub już się skończyła, a jej skutki są nadal widoczne lub takiej, która dopiero co się skończyła oraz czynności powtarzającej się od jakiegoś czasu,
 - *Simple Past* używany do wyrażenia czynności lub stanów, które miały miejsce w przeszłości lub powtarzały się w przeszłości, w mowie zależnej, w zdaniach warunkowych II typu, po wyrażeniach: *I wish, it's time, I'd rather, as if, if only, suppose, supposing*,
 - *Past Continuous* używany do wyrażenia czynności, która odbywała się w pewnym momencie w przeszłości lub trwała przez pewien czas, w mowie zależnej, w wyrażeniach: *I was wondering, I was hoping, I was thinking*,
 - *Past Perfect* używany do wyrażenia czynności lub stanów przeszłych poprzedzających inne czynności lub stany przeszłe, lub zakończonych przed określonym momentem w przeszłości, w zdaniach warunkowych III typu, po wyrażeniach: *I wish, I'd rather, as if, if only* w mowie zależnej, w konstrukcji typu *it was the first time*,
 - *Past Perfect Continuous* używany do wyrażenia czynności, które były wykonywane przez pewien okres i poprzedzały inne czynności lub stany, po wyrażeniach *I wish, I'd rather, if only, as if*, w mowie zależnej,
 - *Simple Future* używany do wyrażenia stanu lub czynności przyszłej niezależnej od woli człowieka, lecz wynikających z okoliczności zewnętrznych, oraz dla wyrażenia postanowienia, obietnicy, decyzji, czynności, które zostaną wykonane w przyszłości w zdaniach warunkowych I typu, w zdaniach czasowych,
 - *Future Continuous* używany do wyrażenia czynności, która będzie odbywała się w pewnym momencie w przyszłości, w zdaniach czasowych z *while* oraz w pytaniach o czyjeś plany,
 - *Future Perfect* używany do wyrażenia czynności, które odbędą się do określonego momentu w przyszłości lub stanów, które będą trwały przez jakiś czas do określonego momentu w przyszłości,
 - *Future Perfect Continuous* do wyrażania czynności, które będą wykonywane przez określony czas do pewnego momentu w przyszłości,
 - *Future Simple in the Past* w mowie zależnej oraz zdaniach warunkowych II typu,
 - *Future Perfect in the Past* w zdaniach warunkowych III typu i w mowie zależnej.
 11. Tryb łączący (np. z czasownikami *suggest, insist, demand*), zwrot *It's essential*.

Rzeczowniki

1. Rzeczowniki określające nazwy rzeczy i pojęć, tzw. policzalne i niepoliczalne.
2. Liczba mnoga regularna i nieregularna, rzeczowniki mające tylko formę liczby pojedynczej lub mnogiej lub dwie formy liczby mnogiej, liczba mnoga rzeczowników złożonych.
3. Forma dzierżawcza (*of* i *Saxon Genitive* oraz *double genitive*).

4. Rodzaj.
5. Rzeczowniki złożone.
6. Rzeczowniki użyte przymiotnikowo (np. *a book cover*).
7. Budowa słowotwórcza rzeczownika.

Przedimki

1. Przedimek nieokreślony, określony i zerowy.

Przymiotniki

1. Stopniowanie regularne i nieregularne (*good, bad, little, far, old*) używane do porównań w stopniu równym, niższym, wyższym i najwyższym, w konstrukcjach typu: *the sooner, the better* i *I'm getting more and more impatient*.
2. Użycie przymiotników z *so, such, how, i what*.
3. Przymiotnik dzierżawczy.
4. Budowa słowotwórcza przymiotnika.
5. Przymiotnik złożony typu *fair-haired*.
6. Miejsce przymiotnika w zdaniu.
7. Kolejność przymiotników.
8. Użycie przymiotników z przedimkiem określonym (np. *the rich, the poor*).
9. Przymiotnik po czasownikach postrzegania.

Przysłówki

1. Stopniowanie regularne i nieregularne.
2. Przysłówki *too* i *enough*.
3. Miejsce przysłówka w zdaniu.
4. Przysłówki o dwóch znaczeniowo różniących się formach (np. *hard-hardly, late-lately*).

Zaimki

1. Zaimek osobowy.
2. Zaimek dzierżawczy.
3. Zaimek zwrotny i emfaticzny.
4. Zaimek wskazujący.
5. Zaimek pytający.
6. Zaimek względny.
7. Zaimek wzajemny.
8. Zaimek nieokreślony:
 - *some, any, no, every* i złożenia z nimi,
 - *none, either, neither,*
 - *many, much, few, a fewer, little, a little,*
 - *another, other, others, the other, the others,*
 - *every, each,*
 - *enough,*
 - *both, all,*
 - *either – or, neither – nor,*
9. Zaimek bezosobowy *you, one*.

Liczebniki

1. Liczebniki główne i porządkowe.

Przymki

1. Przymki określające miejsce, kierunek, odległość.
2. Przymki określające czas.
3. Przymki przyczyny.
4. Przymki sposobu.
5. Przymki po niektórych czasownikach i przymiotnikach.

Spójniki

1. Spójniki: *and, or, but, if, unless, that, till, until, when, where, while, after, before, because, (al) though, so, in spite, on condition that, despite, as long as, supposing, providing/provided that, so as, even though, even if, whereas, as if, as though.*

6.2. Treści nauczania dla poziomu podstawowego, sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji B

6.2.1 Słownictwo

Zakres słownictwa na omawianym poziomie kształcenia obejmuje proste struktury leksykalno-gramatyczne umożliwiające formułowanie wypowiedzi poprawnych pod względem fonetycznym, ortograficznym, morfosyntaktycznym i leksykalnym na następujące tematy:

1. człowiek – dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, uczucia i emocje,
2. dom – miejsce zamieszkania, opis domu, pomieszczeń domu i ich wyposażenia, wynajmowanie mieszkania,
3. szkoła – przedmioty nauczania, oceny i wymagania, życie szkoły, kształcenie pozaszkolne,
4. praca – popularne zawody i związane z nimi czynności, warunki pracy i zatrudnienia, praca dorywcza,
5. życie codzienne i towarzyskie – okresy życia, członkowie rodziny, czynności życia codziennego, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia,
6. żywienie – artykuły spożywcze, przygotowanie potraw, posiłki, lokale gastronomiczne,
7. zakupy i usługi – rodzaje sklepów, towary, sprzedawanie i kupowanie, reklama, korzystanie z usług,
8. podróżowanie i turystyka – środki transportu, baza noclegowa, informacja turystyczna, wycieczki, zwiedzanie, wypadki, awarie,
9. kultura – podstawowe dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze,
10. sport – popularne dyscypliny sportu, podstawowy sprzęt sportowy, imprezy sportowe,
11. zdrowie – higieniczny tryb życia, podstawowe schorzenia, ich objawy i leczenie, niepełnosprawni, uzależnienia,
12. nauka, technika – odkrycia naukowe, wynalazki, obsługa i korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych,
13. świat przyrody – klimat, świat roślin i zwierząt, krajobraz, zagrożenie i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe,
14. państwo i społeczeństwo – struktura państwa, urzędy, organizacje międzynarodowe, konflikty wewnętrzne i międzynarodowe, przestępczość,
15. elementy wiedzy o krajach obszaru anglojęzycznego,
16. elementy wiedzy z zakresu innych dziedzin nauki.

6.2.2. Funkcje komunikacyjne

Opisane niżej funkcje językowe korespondują z typowymi sytuacjami życia codziennego wymagającymi użycia konkretnych zwrotów. Należy pamiętać, by ucząc funkcji językowych, wprowadzać eksponenty funkcji odpowiednie dla omawianego poziomu językowego.

1. Rozpoczynanie i kończenie rozmowy: *Excuse me, is anyone sitting here?; Nice, isn't it?; itp.*
2. Przedstawianie siebie i osób trzecich: *My name is..., Nice to meet you.; How do you do?; I'm John. This is Ann., itp.*
3. Powitania i pożegnania: *Good morning/afternoon/evening.; How are you?; I'm fine, thank you. And you?; Good bye. See you soon., itp.*
4. Prośba o udzielenie informacji, instrukcji oraz o radę: *Could you tell me where I can find a phone box?; Excuse me, do you know how this machine works?; itp.*
5. Udzielanie informacji: *Yes, of course. Try the information centre.; I've no idea, I'm afraid., itp.*
6. Udzielanie porad: *I think you shouldn't drink so much coffee.; Why don't you look for a job?; itp.*
7. Udzielanie instrukcji: *Turn left and it's the second road on your right.; Don't forget to put a coin in the slot., itp.*
8. Prośba o pomoc, wyrażanie zgody i odmowa pomocy: *Will you help me, please?; Sure/OK.; Certainly.; Not at all; I'd really like to help, but...; Sorry I can't., itp.*
9. Składanie oferty pomocy, akceptacja i odmowa przyjęcia pomocy: *Shall I bring you a glass of water?; May I help you with...?; Let me do that for you.; Thank you very much.; That's very kind of you, thanks.; No thanks, it's all right., itp.*

10. Wyrażanie niezadowolenia, zgłaszanie reklamacji: *I'm sorry but could you turn the music down?; The radio I bought a week ago doesn't work.*, itp.
11. Wyrażanie przeprosin, żalu i ubolewania: *I'm awfully sorry./I'm ever so sorry.; Please forgive me.; It won't happen again.*, itp.
12. Wybaczenie: *Oh, that's all right, don't worry about it.; It's nothing, forget it.*, itp.
13. Składanie propozycji, akceptowanie i odmowa propozycji: *Are you doing anything on Saturday night?; How about going out somewhere this evening?; Let's do it together.; Good idea.; Thanks, I'd love to.; That would be lovely.; Thanks for asking but I can't.; I'm afraid I'm busy tonight.; I'm sorry, I'm expecting some guests on Saturday.; This weekend is a bit difficult. What about next weekend?*, itp.
14. Ustalanie planu działania i terminu spotkania: *Shall we prepare the first part of the project?; What shall we bring?; Who is going to phone them?; Could we meet soon to discuss it?; What time shall we meet?; Can you make it on Friday afternoon?*, itp.
15. Prośba o pozwolenie, udzielanie i odmowa pozwolenia, wyrażanie zakazu: *Can I leave earlier?; My I use your computer?; Ok./Yes./Yes, of course.; Not at all. I suppose so.; That's not a very good idea.; No, please don't.; You can't smoke here, I'm afraid.; You mustn't touch the switch.*
16. Uczestniczenie w dyskusji:
 - prośba o wyjaśnienie i powtórzenie: *Could you repeat please?; Could you spell your name please?*, itp.,
 - wyrażanie opinii: *I think...; In my opinion...*, itp.,
 - zgadzanie i niezgadzanie się z rozmówcą: *I agree.; That's exactly what I think.; That may be true, but...; I'm not sure if I agree with you.; Perhaps, but don't you think that...*, itp.,
 - wyrażanie wahania: *Well...; Actually...; Let me think...*, itp.,
 - włączanie się do dyskusji: *May I say something?; Excuse me, I'd just like to say that...*, itp.
17. Wyrażanie przypuszczenia, pewności i prawdopodobieństwa: *Of course he'll manage.; I'm absolutely sure...; I suppose they'll come.; She's likely to...; They may forget about...*, itp.
18. Wyrażanie uczuć:
 - upodobania i preferencji lub ich braku: *I like...; I love...; I prefer... to...; I enjoy...; I hate...*, itp.,
 - zaskoczenia i braku wiary: *What a surprise!; It can't be true.; You must be joking.*, itp.,
 - życzenia, żalu, intencji: *I will do it at once.; I'd like to come here one day.; What a pity!; I'm sorry to hear that.; I'm so sorry for you.*, itp.,
 - strachu, a także pocieszanie: *I'm afraid of the dark.; Don't worry! It'll be all right.; There's nothing to worry about.*, itp.
19. Przeprowadzanie rozmowy telefonicznej:
 - rozpoczęcie rozmowy: *Hello, Mary Smith speaking.; Speaking.; Can I speak to...?*, itp.,
 - oczekiwanie na rozmowę: *Hold on, please.; Just a minute, I'll connect you.; Hang on, I'll see if she is in.*, itp.,
 - oznajmianie braku możliwości przeprowadzenia rozmowy: *He is out, I'm afraid.; Can you call back later?*, itp.,
 - zostawianie wiadomości: *Could I leave a message?; Would you like to leave a message?*, itp.

6.2.3. Struktury gramatyczne.

Podana niżej lista struktur gramatycznych przeznaczona jest do realizacji w trzyletnim cyklu na omawianym poziomie kształcenia.

Składnia

1. Zdania oznajmujące i pytające w czasach:
 - Simple Present,
 - Present Continuous,
 - Present Perfect,
 - Present Perfect Continuous,
 - Simple Past,
 - Past Continuous,
 - Past Perfect,
 - Simple Future,
 - Future Continuous,
 - Future Simple in the Past.
2. Zdania rozkazujące.

3. Zdania z podmiotem *it*:
 - dla określenia czasu, pogody, temperatury i odległości,
 - w konstrukcji z *for/of* + dopełnienie + bezokolicznik,
 - w konstrukcji z bezokolicznikiem (np. *It's time to go.*).
4. Zdania z podmiotem *there* ograniczone do: *there is/are, was/were, will be*.
5. Pytania typu *Question Tags*.
6. Zdania z dwoma dopełnieniami.
7. Zdania w stronie biernej w czasach: *Simple Present, Simple Past, Present Perfect, Simple Future, Past Perfect*.
8. Pytania pośrednie.
9. Zdania w mowie zależnej (twierdzenia, pytania i rozkazy) z czasownikami typu *say, tell, ask* i następstwo czasów.
10. Zdania współrzędnie złożone.
11. Zdania podrzędnie złożone:
 - podmiotowe (np. *What I know about it is confidential.*),
 - dopełnieniowe (np. *He promised that he would come soon.; He'd like everyone to enjoy the party.*),
 - przydawkowe ograniczające i opisujące (np. *The train that we wanted to take was delayed.; My aunt, who has been helping our family for years, is a rich duchess.*),
 - okolicznikowe:
 - celu (np. *I phoned him to tell him the news.*),
 - czasu (np. *Say your name when they ask you.*),
 - miejsca (np. *They found themselves where they had never been before.*),
 - porównawcze (np. *Sylvia's garden is as big as Margaret's [is].; I respect him more than words can say.; Jake has as much courage as his older brother [has].*),
 - przyczyny (np. *I lent him the book because he asked me to. As it was quite late, we went straight home.*),
 - przyzwolenia (np. *Although he was big and strong, he didn't want to fight.*),
 - skutku (np. *I worked till late so I was tired.*),
 - warunku (typu 0, I, II) (np. *If too many people come, what shall we do?; If he changed his ways he'd have more friends.*).
13. Konstrukcje bezokolicznikowe i gerundialne:
 - czasownik + bezokolicznik (w tym *used to*),
 - czasownik + rzeczownik odsłowny (gerund),
 - czasownik + dopełnienie + bezokolicznik,
 - czasownik + dopełnienie + bezokolicznik bez *to*,
 - konstrukcje typu: *I'm glad to see you.; too* + przymiotnik + bezokolicznik (np. *too old to work*),
 - wyrażenie *to be going to*.
14. Konstrukcja: *have something done*.
15. Zdania wykrzyknikowe.

Czasowniki

1. Bezokolicznik i formy osobowe.
2. Czasowniki posiłkowe.
3. Czasowniki modalne z bezokolicznikiem zwykłym (np. *He must do it.*):
 - *Can* używany do wyrażenia umiejętności, przypuszczenia, prośby, przyzwolenia oraz z tzw. czasownikami postrzegania,
 - *Could* używany do wyrażenia umiejętności, możliwości lub w trybie warunkowym, próśb oraz z czasownikami postrzegania, możliwości w czasie przeszłym, gdy ta możliwość nie została wykorzystana,
 - *May* używany do wyrażenia przypuszczenia i prawdopodobieństwa w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości oraz przyzwolenia i pytania o przyzwolenie,
 - *Might* używany do wyrażenia przypuszczenia i prawdopodobieństwa w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości, przyzwolenia oraz w bardzo grzecznych prośbach,
 - *Must* używany do wyrażenia przypuszczenia graniczącego z pewnością w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości lub konieczności, w tym *mustn't* do wyrażenia zakazu i *needn't* do wyrażenia braku konieczności w odniesieniu do teraźniejszości,
 - *Will* używany do wyrażenia postanowienia, lub prośby lub pewności,

- *Shall* używany do wyrażenia propozycji, ofert i sugestii,
 - *Would* używany do wyrażenia przypuszczenia w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości, próśb i ofert z *like*,
 - *Should* i *ought to* używane do wyrażenia powinności lub krytyki w odniesieniu do teraźniejszości, przyszłości lub prawdopodobieństwa,
4. Tryb rozkazujący.
 5. Czasowniki regularne i nieregularne.
 6. Imiesłów czynny i bierny.
 7. Czasowniki wyrażające stany i czynności – różnice w użyciu czasów.
 8. Czasowniki złożone (*Phrasal Verbs*).
 9. Budowa słowotwórcza czasownika.
 10. Czasy gramatyczne:
 - *Simple Present* używany do wyrażenia czynności lub stanów trwających nieprzerwanie lub powtarzających się, czynności mających charakter stały, rozkładów czasowych w zdaniach warunkowych typu 0 i I, w zdaniach czasowych,
 - *Present Continuous* używany do wyrażenia czynności odbywającej się w tej chwili, w bieżącym okresie lub w najbliższej przyszłości,
 - *Present Perfect* używany do wyrażenia czynności lub stanów, które miały miejsce ostatnio lub które nastąpiły lub nie nastąpiły w przeszłości i trwają do teraz lub ich skutki mają wpływ na sytuację obecną lub nastąpiły w okresie obejmującym chwilę obecną,
 - *Present Perfect Continuous* używany do wyrażenia czynności, która zaczęła się w przeszłości i trwa do teraz lub już się skończyła, a jej skutki są nadal widoczne lub takiej, która dopiero co się skończyła,
 - *Simple Past* używany do wyrażenia czynności lub stanów, które miały miejsce w przeszłości lub powtarzały się w przeszłości, w mowie zależnej, w zdaniach warunkowych II typu,
 - *Past Continuous* używany do wyrażenia czynności, która odbywała się w pewnym momencie w przeszłości lub trwała przez pewien czas, w mowie zależnej,
 - *Past Perfect* używany do wyrażenia czynności lub stanów przeszłych poprzedzających inne czynności lub stany przeszłe, w mowie zależnej,
 - *Simple Future* używany do wyrażenia stanu lub czynności przyszłej niezależnej od woli człowieka, lecz wynikających z okoliczności zewnętrznych, oraz dla wyrażenia postanowienia, obietnicy, decyzji, czynności, które zostaną wykonane w przyszłości, w zdaniach warunkowych I typu, w zdaniach czasowych,
 - *Future Continuous* używany do wyrażenia czynności, która będzie odbywała się w pewnym momencie w przyszłości oraz w pytaniach o czyjeś plany,
 - *Future Simple in the Past* w mowie zależnej oraz zdaniach warunkowych II typu.

Rzeczowniki

1. Rzeczowniki określające nazwy rzeczy i pojęć, tzw. policzalne i niepoliczalne.
2. Liczba mnoga regularna i nieregularna.
3. Forma dzierżawcza (*of* i *Saxon Genetive*).
4. Rodzaj.
5. Rzeczowniki złożone.
6. Rzeczowniki użyte przymiotnikowo (np. *a book cover*).
7. Budowa słowotwórcza rzeczownika.

Przedimki

1. Przedimek nieokreślony, określony i zerowy.

Przymiotniki

1. Stopniowanie regularne i nieregularne (*good, bad, little, far*) używane do porównań w stopniu równym, wyższym i najwyższym.
2. Użycie przymiotników z *so, such, how, i what*.
3. Przymiotnik dzierżawczy.
4. Budowa słowotwórcza przymiotnika.

Przysłówki

1. Stopniowanie regularne i nieregularne.
2. Przysłówki *too* i *enough*.
3. Miejsce przysłówka w zdaniu.

Zaimki

1. Zaimek osobowy.
2. Zaimek dzierżawczy.
3. Zaimek zwrotny i emfatyczny.
4. Zaimek wskazujący.
5. Zaimek pytający.
6. Zaimek względny.
7. Zaimek wzajemny.
8. Zaimek nieokreślony:
 - *some, any, no, every* i złożenia z nimi,
 - *none, either, neither,*
 - *many, much, few, a few, little, a little,*
 - *another, other, others, the other, the others,*
 - *every, each,*
 - *enough,*
 - *both, all.*
9. Zaimek bezosobowy *you*.

Liczebniki

1. Liczebniki główne i porządkowe.

Przymyki

1. Przymyki określające miejsce, kierunek, odległość.
2. Przymyki określające czas.
3. Przymyki przyczyny.
4. Przymyki sposobu.
5. Przymyki po niektórych czasownikach i przymiotnikach.

Spójniki

1. Spójniki: *and, or, but, if, unless, that, till, until, when, where, while, after, before, because, (al) though, so.*

7. PROCEDURY OSIĄGANIA SZCZEGÓŁOWYCH CELÓW EDUKACYJNYCH

Proponujemy stosowanie kompilacji metod nauczania, czerpania pomysłów i ćwiczeń z każdej z nich i tworzenie własnej eklektycznej „metody” nauczania, która skuteczna będzie w pracy z daną grupą uczniów. Może się bowiem zdarzyć, że metoda przynosząca efekty w jednej klasie, nie sprawdza się w nauczaniu innej grupy młodzieży.

Najważniejszym założeniem procesu dydaktycznego jest sprostanie potrzebom i oczekiwaniom uczniów. To uczeń stanowi centrum procesu edukacyjnego. Nauczyciel wskazuje mu drogi kształcenia nie tylko umiejętności językowych, ale również kompetencji kluczowych, czyli umiejętności współpracy, korzystania ze źródeł czy samokształcenia i kierowania własnym rozwojem

Dlatego ważne jest wprowadzanie elementów autonomii na lekcjach języka obcego, dawanie uczniom możliwości wyboru i decydowania.

Należy również zaprojektować proces kształcenia w taki sposób, aby – obok rozwijania umiejętności lingwistycznych – uczniowie mogli korzystać z języka obcego jako narzędzia do dyskusowania czy prezentowania innych przedmiotowo treści oraz opracowywania projektów interdyscyplinarnych.

7.1. Uczeń

Jednym z głównych założeń procesu nauczania jest przygotowanie ucznia do samodzielnego i odpowiedzialnego kształcenia się przez całe życie.

Uczeń musi poznać samego siebie i rozwinąć swoje kompetencje w zakresie uczenia się, tak aby kształcić swoje umiejętności również poza środowiskiem szkoły. Nauczyciel ma mu w tym pomóc.

7.1.1. Style uczenia się

Skuteczny nauczyciel umożliwi uczniowi rozpoznanie jego stylu uczenia się, a następnie odpowiednio dobiera metody uczenia się/nauczania i rodzaje ćwiczeń. W typowej klasie na ogół znajdują się uczniowie o wszystkich predyspozycjach, należy więc planować proces dydaktyczny w taki sposób, aby trafić do uczniów o różnych rodzajach percepcji (preferencji systemu reprezentacji). Najczęściej uczniowie wykazują jedną z trzech głównych preferencji:

- wizualną (wzrok),
- audytywną (słuch),
- kinestetyczną (ruch)
- lub ich kombinację.

Przykłady ćwiczeń wspierających poszczególne systemy reprezentacji:

Wzrok:

- stosowanie pomocy wizualnych (obrazki, fotografie, tekst, film itd.) w ćwiczeniu wszystkich sprawności językowych, np.:
 - oglądanie filmu z wyłączonym dźwiękiem i przewidywanie dialogu,
 - pisanie historyjki na podstawie serii obrazków,
 - opisywanie ilustracji umieszczonej w podręczniku,
- praca projektowa,
- przygotowanie plakatu,
- zaznaczanie notatek kolorem,
- wykorzystywanie schematów, planów, tabel, map myśli przy prezentowaniu/ćwiczeniu materiału językowego (słownictwa, gramatyki, planu wypowiedzi pisemnej, ustnej),
- pytania i instrukcje zawierające czasowniki związane z widzeniem; np. „Czy widzisz różnicę.....”; „Wyobraź sobie.....”, „Zobacz, że...”.

Słuch:

- ćwiczenia oparte na wysłuchanym materiale nagraniowym, np. oglądanie filmu bez obrazu, tylko z dźwiękiem i przewidywanie miejsca akcji lub streszczanie (pisemne, ustne) wysłuchanego nagrania,
- dyktando,
- czytanie na głos,
- nagrywanie własnego czytania na głos,
- słuchanie kolegów (np. wzajemne dyktando, dyskusja, ćwiczenia typu luka informacyjna),
- pisanie krótkich scenariuszy, dialogów,
- ćwiczenia typu drill językowy (np. fonetyczne),
- pytania i instrukcje zawierające czasowniki związane ze słuchaniem; np. „Czy słyszysz różnicę.....”; „Jakie słowa kojarzą Ci się z.....?”, „Słyszę, że.....”.

Ruch:

- ćwiczenia wymagające poruszania się po klasie, np. *Znajdź osobę, która.....*,
- układanie rozsypanego (pociętego na fragmenty) tekstu,
- dopasowywanie karteczek zawierających np. synonimy, związki frazeologiczne,
- odgrywanie scenek,
- techniki Dramy,
- wykorzystywanie gestów i mimiki,
- metoda projektu,
- rysowanie, wykreślanie,
- praca w grupie,
- czytanie na głos z podziałem na role/odgrywanie tekstu,
- pytania i instrukcje zawierające czasowniki związane z ruchem i czuciem, np. „Czy czujesz.....?”, „Zrób.....”.

W zależności od tego, jakie preferencje systemu reprezentacji wykazuje uczeń, w taki sposób powinien również pracować w domu podczas utrwalania nowych umiejętności i przygotowywania się do sprawdzianów.

7.1.2 Rodzaje inteligencji

Ze stylami uczenia się wiąże się w pewien sposób teoria inteligencji wielorakiej.

Uczniowie mogą charakteryzować się różnymi rodzajami inteligencji, rozwiniętymi w różnym stopniu. Howard Gardner, twórca teorii o inteligencji wielorakiej, stwierdził, że oprócz dwóch najczęściej badanych w testach zdolności: lingwistycznej i matematyczno-logicznej, istnieją również inne, równie ważne rodzaje inteligencji. W ten sposób stworzył podział na siedem rodzajów inteligencji i opisał jakiego rodzaju umiejętności łączą się z każdą z nich. Zarówno uczeń, jak i nauczyciel powinni dobrać techniki uczenia w taki sposób, aby trafiać do poszczególnych typów inteligencji i stymulować ich rozwój. A zatem, inteligencja:

1. lingwistyczna – rozwijana jest w naturalny sposób na lekcjach dotyczących języka, przez wszystkie ćwiczenia językowe,
2. matematyczno-logiczna – wymaga ćwiczeń polegających na logicznym myśleniu, np. na eliminowaniu niepasującego do reszty wyrażenia, analizowaniu reguł gramatycznych; wyszukiwaniu różnic, podobieństw; rozwiązywaniu problemów, puzzli logicznych,
3. wizualno-przestrzenna – jest wspomagana przez stosowanie map myślowych, pomocy audiowizualnych, tabeli, kolorów, metodę plakatu, projektu, wizualizację,
4. kinestetyczna – łączy się z pracą w grupie, techniką projektu, TPR, techniką Dramy,
5. muzyczna – wymaga wykorzystywania muzyki, np. jako tła czy bodźca do pisania lub piosenek, np. do uczenia słownictwa,
6. interpersonalna – jest najbardziej widoczna w pracy w grupie, technice projektu, odgrywaniu ról, dyskusji,
7. intrapersonalna – wymaga samodzielnego uczenia się i indywidualnej pracy, np., prezentacji, czego czytania, samooceny, pracy w formie stacji edukacyjnych.

7.1.3. Lateralizacja

Aby usprawnić przebieg zdobywania kolejnych umiejętności i zapamiętywania nowego materiału, uczniowie powinni wykorzystywać potencjał obu półkul mózgowych, z której każda pełni inne funkcje. Najogólniej mówiąc, lewa półkula (LP) odpowiedzialna jest za procesy logicznego myślenia oraz umiejętności językowe, podczas gdy prawa (PP) odpowiada raczej za talenty artystyczne: muzykalność, umiejętności postrzegania przestrzennego, wyobraźnię. W związku z tym, nauczanie czy ćwiczenie nowego słownictwa wspomagane ilustracjami, a nawet dźwiękami (PP), ćwiczeniami typu „zgadnij, co to jest na podstawie fragmentu ilustracji” (PP/LP), porządkowaniem (LP), znajdowaniem wyrazu nie pasującego do reszty (LP) wymaga od ucznia wykorzystania funkcji obu półkul. Dzięki temu również uczeń lepiej zapamiętuje. Warto, aby o tym procesie pamiętał zarówno uczeń, jak i nauczyciel.

7.1.4. Strategie uczenia się

Efektywne zdobywanie umiejętności i wiedzy zależy w dużej mierze od sposobu uczenia się. Rolą nauczyciela, jako osoby bardziej doświadczonej, jest przybliżenie uczniom rozmaitych strategii uczenia się, które mogą wykorzystywać, podobnie jak i nauczyciel, podczas lekcji, ale przede wszystkim w samodzielnej pracy pozaszkolnej. Strategie te będą również pomocne w przyszłym życiu zawodowym, ponieważ zmieniające się potrzeby rynku będą często wymagały samodzielnego zdobycia dodatkowych umiejętności czy kwalifikacji.

Uczeń powinien zaplanować i zorganizować swój proces uczenia się:

- zanalizować swoje słabe i mocne punkty,
- postawić sobie pewne cele, wyznaczyć termin oraz sposób zrealizowania tego celu,
- zaplanować, kiedy będzie się uczył (pora dnia) i gdzie (odpowiednie miejsce w domu),
- określić, w jakiej kolejności będą wykonywane kolejne zadania; przydatna może okazać się *checklist*, na której kolejne zadania zostaną skreślone po ich wykonaniu,
- zdecydować, czy będzie uczył się sam, czy efektywniejsza będzie nauka z pomocnikiem (kolegą, rodzicem),
- zaplanować przerwy w uczeniu się,
- nagradzać się za dobrze wykonane zadanie (np. owocową przekąską).

Jedną z najważniejszych strategii jest skuteczne zapamiętywanie i uczenie się. Dobrze jest, gdy uczeń i nauczyciel używają technik:

- wizualizacji,
- skojarzeń,
- odnajdywania wzoru/prawidłowości,
- stosowania kolorów,

- stosowania karteczek,
- grupowania wyrazów, np. wyrazów tematycznie, map myślowych,
- wykorzystywania kontekstu do znajdowania znaczenia wyrażenia, słowa,
- wykorzystywania źródeł (np. słownika),
- podobieństw: wykorzystywania starych wiadomości i umiejętności do zapamiętywania nowych (np. struktura *Past Continuous* na podstawie struktury *Present Progressive*; reguły jęz. polskiego do wprowadzania analogicznych w jęz. angielskim),
- analizowania,
- częstego powtarzania i praktycznego wykorzystywania zdobytych umiejętności/wiedzy,
- odpowiedniej koncentracji i czasu koniecznego do zapamiętania.

Ponieważ obecnie najbardziej potrzebną umiejętnością jest umiejętność porozumiewania się, uczeń powinien pozbyć się zahamowań związanych z lękiem przed użyciem języka obcego, szczególnie jeśli jest to uczeń nastawiony na poprawność gramatyczną swojej wypowiedzi. Powinien on wykorzystać strategie kompensujące:

- stosować synonimy,
- rekompensować nieznaną słowa angielskiego przez opisywanie sposobów użycia czy wyglądu,
- próbować budować słowa na podstawie znajomości zasad słotwórstwa,
- kierować rozmowę na tematy, w których ze względu na znajomość słownictwa czuje się pewnie,
- wykorzystywać lingwistyczne i pozalingwistyczne podpowiedzi, np. w tekście nazwy własne czy słowa o charakterze uniwersalnym, ponadnarodowym, ilustracje towarzyszące tekstowi.

Skuteczny nauczyciel wprowadza strategie uczenia się do swojego repertuaru dydaktycznego, szczególnie przez wskazywanie wzajemnych zależności, prawideł, sposobów zapamiętania, używanie pomocy audiowizualnych.

Może również poprosić uczniów o przygotowanie w grupach plakatów dotyczących ich sposobów uczenia się: zapamiętywania materiału, ćwiczenia i doskonalenia poszczególnych umiejętności językowych. A to następnie stanie się punktem wyjścia do ogólnoklasowej dyskusji w języku angielskim.

Może wykorzystać technikę rozwiązywania problemu, przydzielając grupom sytuacje problemowe, w których np. uczeń prosi o radę, gdyż pomimo uczenia się przed sprawdzianem listy słów na pamięć otrzymuje mało zadawalające oceny z testów.

7.1.5. Europejskie Portfolio Językowe

Pierwsze Europejskie Portfolio Językowe dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów w polskiej wersji językowej zostało opublikowane przez CODN w 2006 roku. Opracował je zespół autorów koordynowany przez dr Mirosława Pawlaka. EPJ stanowi pewnego rodzaju prywatny dokument ucznia, w którym gromadzi on swoje doświadczenia i osiągnięcia związane z nauką języka obcego zarówno w szkole, jak i poza nią. EPJ składa się z trzech części:

- paszportu językowego, w którym uczący się odnotowuje poziom znajomości kolejnych języków (w skali Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego – A1, A2, B1, B2, C1, C2), historię uczenia się języka oraz uzyskane dyplomy i certyfikaty,
- biografii językowej, najobszerniejszej i najbardziej refleksyjnej część EPJ, w której uczniowie szczegółowo opisują swoje doświadczenie związane z uczeniem się języka obcego, określają swoje mocne i słabe strony, stawiają sobie cele, określają techniki uczenia się i zaznaczają na listach szczegółowych umiejętności językowych, jakie z nich już zdobyli,
- dossier, w którym uczeń gromadzi wszelkie materiały związane z procesem uczenia się (mogą to być prace pisemne, projekty, listy).

Europejskie Portfolio Językowe niewątpliwie służy rozwijaniu refleksyjnego i samodzielnego uczenia się. Wydaje się jednak konieczne, aby nauczyciel wprowadził uczniów w świat EPJ. Oprócz wspomnianych już ćwiczeń związanych ze stylami i strategiami uczenia się, nauczyciel może wykorzystać następujące przykłady zadań:

- ćwiczenie pt. *Poznaj EPJ*. Uczniowie dostają zestaw pytań i korzystając z EPJ znajdują na nie odpowiedzi: (przykłady pytań: *Who is EPJ for? A teacher, a student, an employer?; Where can you find a self assessment grid?; What does B1 stand for?; You went for a language course to England last year. Where will you write about it?*),
- sondaż – każdy uczeń wymienia trzy pomoce naukowe, które uważa za nieodzowne w nauce języka obcego. Następnie, po dyskusji w klasie, uczniowie decydują, które ze zgłoszonych pomocy naukowych są najpopularniejsze i najbardziej efektywne. Zadanie prowadzi do samodzielnego wypełnienia tabeli z EPJ „*Z czego korzystam, gdy uczę się języków obcych.*”

- *kartka z pamiętnika* – uczniowie piszą w formie notatki z pamiętnika swoją refleksję związaną z jakimś elementem dotyczącym procesu uczenia się,
- *czego się dzisiaj nauczyłem?* – nauczyciel pomaga uczniom nazwać umiejętności, jakie zdobyli w trakcie danej lekcji/ciągu lekcji, a następnie odnaleźć je na liście umiejętności *Bibliografii Językowej*,
- stacje edukacyjne – zadania do wykonania zostają zaprojektowane, tak aby odzwierciedlały umiejętności wyliczone w *Bibliografii Językowej* na poziomie B1/B2, np. pisanie ogłoszenia do prasy, znajdowanie informacji w czytanej tekście, obrona swoich poglądów w rozmowie; uczniowie oceniają, w jakim stopniu potrafią wykonać zadania.

EPJ może być wykorzystane na lekcjach jako materiał pomocniczy, szczególnie w grupach o zaawansowanej znajomości języka obcego. Może stanowić punkt wyjścia do wielu dyskusji, zadań, bazujących na doświadczeniach uczniów, a jednocześnie pozwala na doskonalenie ich technik uczenia się, rozwijania samodzielności, odpowiedzialności. Zajęcia związane z EPJ oraz umiejętności rozpisane w tabelach związane są ze standardami maturalnymi, co też podnosi ich wagę.

7.1.6. Praca z uczniem sprawiającym trudności wychowawczo/dydaktyczne

Praca nauczyciela z uczniem „trudnym” polega na:

- rozpoznaniu przyczyny problemów (np. nadpobudliwość, dysleksja, niższa sprawność intelektualna, wybitne uzdolnienia czy problemy osobowościowe),
- doborze odpowiednich środków dydaktycznych i metod nauczania w zależności od przyczyny trudności,
- dostosowaniu wymagań edukacyjnych do indywidualnych możliwości ucznia.

Aby zapobiec i przeciwdziałać niewłaściwemu zachowaniu ważne jest, aby nauczyciel:

- wzbudzał motywację uczniów przez odnoszenie się do ich zainteresowań, nagradzanie najmniejszych osiągnięć, zachęcanie do wspólnej pracy,
- skutecznie planował i organizował lekcje, a szczególnie określał jasne cele i wymagania, stosował różnorodne techniki nauczania, zapewniał ciągłość wykonywania zadań, pozwalał uczniowi pracować w jego tempie,
- jasno precyzował krótkie polecenia dotyczące tego, co uczeń ma robić, a nie, czego nie ma robić (nakazy, a nie zakazy),
- ustalił wyraźne reguły i przestrzegał ich,
- wykazywał zainteresowanie wykładanym przedmiotem,
- korzystał z efektywnych technik dotyczących zachowania nauczyciela, takich jak utrzymywanie kontaktu wzrokowego, odpowiednia mimika i gesty, unikanie silnych reakcji emocjonalnych,
- rozwiązywał problemy na drodze konstruktywnej dyskusji, negocjacji, czasami kompromisu,
- zwracał uwagę uczniowi cicho, a najlepiej podczas spotkania w cztery oczy, przeprowadzał indywidualne rozmowy,
- tworzył w klasie atmosferę współpracy i wzajemnego szacunku,
- współpracował z rodzicami.

(McCombs, 1997; Robertson, 1998; King, 2003)

7.2. Nauczyciel

7.2.1. Role nauczyciela

Główną rolą nauczyciela, jak już wyżej wspomniano, jest wspomaganie ucznia w procesie kształcenia jego umiejętności zarówno przedmiotowo-lingwistycznych, jak i kluczowych ogólnorozwojowych. Nauczyciel przyjmuje więc role:

- osoby motywującej,
- przewodnika,
- pomocnika,
- doradcy,
- obserwatora,
- osoby monitorującej pracę,
- organizatora,
- eksperta,
- osoby oceniającej.

Jednym z założeń programu jest integrowanie nauki języka z nauczaniem innych przedmiotów (CLIL). Zadaniem nauczyciela będzie znalezienie i wybranie odpowiednich do poziomu językowego uczniów materiałów dotyczących wiedzy przedmiotowej, a często również opracowanie własnych ćwiczeń.

W procesie przygotowania uczniów do bardziej autonomicznej pracy niektóre z ról i zadań nauczyciela częściowo przejmują uczniowie. Tak na przykład, uczniowie mogą stać się ekspertami w zakresie wiedzy przedmiotowej innej niż język angielski; mogą oceniać siebie i swoich kolegów. Powinni również wspomagać nauczyciela w organizacji pracy na lekcji. Niezwykle ważne jest, aby nauczyciel potrafił delegować na uczniów swoje – tradycyjnie ustalone – obowiązki, angażować uczniów w organizację procesu edukacyjnego, wykorzystywać ich naturalny potencjał.

7.2.2. Motywacja

Jedną z najważniejszych funkcji, jaką nauczyciel ma do spełnienia, jest rozbudzenie u uczniów chęci rozwijania swoich kompetencji przedmiotowych i kluczowych, tak aby oprócz motywacji zewnętrznej (nauka dla oceny, presja ze strony rówieśników i rodziców), odczuwali również motywację wewnętrzną (uczę się dla siebie). Nauczyciel podejmuje więc działania na dwóch płaszczyznach: dobrze poznaje swoich wychowanków (ich potrzeby, problemy, zdolności zainteresowania, wzajemne relacje) oraz nieustannie wzbogaca swoją ofertę dydaktyczną i dopasowuje do wymagań danej grupy młodzieży. Wykorzystując wiedzę zdobytą z tych dwóch źródeł, może efektywnie motywować uczniów, przez:

- dobieranie tematyki, problemów do dyskusji zgodnych z zainteresowaniami uczniów,
- wykorzystywanie wiedzy i umiejętności uczniów z innych przedmiotów na lekcjach języka angielskiego, uczynienie z uczniów ekspertów,
- umożliwianie uczniom udziału w projektach europejskich,
- angażowanie uczniów w przygotowanie i prowadzenie części lekcji, np. przygotowanie rozgrzewki językowej, ćwiczeń powtórkowych, prezentacji multimedialnych; zaadaptowanie ulubionej piosenki do celów edukacyjnych,
- kreowanie pozytywnej atmosfery w klasie, odwoływanie się do poczucia humoru,
- stawianie przed uczniami zadań, które mogą być dla nich wyzwaniem (nie za łatwych i nie za trudnych),
- wykorzystywanie doświadczeń i środowiska uczniów jako punktu wyjścia do ćwiczeń,
- indywidualizację pracy (dobór typu i stopnia trudności zadania do możliwości ucznia),
- dopasowywanie form pracy i typów zadań do stylów uczenia się,
- nierutynowe prowadzenie zajęć, pozytywne zaskakiwanie uczniów czymś nowym,
- urozmaicenie zajęć przez stosowanie rozmaitych środków dydaktycznych i form pracy,
- pozytywne wsparcie, konstruktywną informację zwrotną dotyczącą postępów ucznia; budowanie u uczniów wiary w ich możliwości,
- traktowanie problemów w klasie jako wspólnych (uczniowie i nauczyciel to MY, a nie ONI i JA),
- nagradzanie.

Nauczyciele, którzy odnoszą sukcesy w nauczaniu, przede wszystkim wsłuchują się w potrzeby uczniów i reagują na nie. Często na zasadzie kompromisu starają się pogodzić obowiązek z przyjemnością uczniów.

7.2.3. Planowanie zajęć

Każde 45 minut zajęć edukacyjnych musi być efektywnie zaplanowane i wykorzystane. Dla niektórych uczniów szkoła nadal jest jedynym miejscem spotkania z językiem obcym. Oto elementy, które efektywny nauczyciel bierze pod uwagę planując, zajęcia:

- wyraźnie określone cele lekcji, które powinny być też przekazane uczniom,
- materiał językowy,
- kolejne etapy lekcji realistycznie rozplanowane w czasie,
- opis przebiegu zajęć,
- odpowiednio do celu dobrane techniki i formy nauczania, dopasowane również do poziomu językowego, wieku i zainteresowań uczniów,
- pomoce dydaktyczne,
- przewidywane problemy i sposoby poradzenia sobie z nimi (np. niesprawny sprzęt audiowizualny, wcześniejsze wykonanie zadania przez niektórych uczniów).

Przy planowaniu zajęć czy cyklu lekcji prowadzących do końcowego rezultatu, jakim może być np. napisanie listu, uczniowie muszą najpierw poznać zasady pisania listu, następnie ćwiczyć nowe umiejętności pod kierunkiem nauczyciela, i dopiero przejść do fazy samodzielnego tworzenia listu. W planie lekcji powinien też znaleźć się czas na rozgrzewkę językową, wprowadzającą uczniów w atmosferę an-

głożeń, i na podsumowanie, w którym uczniowie sami określą, jakie umiejętności zdobyli w trakcie lekcji.

Różnorodność jest kolejnym elementem istotnym przy planowaniu zajęć: różnorodność tematów, form pracy czy technik nauczania.

7.3. Techniki nauczania

7.3.1. Nauczanie sprawności językowych

Przed każdym ćwiczeniem rozwijającym umiejętności, szczególnie mówienia i pisanie, nauczyciel odpowiednio przygotowuje uczniów do podjęcia zadania, przez wyposażenie ich w konieczne wyrażenia, struktury i przez zademonstrowanie przykładowego modelu wypowiedzi.

Poniżej wymienione zostały przykładowe zadania rozwijające umiejętności językowe:

Słuchanie i czytanie

- ćwiczenia przed czytaniem/słuchaniem tekstu: analizowanie ilustracji, nagłówka, przewidywanie tematu,
- odpowiedzi na pytanie dotyczące tekstu: prawda/fałsz, dobieranie, wielokrotny wybór, uzupełnianie brakujących informacji,
- porządkowanie akapitów,
- poprawianie błędów/różnic pomiędzy wysłuchanym a czytany tekstem,
- przekazywanie informacji zawartych w tekście w formie diagramu, mapy, ilustracji,
- uzupełnianie luk w tekście,
- czytanie w parach,
- układanie przez uczniów pytań do tekstu (autonomia),
- streszczanie tekstu z punktu widzenia innej osoby,
- przewidywanie alternatywnego zakończenia,
- praca z autentycznymi materiałami (film, czasopisma, Internet),
- korzystanie ze źródeł (np. Internetu, słowników, encyklopedii) w celu uzupełnienia kart pracy opracowanych przez nauczyciela,
- Sporządzanie notatek z miniwykładu.

Mówienie

- a) interakcja:
 - odgrywanie scenek,
 - rozwiązywanie problemów w grupach,
 - studium przypadku (*case study*),
 - dyskusja,
 - gry językowe,
 - zadania oparte na zasadzie „luka w informacji”,
- b) dłuższa wypowiedź ustna:
 - opisywanie ilustracji; znajdowanie różnic i podobieństw,
 - krótkie prezentacje, np. moje hobby,
 - prezentacje projektów,
 - miniwykład,
 - wyrażanie i uzasadnianie swojej opinii.

Pisanie

- praca z modelem – analizowanie formy, treści i języka,
- ćwiczenia wspomagające znajdowanie argumentów – burza mózgów, różne aspekty,
- ćwiczenia językowo-stylistyczne, np. na łączniki zdań,
- koleżeńska korekta prac,
- uzupełnianie większych luk w tekście, np. w liście,
- pisanie kolektywne (w parach/grupach),
- opisywanie problemu (typu „Droga Redakcjo”) i udzielanie odpowiedzi przez inną grupę,
- pisanie notatek, ogłoszeń, listów zawierających określone w poleceniu informacje,
- opisywanie materiału wizualnego (np. opowiadania na podstawie serii ilustracji),
- pisanie listu w odpowiedzi na ogłoszenie,
- pisanie planu wypracowania, planu prezentacji,
- pisanie różnych typów wypracowań (recenzji, opowiadania, rozprawki itd.),
- projekty (np. informacja o szkole na stronie www).

7.3.2. Nauczanie słownictwa

Efektywne posługiwanie się językiem obcym zależy w dużej mierze od znajomości słownictwa. Aby zoptymalizować zapamiętywanie i poprawne stosowanie nowych wyrażen, nauczyciel korzysta z rozmaitych technik wprowadzania, ćwiczenia i utrwalania słownictwa.

Oto przykładowe techniki:

- stosowanie pomocy wizualnych/gestów/mimiki do prezentowania i ćwiczenia słownictwa,
- znajdowanie znaczenia wyrazu na podstawie kontekstu,
- porządkowanie wyrazów tematycznie/pod względem części mowy,
- znajdowanie niepasującego do reszty słowa,
- uzupełnianie luk,
- dobieranie wyrazu pasującego do kontekstu,
- ćwiczenia rozwijające słowotwórstwo – uzupełnianie luki odpowiednią formą podanego wyrazu,
- dopasowywanie wyrazów do ilustracji/synonimów/antonimów/definicji,
- łączenie wyrazów w związki frazeologiczne,
- znajdowanie i poprawianie błędów,
- zamienianie wyrażen typowych dla stylu nieformalnego na styl formalny,
- gry językowe,
- ćwiczenia ze słownikiem,
- tworzenie wypowiedzi ustnych lub pisemnych (np. opis wymagający zastosowania poznanego słownictwa).

7.3.3. Nauczanie gramatyki

Wprowadzanie nowego zagadnienia gramatycznego odbywa się etapami. Po prezentacji i ćwiczeniu nowego materiału uczniowie wykonują zadania wymagające zastosowania poznanych zagadnień w praktyce. Nauczyciel, po rozpoznaniu możliwości uczniów, decyduje, czy skorzystać z dedukcyjnej (nauczyciel podaje regułę), czy indukcyjnej (uczniowie sami dochodzą do reguły) metody prezentowania nowych problemów gramatycznych.

Oto przykładowe ćwiczenia:

- stosowanie wykresów, tabeli, linii czasu do prezentacji i ćwiczenia nowego materiału,
- analizowanie przykładowego zdania/tekstu przez uczniów celem określenia reguły,
- porównywanie tego, co już znane, z nowymi zagadnieniami,
- uzupełnianie luk w zdaniach, w tekście,
- porządkowanie wyrazów w tekście,
- dobieranie odpowiedniej formy czasownika,
- parafrazowanie zdań,
- substytucja,
- znajdowanie i poprawianie błędów,
- wybieranie prawidłowej struktury, pasującej do danego kontekstu,
- gry językowe,
- tworzenie wypowiedzi ustnych lub pisemnych (np. moje plany na weekend), wymagających zastosowania poznanego zagadnienia, np. wyrażania przyszłości.

7.3.4. Integrowanie nauczania językowego z przedmiotowym (CLIL)

Integrowanie nauczania językowego z przedmiotowym (CLIL) pozwala uczniowi poszerzyć wiedzę z innych przedmiotów, rozwijając jednocześnie jego kompetencje lingwistyczne. Język staje się tu narzędziem do przekazywania wiedzy. CLIL również pomaga myśleć w języku obcym, a nie tylko koncentrować się na języku. Zagadnienia przedmiotowe mogą dotyczyć:

- wiedzy z zakresu kultury anglosaskiej (obowiązkowa, wpisana w standardy egzaminacyjne) oraz tradycji innych krajów,
- przedmiotów, w których uczniowie albo się specjalizują, albo którymi się interesują. Może to być na przykład wiedza z zakresu geografii, przyrody, prawa czy nawet fizyki.

Uczniowie wraz z nauczycielem decydują, jakimi dziedzinami wiedzy chcieliby się zająć. Często zależy to od profilu danej klasy: w klasach o specjalizacji chemiczno-medycznej uczniowie mogą być zainteresowani tematyką z zakresu chemii czy przyrody, a uczniowie z klas humanistycznych – zagadnieniami dotyczącymi historii czy sztuki.

Następnie nauczyciel ustala, ile godzin w danym semestrze przeznaczy na nauczanie elementów innych przedmiotów. Decyzja ta będzie uzależniona od ogólnej ilości godzin języka angielskiego w danej klasie i od kompetencji językowych uczniów.

Dobrze jest porozumieć się z nauczycielem danego przedmiotu i skorelować tematykę zajęć z ćwiczeniami na swoich lekcjach. Można także zachęcić nauczycieli znających język obcy do przeprowadzenia swoich zajęć w tym języku, np. w ramach Dnia Języków Obcych.

W CLIL duży nacisk kładzie się na doskonalenie umiejętności czytania tekstów oraz rozwijanie znajomości terminologii specyficznej dla danej dziedziny. Jednak omawiając wiedzę przedmiotową, możemy również ćwiczyć zagadnienia gramatyczne oraz wykorzystywać techniki charakterystyczne dla nauczania innych sprawności językowych. Nauczyciel przygotowuje, na przykład, miniwykład na dany temat, rozdaje uczniom szkielec notatek z lukami, które muszą uzupełnić w trakcie słuchania wykładu. W ten sposób młodzież zdobywa nowe informacje, rozwijając jednocześnie sprawność słuchania ze zrozumieniem i umiejętność sporządzania notatek w języku obcym.

Każde zajęcia integrujące nauczanie językowe z przedmiotowym mają dwa główne cele: jeden związany z wiedzą przedmiotową, a drugi dotyczący kompetencji językowych. Przykładowy scenariusz prezentujący nauczanie języka angielskiego przez kontekst znajduje się w załączniku 2 (scenariusz zajęć: „*Nauczanie angielskiego przez chemię*”). Celem przedmiotowym zaproponowanych zajęć jest wprowadzenie specjalistycznego chemicznego nazewnictwa podstawowego sprzętu laboratoryjnego i podstawowych czynności laboratoryjnych, natomiast językowym, ćwiczenie umiejętności w zakresie rozumienia i formułowania podstawowych instrukcji z dziedziny chemii. Dodatkowo uczniowie w czasie tych zajęć, angażując się w prace laboratoryjne, nabywają świadomości, że w powszechnym użyciu język jest narzędziem służącym komunikacji, a nie dyscypliną naukową samą w sobie.

Lekcja CLIL może przebiegać według następującego schematu:

- burza mózgow w celu ustalenia, ile uczniowie już wiedzą na dany temat,
- prezentacja słownictwa potrzebnego do dalszej części lekcji,
- czytanie tekstu,
- praca z tekstem (zrozumienie treści),
- ćwiczenia dotyczące języka, głównie słownictwa charakterystycznego dla danego zagadnienia,
- zadanie utrwalające wiadomości i rozwijające kompetencje językowe (np. mówienie, pisanie).

Wiedza przedmiotowa może być także przekazywana przez uczniów, jako ekspertów w danych dziedzinach. Uczniowie odpowiedzialni za przygotowanie lekcji znajdują odpowiednie materiały, opracowują ćwiczenia i prowadzą zajęcia. Inną formą zdobywania wiedzy i doskonalenia języka jest praca projektowa, zwykle związana z poszukiwaniem informacji.

7.3.5. Poszukiwanie informacji

Sprawne korzystanie ze źródeł jest jedną z kluczowych umiejętności określonych w podstawie programowej. Do głównych źródeł informacji, z których uczniowie korzystają przy nauce języka angielskiego, zalicza się słownik i Internet.

Oto przykładowe zadania wykorzystania tych źródeł:

1. Praca ze słownikiem

- łączenie wyrazów/wyrażeń z definicjami w języku angielskim,
- łączenie wyrazów/wyrażeń z obrazkami,
- przygotowywanie krzyżówek przez jedną grupę uczniów dla innej grupy uczniów,
- ćwiczenie: „znam/zgaduję/sprawdzam w słowniku” wykonywane zgodnie z następującą instrukcją: nauczyciel zapisuje na tablicy listę wyrazów i wyrażeń; uczniowie pracują indywidualnie i zaznaczają znane wyrazy i wyrażenia dwoma haczykami, te, których znaczenia potrafią się domyślać z kontekstu – jednym haczykiem, a te, których znaczenia muszą sprawdzić w słowniku – znakiem zapytania; pracując w parach, uczniowie porównują odpowiedzi i podają znaczenia wyrazów i wyrażeń bez użycia słownika; na zakończenie sprawdzają znaczenia najtrudniejszych wyrazów i wyrażeń w słowniku,
- ćwiczenie: „czytanie ze zrozumieniem,” wykonywane zgodnie z podaną instrukcją: nauczyciel nie wprowadza nowego słownictwa – uczniowie czytają tekst i wykonują przygotowane przez nauczyciela ćwiczenia na jego zrozumienie bez użycia słownika; nauczyciel sprawdza ćwiczenie, nie poprawiając błędów i nie udzielając odpowiedzi na nierozwiązane przez uczniów zadania; nauczyciel prosi uczniów o wskazanie 5 słów kluczowych dla zrozumienia tekstu; uczniowie porównują wybrane przez siebie słowa i decydują na forum klasy, które z nich są rzeczywiście kluczowe; sprawdzają ich znaczenie w słowniku i przystępują do weryfikacji ćwiczenia sprawdzającego stopień zrozumienia przeczytanego tekstu,
- ćwiczenie „prawda/fałsz” wykonywane zgodnie z następującą instrukcją: nauczyciel przygotowuje i przedstawia uczniom listę informacji dotyczących wybranych ze słownika wyrazów i wyrażeń, np. „jest to wyrażenie formalne”; z pomocą słownika uczniowie weryfikują prawdziwość zdań.

Proponowane ćwiczenia można wykonać z użyciem słownika w formie drukowanej (np. Cambridge Advanced Learner's Dictionary, Cambridge Learner's Dictionary) lub za pomocą słownika on-line dostępnego w Internecie na stronie: <http://dictionary.cambridge.org/>.

2. Praca z Internetem

- praca z kartami pracy opracowanymi przez nauczyciela: uzupełnianie luk w tekście, znajdowanie odpowiedzi na pytania, poprawianie błędów w informacjach, dopasowywanie, np. nazwisk osób do ich zawodów,
- przygotowywanie kart pracy, kwizów, zestawów pytań na podstawie danych z Internetu przez jedną grupę uczniów dla innej grupy uczniów,
- analizowanie cech charakterystycznych tekstów, np. recenzji, artykułów, CV,
- wzbogacanie wiedzy kulturoznawczej np. wirtualne wizyty w muzeach, zwiedzanie miast i poznanie ich historii, zabytków, oraz wiedzy z innych przedmiotów,
- wzbogacanie i analiza słownictwa i zagadnień tematycznych – np. temat: żywność – korzystanie z wirtualnych książek kucharskich, poznanie menu restauracji; temat: media – analiza programów telewizyjnych, repertuaru kin, recenzji, artykułów z rozmaitych gazet, reklam,
- wymiana listów elektronicznych z młodzieżą z innych krajów,
- opracowywanie projektów.

Aby usprawnić pracę na lekcji, nauczyciel wcześniej przygotowuje adresy stron internetowych i poleca uczniom tylko te, które godne są uwagi i konieczne do wykonania zadania.

7.4. Formy i organizacja pracy

Różnorodność form organizacji pracy sprzyja skuteczniejszemu wspomaganiu procesu kształcenia uczniów o różnych potrzebach i osobowościach.

- praca indywidualna – np. ciche czytanie, krótka prezentacja,
- praca z całą klasą – np. burza mózgów, dyskusja,
- praca w parach – np. ćwiczenia oparte na zasadzie luki w informacji,
- praca w grupach – np. rozwiązywanie problemu, praca projektowa,
- stacje edukacyjne – dotyczące np. lekcji podsumowującej; nauczyciel przygotowuje kilka stanowisk w klasie. Na każdym ze stanowisk uczniowie indywidualnie lub w parach wykonują inne – przygotowane wcześniej przez nauczyciela – zadanie, związane ze zdobytymi umiejętnościami lub wiedzą. Każda para uczniów musi odwiedzić każdą stację i wykonać zadanie. Zaleca się określenie limitu czasu na wykonanie ćwiczenia (patrz: załącznik 3),
- centrum samokształcenia (*self-access centre*):

Centrum takie w swojej okrojonej formie może powstać w kąciku klasy, gdzie gromadzone są dodatkowe materiały ćwiczeniowe, książki, artykuły, z których uczeń może skorzystać, np. skończywszy wcześniej pisać sprawdzian, wykonawszy wcześniej zadanie lekcyjne. W wersji optymalnej centrum stanowi swoistą rozbudowaną stację edukacyjną. Przygotowanie takiego centrum wymaga pewnego wysiłku i pracy nauczycieli. Jedno z pomieszczeń klasowych urządzone jest jako stanowiska pracy. Mogą one być podzielone, np. według umiejętności, jakie będą ćwiczone: mówienie, pisanie, czytanie, słuchanie, gramatyka i słownictwo, wykonywanie zadań przy pomocy Internetu itd. Na każdym stanowisku uczeń może znaleźć przygotowane wcześniej przez nauczycieli zadania, karty pracy, pomoce naukowe, np. gry edukacyjne, programy multimedialne – dotyczące poszczególnych zagadnień na odpowiednim poziomie językowym. Opracowane są jednocześnie karty z rozwiązaniem, tak aby uczeń mógł dokonać natychmiastowej samooceny. Raz na tydzień/ na dwa tygodnie grupa młodzieży pracuje w centrum. Uczniowie mogą sami podjąć decyzję, nad czym chcą w danym tygodniu pracować. Aby uniknąć zamieszania, nauczyciel może również opracować grafik korzystania przez uczniów z danych stanowisk, ale nadal uczniowie wybierają ćwiczenia, które chcą wykonać. Nauczyciel monitoruje ich samodzielną pracę i służy pomocą jako ekspert;

- e-learning:

Inną formą organizacji pracy z uczniami jest komunikowanie się drogą internetową. Może to polegać na prostych kontaktach za pomocą poczty elektronicznej: nauczyciel przesyła zadania domowe, dodatkowe ćwiczenia, które mogą być punktem wyjścia do dyskusji na nadchodzącej lekcji; uczniowie zgłaszają się do nauczyciela z problemami, przesyłają wykonane zadania. Uczniowie i nauczyciel mogą założyć forum dyskusyjne klasy. Nauczyciel może wykorzystać również specjalne programy komputerowe, np. *Moodle*, do zbudowania swojego kursu. Umieszcza tam ćwiczenia,

karty pracy, materiały dydaktyczne, źródła, z których po zalogowaniu w każdej chwili mogą skorzystać uczniowie. Możliwe są także ćwiczenia interakcyjne. Większość projektów europejskich (np. *eTwinning*) również wymaga stałego korzystania z Internetu w celu opracowywania wspólnego z innymi szkołami projektu.

- projekty:

Praca metodą projektu również wymaga nieco innej organizacji pracy nauczyciela i uczniów. Praca nad projektem składa się z kilku etapów. Przygotowanie do projektu i planowanie pracy przez grupę uczniów powinno odbywać się na lekcji; zbieranie materiałów i opracowywanie projektu to etap pozaszkolny, choć nauczyciel powinien wyznaczyć terminy, w których uczniowie zdają relację z postępów nad projektem; trzecia główna faza to prezentacja (np. w Power Point) projektów na zajęciach szkolnych. Uczniowie mogą pracować nad krótkimi projektami dotyczącymi, na przykład, postaci historycznych związanych z ich miastem czy tradycji lokalnych w wybranych krajach Afryki. Projekty szkolne mogą również przybrać formę bardziej rozbudowaną i bardziej międzynarodową w ramach programów europejskich.

7.5. Projekty europejskie

Niewątpliwie najbardziej naturalnym sposobem uczenia się języka angielskiego jest wykorzystywanie go w praktyce do realnej komunikacji, wynikającej z naturalnej potrzeby. Temu służą europejskie programy edukacyjne. Uczniowie rozwijają swoje pozajęzykowe kompetencje – stosują technikę komputerowo-informacyjną, korzystają ze źródeł przy opracowywaniu projektów, a co najważniejsze, wykorzystują i poszerzają wiedzę z innych przedmiotów (CLIL). Mogą opracowywać krótko- i długoterminowe projekty. Część pracy związanej z projektem wykonywana jest na lekcjach lub podczas zajęć pozalekcyjnych, a część samodzielnie lub w grupach w domu. Nauczyciel wspomaga pracę uczniów, szczególnie na początku, kiedy przydzielane są zadania do wykonania i opracowywana koncepcja projektu. Na kolejnych etapach monitoruje pracę młodzieży i służy im cały czas pomocą, szczególnie w zakresie kompetencji językowych.

Uczniowie mogą skorzystać z następujących programów europejskich:

- Program *eTwinning* – www.etwinning.net

Stanowi część programu eLearning. Polega na współpracy dwóch szkół europejskich za pomocą mediów elektronicznych. Uczniowie pracują nad interesującym ich problemem dotyczącym, na przykład, kultury, historii, geografii, nauk ścisłych, sportu czy sztuki. Produktem może być wspólna gazetka, witryna internetowa, wystawa prac uczniów czy prezentacja multimedialna, ale także wymiana doświadczeń.

- Partnerskie projekty szkół Comenius – www.frse.org.pl

Element programu *Lifelong Learning* promuje partnerską (dwustronną lub wielostronną) współpracę szkół przy realizowaniu większego, długoterminowego projektu. Uczniowie wraz z nauczycielami opracowują założenia projektu, określają zadania, terminy ich wykonania oraz oczekiwane rezultaty. Projekt może polegać na prowadzeniu badań terenowych, opracowywaniu i rozpowszechnianiu materiałów informacyjnych, wytwarzaniu produktu (np. wystawy, przedstawienia teatralnego). Działania związane z realizacją projektu powinny być wpisane w program dydaktyczny i wychowawczy szkoły. Uczniowie pracują nad projektem nie tylko na lekcji języka angielskiego, ale również na lekcjach przedmiotów związanych tematycznie z opracowywanym zagadnieniem. Program współpracy dwustronnej połączony jest z wymianą młodzieży.

- Program Młodzież – www.mlodziej.org.pl

Uczniowie mogą skorzystać z akcji *Wymiana młodzieży w celu realizowania wspólnego przedsięwzięcia*, którego tematem mogą być, na przykład, stereotypy, media czy sport. Inna akcja tego programu *Inicjatywy młodzieżowe*, dotyczy opracowania i zrealizowania działań lokalnych przez grupy młodzieży z minimum dwóch krajów. Przykładowe działania mogą dotyczyć wyrównywania szans, walki z uzależnieniami czy redukcji nieporozumień międzykulturowych.

- Konkursy i projekty organizowane przez Instytut Brytyjski – www.britishcouncil.org/poland.

British Council w Polsce często ogłasza rozmaite konkursy i projekty dla młodzieży. Warto odwiedzać systematycznie stronę internetową Instytutu Brytyjskiego. Cyklicznym konkursem jest projekt *Pupil Power Plus*, polegający na opracowywaniu wspólnej witryny internetowej przez szkołę brytyjską i polską.

- Projekt *MontageWorld* – www.britishcouncil.org/montageworld
Nauczyciele znajdą tu opisy szkolnych projektów internetowych z całego świata, do których mogą wraz z uczniami dołączyć. Zamieszczono również bazę danych szkół.
- Portal *Global Gateway* – www.globalgateway.org/poland
Na portalu można znaleźć informacje o szkołach z całego świata, które chcą nawiązać współpracę międzynarodową. Portal umożliwi zarejestrowanie i zareklamowanie własnej szkoły jako potencjalnego partnera w projektach międzyszkolnych.
- Program *eLanguages* – www.elanguages.org
Część portalu *Global Gateway* umożliwiająca nawiązanie współpracy z nauczycielami z całego świata i prowadzenie wspólnych projektów on-line.
- Portal informacyjny *Eurodesk* – www.eurodesk.pl,
Jest to kolejna baza danych o programach polskich i europejskich oraz o instytucjach i organizacjach. Uczniowie mogą uzyskać informacje o krajach europejskich, a także nawiązać kontakt ze szkołami z innych krajów.
- Portal *European Schoolnet* – www.eun.org
Portal prezentuje informacje dotyczące edukacyjnych programów i projektów europejskich.
- Certyfikat *European Language Label* – www.frse.org.pl
Jest to nagroda przyznawana przez Komisję Europejską instytucji lub nauczycielowi za oryginalne inicjatywy w zakresie nauczania języków obcych.

Szczegółowe informacje o wybranych projektach europejskich znajdują się na wyżej wymienionych stronach internetowych.

8. PRZYGOTOWANIE DO EGZAMINU MATURALNEGO

8.1. Struktura egzaminu

8.1.1. Egzamin ustny

POZIOM PODSTAWOWY		punkty	
		treść	język
Czas: 10 min Przygotowanie: 5 min			
Zad. 1	Trzy rozmowy sterowane		5
	– uzyskanie, udzielanie informacji	3	
	– relacjonowanie wydarzeń	3	
	– negocjowanie	3	
Zad. 2	Opis ilustracji i odpowiedzi na dwa pytania	6	
RAZEM:		20	

albo

POZIOM ROZSZERZONY		punkty	
		treść	język
Czas: 15 min Przygotowanie: 15 min			
Zad. 1	Trzy rozmowy sterowane	6	7
Zad. 2	Prezentacja tematu oraz dyskusja z egzaminującym na temat prezentowanych zagadnień	7	
RAZEM:		20	

8.1.2. Egzamin pisemny

POZIOM PODSTAWOWY		pkt
Czas trwania egzaminu na poziomie podstawowym: 120 minut (w tym nagranie – 20 min)		
Rozumienie ze słuchu		15
Rozumienie tekstu czytanego		20
Wypowiedź pisemna		15
RAZEM		50
Koniec egzaminu na poziomie podstawowym		

albo

POZIOM ROZSZERZONY		pkt
Czas trwania egzaminu na poziomie rozszerzonym: 190 minut		
CZĘŚĆ I Czas: 120 minut	Stosowanie struktur leksykalno-gramatycznych	5
	Wypowiedź pisemna	18
CZĘŚĆ II Czas: 70 minut (w tym nagranie ok. 25 min.)	Rozumienie ze słuchu	15
	Rozumienie tekstu czytanego i rozpoznawanie struktur leksykalno-gramatycznych	12
RAZEM		50
Koniec egzaminu na poziomie rozszerzonym		

8.2. Przygotowanie uczniów do egzaminu maturalnego

Przygotowania do egzaminu maturalnego rozpoczynają się już w pierwszej klasie. Nauczyciel stopniowo wprowadza zadania typowe dla egzaminu i przedstawia ich cele. Omawia zadania w odniesieniu do kryteriów egzaminu maturalnego, ponieważ uczeń świadomy tego, za co dostaje punkty, wie, na czym ma się skoncentrować podczas wykonywania danego ćwiczenia. Od drugiej klasy uczniowie pracują również z *Informatorem Maturalnym*. Nauczyciel sprawdza także, czy uczniowie czytają instrukcje ze zrozumieniem.

8.2.1. Treści

Zagadnienia-tematy maturalne znajdują swoje odzwierciedlenie w większości podręczników. Należałoby jednak zwrócić uwagę uczniów na różnice w poszczególnych elementach tematów na poziomie podstawowym i rozszerzonym. Zagadnieniem, które stanowi pewne wyzwanie dla nauczycieli i dla uczniów, jest temat ukryty pod literką *n* (Standardy wymagań egzaminacyjnych egzaminu maturalnego z języków obcych: standard 1.1) – *państwo i społeczeństwo*. Temat ten sporadycznie był do tej pory przedmiotem lekcji języka angielskiego. Teraz wymaga on wprowadzenia konkretnego słownictwa z dziedziny polityki, religii, administracji. Jest to możliwe, na przykład, przy realizacji treści Edukacji Europejskiej, w których pojawiają się nazwy urzędów, instytucji czy organizacji międzynarodowych. Zagadnienie to można również przybliżyć uczniom w bardziej praktyczny dla nich sposób podczas pracy nad projektem europejskim związanym z tematem państwa i społeczeństwa.

Wydaje się, że przyswojenie przez ucznia słownictwa związanego z wymienionymi w standardach tematami jest obecnie ważniejsze od posługiwania się rozwiniętymi strukturami gramatycznymi. Na egzaminie maturalnym nie ma bowiem możliwości korzystania ze słownika. Stąd nauczyciel odpowiedzialny jest za efektywne wprowadzanie, ćwiczenie i utrwalanie odpowiedniego słownictwa.

8.2.2. Umiejętności

Nauczyciele pomagają uczniom doskonalić następujące główne umiejętności językowe i strategie egzaminacyjne:

Egzamin ustny:

- uzyskiwanie i udzielanie informacji (PP – poziom podstawowy),
- relacjonowanie wydarzeń (PP),
- negocjowanie (PP),
- opisywanie sytuacji, osób, przedmiotów (PP, PR – poziom rozszerzony),
- wyrażanie własnej opinii (PP, PR),
- interpretowanie fragmentów tekstu, ilustracji, nagłówków, wykresów (PR),
- uzasadnianie i obrona własnej opinii (PR),
- prezentowanie dłuższej wieloaspektowej wypowiedzi (PR),
- udzielanie odpowiedzi na zadane pytania (PP, PR),
- uważne czytanie instrukcji (PP, PR).

Egzamin pisemny:

- rozumienie nagranych tekstów: komunikatów, rozmów, wywiadów, tekstów narracyjnych wypowiedzianych z różnymi akcentami jęz. angielskiego (PP, PR),
- czytanie ze zrozumieniem tekstów informacyjnych, publicystycznych, literackich (PP, PR),
- rozwiązywanie zadań typu prawda/fałsz, dobieranie, wielokrotny wybór na podstawie informacji zawartych w słuchanym lub czytany tekście (PP, PR),
- rozpoznawanie i stosowanie struktur w ćwiczeniach typu test luk sterowanych, test luk, transformacje, tłumaczenie fragmentów zdań, słowotwórstwo (PR),
- pisanie notatki, wiadomości, ogłoszenia, pocztówki, zaproszenia z uwzględnieniem podanych w instrukcji informacji (PP),
- pisanie listu prywatnego i prostego listu formalnego o określonej liczbie słów z uwzględnieniem podanych w instrukcji informacji (PP),
- uważne czytanie instrukcji (PP),
- pisanie wypracowania o określonej liczbie słów – typu opis, recenzja, rozprawka, opowiadanie.

Nauczyciel wprowadza ćwiczenia mające na celu rozwijanie strategii radzenia sobie z nieznanym słownictwem, szukania słów kluczowych potrzebnych do określenia głównej myśli tekstu, a wreszcie – wyszukiwania konkretnych informacji, czy porządkowania tekstu.

Standardy (2, 3, 4 i 5) oraz *Informator Maturalny* wyraźnie określają, jakie umiejętności szczegółowe sprawdzane są podczas egzaminu i jakiego rodzaju teksty pojawią się w części pisemnej (standard 1.2 i Informator). Ponownie rolą nauczyciela jest ćwiczenie tych sprawności. Stąd konieczność wprowadzenia częstszych sprawdzianów – formalnych lub mniej formalnych – monitorujących postępy ucznia w zakresie rozumienia tekstów czytanych i wysłuchiowanych. W tym drugim przypadku istotne jest przedstawienie różnych odmian języka angielskiego i umożliwienie uczniom słuchania rodzimych mówców języka (tzw. *native speakers*) oraz obcokrajowców posługujących się językiem angielskim.

Równie ważne jest ćwiczenie, a następnie sprawdzanie sprawności pisania wymaganych przez maturę tekstów podczas lekcji, tak aby uczeń poradził sobie z ograniczeniem czasowym i niemożnością skorzystania z pomocy.

Warto jest więc chyba, oprócz typowych pojedynczych ćwiczeń gramatycznych, sprawdzać zastosowanie struktur gramatycznych w praktyce – w mowie, piśmie czy przy rozpoznawaniu konstrukcji w czytanych tekstach.

I wreszcie, w zakresie mówienia, warto przeprowadzać indywidualne rozmowy z uczniami (np. opis ilustracji), aby zdiagnozować mocne i słabe strony wypowiedzi ucznia. Sprawdziany mają na celu uświadomienie nauczycielowi, a w większym nawet stopniu uczniowi, nad czym musi jeszcze popracować przed przystąpieniem do egzaminu na wybranym poziomie językowym.

Uczniowie powinni poznać strategie oraz wyrażenia pomocne w analizowaniu materiału i planowaniu wypowiedzi z uwzględnieniem ograniczenia czasu. Mogą sami tworzyć pytania do materiałów stymulujących czy do dyskusji po prezentacji tematu. Nauczą się w ten sposób, czego mogą oczekiwać na egzaminie, co pomoże im w pewnym stopniu opanować stres egzaminacyjny.

9. OPIS ZAŁOŻONYCH OSIĄGNIĘĆ UCZNIĄ

Opracowany w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego dla liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników (Rozp. MENiS z 26.02.2002 Dz. U. Nr 51 poz. 458 z późn. zm.) oraz standardy wymagań egzaminacyjnych egzaminu maturalnego z języków obcych (Rozp. MENiS z 10.08.2001 Dz. U. Nr 92, poz. 1020 z późn. zm.).

9.1. Osiągnięcia ucznia na poziomie rozszerzonym sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji A

Celem przedstawionego poniżej opisu jest określenie osiągnięć ucznia na końcu czwartego etapu edukacyjnego, tj. po co najmniej 320 godzinach zajęć edukacyjnych z języka angielskiego, przy założeniu, że na początku tego etapu edukacyjnego uczeń władał już językiem na poziomie niższym, średnio zaawansowanym, lub po 240 godzinach zajęć edukacyjnych, o ile jego poziom początkowy był średnio zaawansowany.

9.1.1. Osiągnięcia ucznia w ramach poszerzonych sprawności językowych

1. Słuchanie:

- uczeń rozumie ze słuchu bogate teksty w standardowej odmianie języka o wysokim stopniu różnicowania struktur leksykalno-gramatycznych i potrafi wykonać zadania sprawdzające ich zrozumienie,
- uczeń rozumie ogólny tok długich wypowiedzi i wystąpień na znane mu tematy, nawet gdy są sformułowane trudnym językiem,
- uczeń rozumie szczegółowo teksty dotyczące znanych mu oraz nowych faktów związanych z życiem prywatnym, szkołą, uczelnią,
- uczeń rozumie główne tezy złożonych i bogatych pod względem treści wypowiedzi na tematy konkretne i abstrakcyjne,
- uczeń rozumie dyskusję prowadzoną przez rodzimych użytkowników języka,
- uczeń rozumie większość filmów oraz programów telewizyjnych i radiowych,
- uczeń rozumie kierowany do niego komunikat, nawet w hałaśliwym otoczeniu.

2. Czytanie:

- uczeń swobodnie czyta rozmaite teksty, bogate pod względem treści, o wysokim stopniu różnicowania struktur leksykalno-gramatycznych i rozwiązuje zadania sprawdzające ich zrozumienie,
- uczeń potrafi znaleźć, wyselekcjonować i uporządkować szczegółowe informacje w różnych źródłach,
- uczeń czyta ze zrozumieniem specjalistyczne artykuły z różnych dziedzin używając słownika,
- uczeń rozumie artykuły dotyczące współczesnych problemów, w których autorzy wyrażają określone poglądy,
- uczeń czyta ze zrozumieniem współczesne teksty literackie pisane prozą (np. opowiadania, krótkie opowiadania), rozumiejąc przebieg akcji i motywację bohaterów,
- uczeń określa, co w tekście jest faktem, a co opinią autora,
- uczeń rozpoznaje różnorodne struktury leksykalno-gramatyczne w podanym kontekście.

3. Mówienie:

3.1. Tworzenie tekstu:

- uczeń formułuje dłuższą, wieloaspektową wypowiedź ustną na różne tematy związane z dziedzinami, które go interesują, poprawnie stosuje środki leksykalno-gramatyczne adekwatnie do ich funkcji językowych. Wypowiedź tę charakteryzuje poprawna wymowa i intonacja oraz sporadyczne błędy językowe, nieutrudniające komunikacji lub utrudniające ją w niewielkim stopniu,
- uczeń potrafi wygłosić referat na najbardziej ogólne tematy, zachowując płynność i przejrzystość wypowiedzi,
- uczeń przedstawia fakty i opinie własne i innych osób oraz uzasadnia swój punkt widzenia w danej kwestii,
- uczeń przedstawia wady i zalety różnych rozwiązań i podaje uzasadnienie,
- uczeń formułuje przejrzyste i uporządkowane opisy i prezentacje,

- uczeń interpretuje i komentuje przedstawione fakty i opinie innych osób, z uwzględnieniem zmiany rejestru, stylu lub formy,
- uczeń zauważa popełnione błędy i dokonuje autokorekty.

3.2. Reagowanie językowe:

- uczeń płynnie i spontanicznie porozumiewa się w języku obcym, poprawnie stosując środki językowe służące do wyrażania różnorodnych intencji oraz stanów emocjonalnych, adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej; jego wypowiedź, charakteryzuje poprawna wymowa i intonacja oraz sporadyczne błędy językowe nieutrudniające komunikacji lub utrudniającą ją w stopniu niewielkim,
- uczeń prowadzi dłuższe konwersacje na tematy ogólne, nawet w hałaśliwym otoczeniu,
- uczeń prowadzi spontaniczną rozmowę z rodzinnymi użytkownikami języka bezpośrednio lub przez telefon,
- uczeń potrafi wyrazić ironię i żartobliwy charakter wypowiedzi, posługując się stosownymi środkami stylistycznymi,
- uczeń precyzyjnie wyraża różnorodne intencje i stany emocjonalne przez stosowanie adekwatnych do tego środków językowych,
- uczeń wyraża opinię, uzasadnia ją i broni swoich poglądów,
- uczeń umie przeprowadzić wywiad na interesujący go temat,
- uczeń zauważa popełnione błędy i dokonuje autokorekty.

4. Pisanie:

- uczeń potrafi wypowiedzieć się w określonej formie na różne tematy związane z dziedzinami, które go interesują, z zachowaniem podanego limitu słów, poprawnie stosując środki leksykalno-grammatyczne adekwatne do ich funkcji; wypowiedź taką charakteryzuje poprawność leksykalno-grammatyczna, tzn. że sporadyczne błędy językowe nie utrudniają komunikacji,
- uczeń potrafi napisać rozprawkę, przedstawiając i uzasadniając swoją opinię lub opinie innych osób, rozważając argumenty za i przeciw oraz proponując rozwiązania problemów,
- uczeń potrafi napisać recenzję filmu, książki, wystawy lub innego wydarzenia artystycznego,
- uczeń potrafi napisać opowiadanie w oparciu o wydarzenia rzeczywiste i fikcyjne,
- uczeń potrafi opisać ludzi, miejsca, przedmioty, wydarzenia i uroczystości,
- uczeń potrafi napisać list formalny.

9.1.2. Osiągnięcia ucznia w ramach sprawności zintegrowanych

Uczeń:

1. zrelacjonuje, przetworzy i przekaże, w formie ustnej lub pisemnej, tekst usłyszany w języku angielskim lub polskim,
2. zrelacjonuje, przetworzy i przekaże w formie ustnej lub pisemnej tekst przeczytany w języku angielskim i polskim oraz treści materiałów ikonograficznych,
3. przetworzy tekst w zakresie mówienia i czytania, stosując zmianę rejestru, stylu i formy (na poziomie rozszerzonym),
4. wykona i przedstawi w formie ustnej i pisemnej interdyscyplinarny projekt.

9.1.3. Ponadprzedmiotowe umiejętności ucznia.

Uczeń:

1. jest świadomy swoich preferencji i oczekiwań w procesie uczenia się języka obcego i wykazuje postawę charakterystyczną dla ucznia autonomicznego,
2. potrafi stosować różne strategie uczenia się i dostosowywać je do własnych możliwości i potrzeb w celu pełnego rozwijania sprawności umysłowych i osobistych zainteresowań,
3. postrzega język jako narzędzie służące do przekazywania informacji umieszczonej w kontekście i ma poczucie jego użyteczności, także poza murami szkoły oraz w przyszłej nauce i pracy,
4. dostrzega popełniane przez siebie błędy i potrafi dokonać autokorekty,
5. wykorzystuje w praktyce umiejętność myślenia analitycznego i syntetycznego w celu poszukiwania twórczych sposobów rozwiązywania problemów,
6. prezentuje postawę tolerancji w procesie poznawania kultury europejskiej i światowej,
7. potrafi współdziałać w zespole, podejmować indywidualne i grupowe decyzje z zachowaniem obowiązujących norm i technik negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów,
8. potrafi korzystać z różnych źródeł informacji, w tym słowników języka angielskiego i Internetu.

Przedstawiony powyżej opis założonych osiągnięć ucznia może być podstawą do sformułowania kryteriów oceny osiągnięć ucznia na poszczególne stopnie szkolne. Propozycja sposobu formułowania takich kryteriów, opracowana na przykładzie sprawności „słuchanie”, została zamieszczona w załączniku 4.

9.2. Osiągnięcia ucznia na poziomie podstawowym sformułowane w oparciu o podstawę programową kształcenia ogólnego w wersji B

Celem przedstawionego poniżej opisu jest określenie osiągnięć ucznia na końcu czwartego etapu edukacyjnego, tj. po co najmniej 160 godzinach zajęć edukacyjnych z języka angielskiego, przy założeniu, że kontynuuje on naukę języka rozpoczętą w gimnazjum lub po 240 godzinach, gdy rozpoczynał on naukę języka angielskiego na czwartym etapie kształcenia od poziomu poniżej niższego średnio zaawansowanego.

9.2.1. Osiągnięcia ucznia w ramach poszerzonych sprawności językowych

1. Słuchanie:

- uczeń rozumie ze słuchu proste teksty o niewielkim stopniu zróżnicowania struktur leksykalno-gramatycznych i potrafi rozwiązać zadania sprawdzające ich zrozumienie,
- uczeń akceptuje fakt, że nie wszystkie usłyszane struktury leksykalno-gramatyczne są mu znane i nie traktuje ich jako przeszkody w podejmowaniu prób zrozumienia komunikatu,
- uczeń rozumie główne myśli zawarte w prostych tekstach na znany mu temat, podawanych stosunkowo wolno i wyraźnie,
- uczeń potrafi szczegółowo zrozumieć rozmowy dotyczące życia codziennego,
- uczeń rozumie główne informacje w wiadomościach telewizyjnych, szczególnie jeśli towarzyszy im materiał wizualny,
- uczeń rozumie filmy, w których dialogi prowadzone są prostym językiem, a obraz ułatwia zrozumienie akcji,
- uczeń rozumie pytania, informacje i szczegółowe polecenia adresowane do niego w miejscach publicznych,
- uczeń rozumie najważniejsze informacje i pytania w rozmowie telefonicznej,
- uczeń rozumie proste informacje techniczne.

2. Czytanie:

- uczeń czyta ze zrozumieniem tekst prosty pod względem treści i stopnia zróżnicowania struktur leksykalno-gramatycznych, tzn. zawierający znane mu słownictwo i struktury oraz wyrażenia o znaczeniu międzynarodowym i rozwiązuje zadania sprawdzające jego rozumienie,
- uczeń potrafi wyszukać potrzebne mu informacje w nieskomplikowanym tekście codziennego użytku, np. liście, dokumencie urzędowym, broszurze, oraz w Internecie,
- uczeń potrafi wyszukać informacje w prostym tekście dotyczącym innych, znanych mu dziedzin wiedzy,
- uczeń rozumie opisy zdarzeń, uczuć oraz życzenia,
- uczeń rozpoznaje podstawowe tezy dłuższego artykułu prasowego na znany mu temat,
- uczeń rozumie akcję jasno napisanego opowiadania,
- uczeń rozumie proste instrukcje obsługi,
- uczeń rozumie proste ogłoszenia w prasie,
- uczeń rozumie ogólny sens tekstu zawierającego niezrozumiałe elementy, których znaczenia może się domyślać, i nie traktuje ich jako przeszkody w podejmowaniu prób zrozumienia komunikatu.

3. Mówienie:

3.1. Tworzenie tekstu:

- uczeń formułuje krótką wypowiedź ustną, poprawną pod względem wymowy i intonacji, na temat swojej rodziny, innych ludzi, warunków życia, szkoły i pracy, poprawnie stosując znane środki leksykalno-gramatyczne (dopuszcza się popełnianie przez ucznia niewielkich błędów językowych niezakłócających komunikacji lub zakłócających ją w niewielkim stopniu),
- uczeń opisuje w sposób pełny ilustrację, z zachowaniem logicznego porządku (tzn. od ogółu do szczegółu lub odwrotnie),
- uczeń opowiada ogólnie o swoich zainteresowaniach,
- uczeń opisuje życie codzienne swojego otoczenia, np. miasto, szkołę, uczelnię,
- uczeń opowiada o swoim samopoczuciu i dolegliwościach,

- uczeń krótko relacjonuje zdarzenia (np. spotkanie, wycieczkę), treść książki, filmu oraz opowiada krótką historię,
- uczeń krótko opowiada o swoich uczuciach, przeżyciach lub wrażeniach (np. z filmu, koncertu itp.),
- uczeń komentuje codzienne wydarzenia, wyrażając własne poglądy i opinie,
- uczeń krótko uzasadnia swoje zdanie,
- uczeń potrafi udzielać rady i podać uzasadnienie,
- uczeń udzieli informacji w podstawowych sytuacjach życia codziennego.

3.2. Reagowanie językowe:

- uczeń porozumiewa się w typowych sytuacjach życia codziennego (np. w sklepie, restauracji), poprawnie stosując środki językowe służące do wyrażania różnorodnych intencji oraz stanów emocjonalnych, adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej; wypowiedź taką charakteryzuje poprawna wymowa i intonacja, a błędy językowe nie przeszkadzają w zrozumieniu komunikatu,
- uczeń umie rozpocząć, podtrzymać i skończyć prostą rozmowę,
- uczeń umie wyrazić intencje, uczucia, emocje w sytuacjach życia codziennego,
- uczeń umie złożyć życzenia okolicznościowe,
- uczeń umie zamówić posiłek np. w restauracji,
- uczeń umie umówić się na spotkanie, tzn. ustalić czas, miejsce i przebieg spotkania,
- uczeń umie przeprowadzić prostą rozmowę na temat upodobań,
- uczeń umie uzyskać szczegółowe informacje na interesujący go temat,
- uczeń umie powiedzieć jak się czuje i zapytać rozmówcę o samopoczucie,
- uczeń potrafi porozumieć się w większości sytuacji w podróży,
- uczeń potrafi przeprowadzić nietrudną rozmowę telefoniczną,
- uczeń potrafi zapytać o opinię i wyrazić własne poglądy w rozmowie bezpośredniej,
- uczeń potrafi poprosić o powtórzenie, objaśnienie lub sprecyzowanie wypowiedzi,
- uczeń uczestniczy w dyskusji, mimo trudności w formułowaniu myśli, intencji, odczuć,
- uczeń przeprowadza proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego.

4. Pisanie:

- uczeń potrafi wypowiadać się w określonej formie na temat doraźnych potrzeb i własnych zainteresowań, z zachowaniem podanego limitu słów, stosując środki leksykalno-gramatyczne adekwatne do ich funkcji. Choć w wypowiedzi tej występują błędy językowe, nie uniemożliwiają one zrozumienia komunikatu.
- uczeń umie napisać notatkę, wiadomość, pocztówkę, ogłoszenie, zaproszenie, podziękowanie.
- uczeń umie wypełnić formularz danymi osobowymi.
- uczeń umie napisać list prywatny, w którym:
 - opíše swoje zainteresowania, przeżycia i wrażenia,
 - opíše kierunki poruszania się (np. drogę z dworca do domu),
 - opíše treść książki lub filmu,
 - krótko opíše wygląd zewnętrzny i zainteresowania własne i innych ludzi,
 - krótko opíše przedmioty, miejsca i zdarzenia,
 - krótko uzasadni swoje zdanie,
 - zapyta o nowiny lub opinie,
 - poprosi o informacje i rady,
 - udzieli informacji i rad,
- uczeń umie napisać list do różnych instytucji (do sklepu z reklamacją, list – podanie o pracę),
- uczeń umie napisać swój życiorys.

9.2.2. Osiągnięcia ucznia w ramach sprawności zintegrowanych

Uczeń:

1. zrelacjonuje, przetworzy i przekaże w formie ustnej lub pisemnej tekst usłyszany w języku angielskim lub polskim,
2. zrelacjonuje, przetworzy i przekaże w formie ustnej lub pisemnej tekst przeczytany w języku angielskim i polskim oraz treści materiałów ikonograficznych,
3. przetworzy tekst w zakresie mówienia i czytania, stosując zmianę rejestru, stylu i formy (na poziomie rozszerzonym),
4. wykona i przedstawi w formie ustnej i pisemnej interdyscyplinarny projekt.

9.2.3. Ponadprzedmiotowe umiejętności ucznia.

Uczeń:

1. jest świadomy swoich preferencji i oczekiwań w procesie uczenia się języka obcego i wykazuje postawę charakterystyczną dla ucznia autonomicznego,
2. potrafi stosować różne strategie uczenia się i dostosowywać je do własnych możliwości i potrzeb w celu pełnego rozwijania sprawności umysłowych i osobistych zainteresowań,
3. postrzega język jako narzędzie służące do przekazywania informacji umieszczonej w kontekście i ma poczucie jego użyteczności, także poza murami szkoły oraz w przyszłej nauce i pracy,
4. dostrzega popełniane przez siebie błędy i potrafi dokonać autokorekty,
5. wykorzystuje w praktyce umiejętność myślenia analitycznego i syntetycznego w celu poszukiwania twórczych sposobów rozwiązywania problemów,
6. prezentuje postawę tolerancji w perspektywie poznawanej kultury europejskiej i światowej,
7. potrafi współdziałać w zespole, podejmować indywidualne i grupowe decyzje z zachowaniem obowiązujących norm i technik negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów,
8. potrafi korzystać z różnych źródeł informacji, w tym słowników języka angielskiego i Internetu.

Przedstawiony powyżej opis założonych osiągnięć ucznia może być podstawą do sformułowania kryteriów oceny osiągnięć ucznia na poszczególne stopnie szkolne. Propozycja sposobu formułowania takich kryteriów, opracowana na przykładzie sprawności „słuchanie” została zamieszczona w załączniku 4.

10. PROPOZYCJE METOD OCENIANIA STOPNIA REALIZACJI ZAŁOŻONYCH CELÓW

Rozporządzenie MEN w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych z dnia 08.09.2006 nakłada na nauczycieli obowiązek oceniania postępów ucznia: „Ocenianie osiągnięć ucznia polega na rozpoznaniu przez nauczycieli poziomu i postępów w opanowaniu przez uczniów wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań edukacyjnych wynikających z podstawy programowej (...) i realizowanego w szkole programu nauczania” (...) (Rozdz. 2§2. pkt. 2).

Na początku każdego kursu – w pierwszej klasie – należy przeprowadzić test poziomujący, w celu określenia poziomu językowego uczniów, aby dobrać poziom podręcznika, odpowiedni do umiejętności uczniów. Zamiast lub obok testu poziomującego, uczniowie mogą wypełnić ankietę diagnostyczną (patrz: załącznik 5), która jest dla nauczyciela bogatym źródłem wiedzy o mocnych i słabych stronach uczniów.

10.1. Ogólne założenia oceniania

Celem oceniania jest wspomaganie ucznia w procesie uczenia się przez przekazywanie informacji na temat jego mocnych i słabych stron. Informacja ta powinna dotyczyć wszystkich aspektów języka ćwiczonego podczas lekcji: rozumienia tekstu czytanego, słuchanego, pisania, mówienia oraz słownictwa i gramatyki. Ocenianie musi być prowadzone systematycznie, tak aby uczniowie na bieżąco określali swoje postępy, a nauczyciel analizował skuteczność swojego nauczania, by w konsekwencji korygować własną pracę. Oprócz sprawdzania bieżącego postępu uczniów, można wprowadzać również sprawdzanie o charakterze bardziej sumującym, obejmującym większy zakres tematyczny, dział, moduł, semestr. Zaleca się również stosowanie typowych testów typu *proficiency*, które w mniejszym stopniu opierają się na materiale lekcyjnym, a bardziej na ogólnych umiejętnościach językowych uczniów. Stanowi to doskonałe przygotowanie do egzaminu maturalnego.

Bardzo ważne jest oddawanie uczniom poprawionych sprawdzianów w jak najkrótszym czasie. Obowiązuje do tego zwykle zapis w statucie szkoły. Uczniowie pamiętają nadal nad jakim problemem pracowali i potrafią w refleksyjny sposób określić swoje słabe i mocne strony. Szczególnie, że nauczyciel nie ogranicza się jedynie do wystawienia oceny za sprawdzian czy zadanie domowe, ale pisze również komentarz, w którym najpierw wskazuje na mocne strony pracy, a następnie podaje uczniowi wskazówki do dalszej pracy. Nie może to być jedynie ogólne stwierdzenie, np. *popracuj nad gramatyką*, ale konkretna informacja, np.; *popracuj nad przyimkami, nad przecinkami, czy nad słownictwem związanym z wyrażaniem opinii*.

10.2. Elementy podlegające ocenianiu

Sprawdzanie umiejętności i wiedzy może odbywać się w sposób mniej i bardziej sformalizowany. Ocenianiu może podlegać:

- test sformalizowany,
- sprawdzian nauczycielski dotyczący problemów gramatycznych, leksykalnych, wiedzy z zakresu innego przedmiotu oraz poszczególnych umiejętności językowych (słuchania, mówienia, czytania, pisania),
- wypowiedź ustna (np. krótka prezentacja, reakcja w sytuacjach codziennych, opis materiału wizualnego),
- wypowiedź pisemna (np. notatka, list, wypracowanie),
- projekty językowe,
- praca na zajęciach,
- zadania domowe.

Oprócz aspektów typowo językowych, ocenianie powinno również obejmować:

- wysiłek włożony przez ucznia przy wykonywaniu danego zadania,
- zaangażowanie ucznia w pracę na lekcji,
- gotowość do podejmowania dodatkowych zadań (np. udział w konkursach, projektach europejskich),
- umiejętność pracy w grupie.

10.3. Poziomy wymagań

Konstruując testy i sprawdziany czy oceniając poszczególne sprawności językowe, należy uwzględnić poziomy wymagań – podstawowy i ponadpodstawowy. Wymagania podstawowe dotyczą umiejętności z poziomu zapamiętania i zrozumienia wiadomości; wymagania ponadpodstawowe wskazują na umiejętności zastosowania wiadomości i analizowania.

Przykład:

Cel: Sprawdzenie stopnia zrozumienia istoty i zastosowania czasów przeszłych:

- wymagania podstawowe dotyczyć będą raczej konstruowania i rozpoznawania czasów, np. wyboru jednej z dwóch możliwych odpowiedzi pasujących do kontekstu pojedynczego zdania, konstruowania pytań do zdań,
- wymagania ponadpodstawowe dotyczyć będą zastosowania czasów przeszłych, np. uzupełniania luk w tekście odpowiednim czasem, opisanie ciągu wydarzeń z przeszłości.

W konstruowaniu sprawdzianów i kryteriów ocen przydatny będzie plan wynikowy, który określa zamierzone osiągnięcia uczniów z podziałem na poziom podstawowy i ponadpodstawowy.

10.4. Cechy dobrego sprawdzianu

1. Przy sprawdzaniu wiadomości i umiejętności z obu poziomów wymagań zaleca się gradację zadań od łatwiejszych do trudniejszych.

Przykładowe techniki zadań typowe dla wymagań podstawowych:

- grupowanie (przyporządkuj podane słowa do kategorii – np. medycyna/budownictwo/polityka),
- dopasowywanie (np. wyraz/informację do ilustracji),
- wybieranie prawidłowej odpowiedzi – ograniczone do dwóch możliwości (np. podkreśl prawidłową odpowiedź).

Przykładowe techniki charakterystyczne dla wymagań ponadpodstawowych:

- technika wyboru (np. z czterech możliwości wybierz poprawną odpowiedź),
- parafrazowanie zdań,
- uzupełnianie luk w tekście,
- wstawianie w luki wyrazów w odpowiedniej formie,
- poprawianie błędnych informacji,
- pisanie notatki, listu, wypracowania.

2. Określony cel i podany zakres wiadomości i umiejętności, które podlegać będą sprawdzaniu.

3. Typy zadań znane i wcześniej ćwiczone z uczniami na zajęciach edukacyjnych.

4. Różne typy zadań sprawdzające umiejętności/wiedomości ucznia; sprawność czytania ze zrozumieniem lepiej sprawdzić dwoma krótszymi tekstami o różnej tematyce za pomocą dwóch różnych technik (np.: prawda/fałsz; test wyboru) niż jednym dłuższym za pomocą jednej techniki.
5. Zadania skonstruowane w taki sposób, aby oceniały tylko te umiejętności /wiedzę, które mają być sprawdzane.
6. Czytelność sprawdzianu.
7. Poprawne i jasne instrukcje (w języku polskim lub w języku angielskim).
8. Podana punktacja za każde zadanie; określone kryteria do zadań otwartych.
9. Tematyka bliska uczniowi.
10. Realistycznie zaplanowany czas przeznaczony na wykonanie zadań.
11. Przede wszystkim należy pamiętać, że sprawdziany stanowią odzwierciedlenie wszystkiego, co jest ćwiczone i utrwalane na lekcjach – a więc wszystkich umiejętności, nie zaś tylko wiedzy gramatyczno-leksykalnej.

10.5. Sprawdzanie umiejętności

10.5.1. Czytanie ze zrozumieniem i rozumienie ze słuchu

Sprawdzanie rozumienia tekstu czytanego i słuchanego opiera się na bardzo podobnych, a czasami wręcz takich samych typach zadań. Należy najpierw ustalić, jakie umiejętności szczegółowe będą oceniane (wykaz umiejętności: patrz standardy egzaminacyjne i ESOKJ) – może to być rozumienie globalne, np. określanie głównej myśli, lub znajdowanie szczegółów; może to być także określanie intencji autora. Następnym etapem jest dobranie tekstu/nagrania odpowiedniego pod względem poziomu i tematyki i opracowanie zadania.

Przykładowe zadania:

- technika wyboru prawidłowej odpowiedzi,
- uzupełnianie luk, tabeli,
- transfer informacji (rysowanie planu, numerowanie obiektów, uzupełnianie obrazka, kartek z kalendarza, podpisywanie obiektów zgodnie z treścią tekstu),
- porządkowanie kolejności akapitów, wydarzeń,
- dopasowywanie nagłówków, ilustracji do tekstu,
- technika typu: prawda/fałsz,
- korekta błędnych informacji.

10.5.2. Pisanie i mówienie

Umiejętność pisania i mówienie sprawdzane są głównie przez zadania otwarte, dla których często nie istnieje jedna/identyczna prawidłowa odpowiedź. Aby jednak odpowiedzi na pytania były jak najbardziej zbliżone do siebie, a tym samym aby usprawnić obiektywizm oceniania, zalecane jest stosowanie technik pisania/mówienia ukierunkowanych treścią (*guided writing/speaking*), gdzie instrukcja ogranicza możliwość dowolności treści odpowiedzi. Czyni się tak przez wskazywanie informacji, jakie mają być zawarte w danym tekście, a także przez narzucenie formy i limitu słów (przykład: egzamin maturalny – poziom podstawowy – krótki i dłuższy tekst użytkowy lub rozmowy sterowane).

Pisanie

Uczeń powinien dowiedzieć się z instrukcji, jaki jest cel pisania tekstu i kto jest jego odbiorcą. Poza tym nauczyciel określa, jakie umiejętności cząstkowe mają być sprawdzone (czy tylko komunikacja, czy też bogactwo językowe, poprawność językowa, forma itd.), i odpowiednio do celu sprawdzianu dobiera technikę testowania oraz przygotowuje kryteria oceniania. Pomocne mogą okazać się tu kryteria opracowane dla zadań pisemnej części egzaminu maturalnego.

Przykładowe techniki sprawdzania umiejętności pisania:

- uzupełnianie luk w formularzu, w CV,
- zadanie stymulowane materiałem wizualnym (np. historyjką obrazkową, mapą pogody, rozkładem jazdy; ogłoszeniem; notatkami z pamiętnika),
- krótka forma użytkowa (notatka, zaproszenie, ogłoszenie) ukierunkowana koniecznymi do zamieszczenia informacjami,
- list formalny/niefORMALNY z koniecznymi do zamieszczenia informacjami,
- dłuższa wypowiedź o określonej formie (opis, rozprawka itd.) i limicie słów.

Mówienie

Przed przystąpieniem do sprawdzania tej umiejętności nauczyciel informuje ucznia, która z umiejętności szczegółowych będzie sprawdzana: czy tylko przekazanie informacji, czy również płynność wypowiedzi, bogactwo i poprawność językowa; czy będzie to interakcja, czy samodzielna wypowiedź. Zgodnie z tymi celami opracowane jest zadanie sprawdzające oraz kryteria oceniania.

Przykładowe techniki sprawdzania umiejętności mówienia w języku obcym:

interakcja

- odgrywanie ról (np. rozmowy sterowane- matura),
- rozmowa sterowana ilustracją,
- odpowiedzi na pytania,
- reakcje językowe na opisane sytuacje.

wypowiedź

- stymulowana materiałem wizualnym (np. wykresem; instrukcją obrazkową),
- na zadany temat (np. argumenty za i przeciw; opinia).

10.5.3. Sprawności zintegrowane

Niektóre z wyżej wymienionych technik wymagają wykorzystania dwóch lub trzech umiejętności; mówimy wówczas o sprawdzaniu sprawności zintegrowanych. A zatem uczeń może zostać poproszony o wysłuchanie nagrania (słuchanie), zrobienie notatek (pisanie), a następnie pisemne lub ustne streszczenie nagrania (pisanie lub mówienie). Innym przykładem techniki sprawdzającej umiejętności zintegrowane jest pisanie listu (pisanie) w odpowiedzi na inny list lub ogłoszenie (czytanie). Należy wówczas pamiętać o odpowiednim dobraniu kryteriów oceniania.

10.6. Sprawdzanie znajomości słownictwa i zagadnień gramatycznych

Sprawdziany powinny przekazywać informację zwrotną dotyczącą nie tylko zapamiętania i zrozumienia nowego słownictwa i problemu gramatycznego (wymagania podstawowe), ale również umiejętności stosowania tej wiedzy (wymagania ponadpodstawowe) w danej sytuacji/kontekście.

Przykładowe techniki sprawdzania znajomości słownictwa i zagadnień gramatycznych:

- dopasowywanie,
- grupowanie,
- nazywanie, np. czynności czy przedmiotów pokazanych na ilustracji,
- uzupełnianie luk z zdaniach, w tekście,
- technika wyboru poprawnej formy,
- tworzenie odpowiedniej do kontekstu formy wyrazu,
- wskazywanie i poprawianie błędów,
- układanie rozsypanych wyrazów w zdanie,
- częściowe tłumaczenie,
- identyfikowanie nie pasującego do reszty słowa,
- przekształcanie wyrażen charakterystycznych dla stylu formalnego w styl nieformalny i na odwrót.

10.7. Samoocena

Uczniowie mogą i powinni dokonywać samooceny własnych postępów. Taka forma oceniania skłoni ich do refleksji nad własnymi mocnymi i słabymi stronami. Uczniowie będą potrafili zdefiniować cele dalszej pracy oraz staną się bardziej świadomymi i odpowiedzialnymi uczestnikami procesu kształcenia. Samoocena może być prowadzona przy użyciu np. ankiet lub pytań otwartych. Wygodnym dla nauczyciela sposobem przeprowadzenia samooceny wśród uczniów jest metoda niedokończonych zdań, np.:

Po dzisiejszej lekcji potrafię
Najmniej trudności sprawia mi
Powinienem jeszcze popracować nad

Uczniowie mogą dokonywać samooceny po każdej lekcji, po cyklu lekcji, a także na zakończenie semestru (patrz: załącznik 6). Jednocześnie refleksje dotyczące swojego procesu uczenia się systematycznie nanoszą w Europejskim Portfolio Językowym.

10.8. Propozycje sposobu ustalania śródrocznej i rocznej oceny klasyfikacyjnej

Zgodnie z Rozporządzeniem MEN *w sprawie warunków i sposobu oceniania (...)* uczniowie oraz ich rodzice muszą poznać wymagania edukacyjne na poszczególne śródroczne i roczne oceny klasyfikacyjne. To samo rozporządzenie określa, że roczna ocena klasyfikacyjna w szkole ponadgimnazjalnej winna być wyrażona cyfrą 1, 2, 3, 4, 5 lub 6. Dobrze jest więc opracować wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. Oceny 2, 3 będą w większości odpowiadały wymaganiom podstawowym, a oceny 4, 5 – wymaganiom ponadpodstawowym.

Poniżej przedstawiamy propozycje formułowania takich wymagań edukacyjnych.

10.8.1. Wariant 1

Ocenę określa się, opisując umiejętności ucznia oraz stopień poprawności i samodzielności wykonania zadania, celujący:

- wykazuje umiejętności oraz wiadomości wykraczające poza wymagania określone w opisie oceny bardzo dobrej; uczeń podejmuje również dodatkowe zadania,

bardzo dobry:

- swobodnie wypowiada się w mowie i piśmie na tematy określone w programie; formułuje bezbłędnie, płynne i spójne wypowiedzi w formie ustnej i pisemnej; posługuje się szerokim repertuarem struktur gramatycznych i bogatym słownictwem; prawidłowo stosuje rejestr językowy (formalny, nieformalny); swobodnie prowadzi rozmowy dotyczące życia codziennego,
- bezbłędnie stosuje reguły gramatyczne w ćwiczeniach gramatycznych,
- bez problemów określa główną myśl czytanego i słuchanego tekstu, wyszukuje szczegółowe informacje oraz wyczerpująco odpowiada na pytania dotyczące tekstu,
- sprawdziany zalicza na minimalnie 90 %*,
- aktywnie uczestniczy w ćwiczeniach wykonywanych na zajęciach,
- prace domowe wykonuje w terminie wyznaczonym przez nauczyciela.

dobry:

- na ogół wypowiada się swobodnie w mowie i piśmie, czasami jednak wypowiedź może być niespójna i zawierać nieliczne błędy językowe, które nie zakłócają komunikacji; stosuje dość bogate słownictwo i urozmaicone struktury gramatyczne; bezbłędnie rozróżnia rejestr językowy i w większości prawidłowo go stosuje; dość swobodnie komunikuje się w sytuacjach życia codziennego,
- potrafi zastosować większość poznanych reguł gramatycznych w ćwiczeniach, może jednak popełniać nieliczne błędy,
- w większości wypadków prawidłowo określa główną myśl tekstu czytanego i słuchanego i wyszukuje szczegółowe informacje; potrafi odpowiedzieć na większość pytań dotyczących tekstu,
- sprawdziany zalicza na minimalnie 75%*,
- aktywnie uczestniczy w zajęciach,
- prace domowe wykonuje w terminie wyznaczonym przez nauczyciela.

dostateczny:

- potrafi sformułować wypowiedź ustną i pisemną na większość tematów określonych w programie; jednak wypowiedź może być niespójna i zawierać dość liczne błędy językowe, które w większości nie zakłócają komunikacji; stosuje raczej ubogie słownictwo i powtarzające się zwroty, stosuje dość proste struktury gramatyczne; może popełniać błędy w wymowie; na ogół potrafi rozróżnić rejestr językowy i z reguły prawidłowo go stosuje, może mieć jednak pewne trudności z prowadzeniem rozmów w sytuacjach życia codziennego i redagowaniem dłuższych wypowiedzi pisemnych,
- potrafi rozróżnić i wskazać prawidłowe struktury gramatyczne, może mieć jednak trudności z zastosowaniem tych reguł w ćwiczeniach gramatycznych wymagających analizowania i przetwarzania danych,
- z reguły prawidłowo określa główną myśl tekstu i wskazuje szczegółowe informacje; potrafi odpowiedzieć na niektóre pytania dotyczące przeczytanego i wysłuchanego tekstu, jednak czynności te mogą mu sprawiać pewną trudność i dlatego czasami potrzebuje pomocy nauczyciela,
- sprawdziany zalicza na minimalnie 60 %*,
- w miarę możliwości aktywnie uczestniczy w zajęciach,
- prace domowe wykonuje w terminie wyznaczonym przez nauczyciela.

dopuszczający:

- potrafi udzielić krótkich wypowiedzi ustnych i pisemnych w zakresie tematów określonych w programie, jednak wypowiedzi te są niespójne i mogą zawierać liczne błędy językowe, które w więk-

szości zakłócają komunikację; stosuje bardzo ubogie słownictwo i powtarzające się, proste struktury gramatyczne; potrafi czasami rozróżnić rejestr językowy i czasami prawidłowo go stosuje, może jednak mieć trudności z prowadzeniem rozmów w sytuacjach życia codziennego; potrafi zaplanować dłuższą formę pisemną, jednak może mieć duże trudności z doбором odpowiedniego słownictwa, poprawnym stosowaniem struktur gramatycznych czy wyszukiwaniem i formułowaniem argumentów,

- potrafi czasami rozróżnić i wskazać prawidłowe struktury gramatyczne, może jednak mieć duże trudności z zastosowaniem tych reguł w ćwiczeniach gramatycznych; większość tych ćwiczeń wykonuje z pomocą nauczyciela,
- czasami prawidłowo określa główną myśl tekstu i wskazuje niektóre szczegółowe informacje; potrafi znaleźć odpowiedź na niektóre pytania dotyczące przeczytanego lub wysłuchanego tekstu, jednak czynności te mogą mu sprawiać dużo trudności i często potrzebuje pomocy nauczyciela,
- sprawdziany zalicza na minimalnie 40 %*,
- w miarę możliwości aktywnie uczestniczy w zajęciach,
- prace domowe wykonuje w terminie wyznaczonym przez nauczyciela,

niedostateczny:

- nie wykazuje umiejętności pozwalających na uzyskanie oceny dopuszczającej

*próg procentowy ustala się zgodnie z Wewnątrzszkolnym Systemem Oceniania.

10.8.2. Wariant 2

Obok tradycyjnych sposobów oceniania proponuje się zastosowanie Europejskiej Skali Ocen zalecanej przez UE. Takie rozwiązanie gwarantuje zachowanie standardów europejskich i kompatybilność z tradycyjną skalą ocen oraz zapewnienie odpowiedniej rozpiętości skali ocen, wystarczającej dla różnych poziomów zaawansowania edukacyjnego. Odejście od cyfrowej skali ocen pozwala również na uniknięcie niebezpieczeństwa traktowania śródrocznej/rocznej oceny klasyfikacyjnej jako średniej arytmetycznej ocen cząstkowych (stereotyp ten wciąż pokutuje w mentalności uczniów, a szczególnie rodziców) i może stanowić pomoc dla nauczyciela w uzasadnieniu wystawionej oceny klasyfikacyjnej lub formułowaniu oceny opisowej. Jednak proponowanego literowego indeksu stopnia nie należy utożsamiać z poziomami biegłości językowej (A1, A2, B1, B2, C1, C2) stosowanymi w skalach europejskich CEFR.

System ten polega na przyporządkowaniu tradycyjnej, sześciostopniowej, cyfrowej skali ocen oznaczeń literowych i przypisanie każdemu stopniowi oceny słownej z określeniem stopnia spełniania ustalonego standardu oraz kryteriów minimalnych.

Stopień spełnienia ustalonego standardu oraz kryteriów minimalnych określa się w oparciu o wymagania sformułowane na poszczególne oceny w wewnątrzszkolnych systemach oceniania (przykład sposobu formułowania takich wymagań opracowano w niniejszym programie dla sprawności „słuchanie” – patrz: załącznik 4).

Indeks stopnia		Ocena słowna	Stopień spełnienia standardu lub kryteriów minimalnych
cyfrowy	literowy		
6	A	celujący	Osiągnięcia powyżej standardu
5	B	bardzo dobry	Bez błędne osiągnięcie standardu
4	C	dobry	Osiągnięcie standardu z kilkoma błędami
3	D	dostateczny	Osiągnięcia powyżej kryteriów minimalnych, bez osiągnięcia standardu
2	E	dopuszczający	Spełnienie minimalnych kryteriów
1	F	niedostateczny	Niespełnienie minimalnych kryteriów

Śródroczną/roczną ocenę klasyfikacyjną ustala się w oparciu o:

- pomiar osiągniętych sprawności, którego dokonuje nauczyciel,
- samoocenę osiągnięć dokonywaną przez ucznia,
- pomiar sprawności interakcji dokonywany przez zespół klasowy.

Zapisu wszystkich składowych tej oceny dokonuje nauczyciel w „Arkuszu monitorowania zbiorczych wyników klasyfikacji śródrocznej/rocznej w danej klasie” (patrz: załącznik 7), następnie, opierając się na zebranych wynikach ustala śródroczną/roczną ocenę klasyfikacyjną dla każdego ucznia.

Metoda pomiaru

1. Pomiar osiągniętych sprawności, dokonywany przez nauczyciela

Pomiaru osiągniętych sprawności dokonuje nauczyciel poprzez obserwacje i diagnozowanie ucznia, na podstawie jego wypowiedzi ustnych i sprawdzianów pisemnych. Pomiary te powinny być dokonywane, z częstością nie mniejszą niż dwukrotna w ocenianym okresie, dla każdego z niżej określonych komponentów.

Ogólna ocena wystawiona przez nauczyciela jest średnią ważoną z ocen składowych za poszczególne komponenty.

Proponuje się wprowadzenie następujących komponentów podlegających ocenianiu oraz ich wag:

Komponent podlegający ocenianiu	waga
podejmowanie zadań dodatkowych (uczestnictwo w projektach szkolnych i międzyszkolnych, przygotowywanie prezentacji, sukcesy w olimpiadach i konkursach itp.)	30
rozumienie ze słuchu	20
czytanie ze zrozumieniem	20
umiejętność komunikowania się w formie ustnej	20
pisanie	20
stosowanie słownictwa i gramatyki w odpowiednim kontekście	15
przygotowanie się do zajęć	10
aktywność	10
umiejętność współpracy w grupie	5
znajomość kultury, literatury, geografii oraz umiejętność powiązania wiadomości i umiejętności z różnych dziedzin nauki	5

Po zamianie indeksu cyfrowego ustalonej oceny na indeks literowy, zgodnie z tabelą w punkcie „Założenia ogólne i istota skali ocen”, nauczyciel dokonuje zapisów tej oceny w „Arkuszu monitorowania...” (patrz: załącznik 7) w części: „pomiar osiągnięć”.

2. Samoocena osiągnięć dokonywana przez ucznia

Dla spełnienia satysfakcjonującego udziału każdego ucznia w ocenie osiągniętych wyników proponuje się uwzględnienie samooceny uczniowskiej jako składowej oceny ogólnej. Uczeń dokonuje samooceny raz w semestrze na przygotowanym przez nauczyciela arkuszu samooceny (załącznik 6) przez zaznaczenie wybranej odpowiedzi symbolem „x”.

Zapisów tej oceny dokonuje nauczyciel w „Arkuszu monitorowania...” (załącznik 7) w części: „samoocena osiągnięć” po uprzednim przyporządkowaniu indeksu literowego poszczególnym odpowiedziom ucznia, wg następującego schematu:

Odpowiedzi ucznia	Ocena
nie mam z tym żadnych problemów	A
dobrze sobie radzę	B
radzę sobie	C
czasem sprawia mi to kłopot	D
sprawia mi to dużą trudność	E
to mnie przerasta	F

3. Pomiar sprawności interakcji w sytuacjach stymulowanych dokonywany przez zespół klasowy

Celem pomiaru sprawności interakcji jest włączenie wszystkich uczniów w proces wzajemnego oceniania się. W tym celu wyłonione pary uczniowskie wybierają drogą losowania przygotowane przez nauczyciela scenariusze rozmów sterowanych. Uczniowie odgrywają przydzielone im role na forum klasy,

bez uprzedniego przygotowania. Pozostali uczniowie obserwują odgrywaną scenkę i dokonują oceny stopnia realizacji zadania. Ocenie podlega poprawność i płynność wypowiedzi oraz skuteczność osiągnięcia celu rozmowy. Każdemu z uczestników rozmowy przyznawane są punkty zgodnie z następującą skalą:

- 5 pkt. – komunikat kompletny, brak błędów językowych lub nieliczne błędy językowe niezakłócające komunikacji,
- 4 pkt. – komunikat kompletny, nieliczne błędy językowe zakłócające komunikację,
- 3 pkt. – komunikat niepełny, zawierający większość informacji, liczne błędy językowe zakłócające jego zrozumienie,
- 2 pkt. – komunikat niepełny, zawierający połowę wymaganych informacji, błędy językowe utrudniają jego zrozumienie
- 1 pkt. – komunikat niepełny, w niewielkiej części zgodny z poleceniem, błędy językowe w znacznym stopniu zakłócają komunikację,
- 0 pkt. – brak komunikatu lub komunikat niezgodny z poleceniem lub błędy językowe uniemożliwiają zrozumienie komunikatu.

Pomiar praktycznych umiejętności komunikowania się przeprowadza się raz w semestrze. Zapisów tej oceny dokonuje nauczyciel w „Arkuszu monitorowania...” (załącznik 7) w części: „ocena sprawności interakcji” po uprzednim przyporządkowaniu indeksu literowego przydzielonym przez uczniów punktom, wg następującego schematu:

Średnia punktów przydzielonych przez uczniów	Ocena
4,1 – 5	A
3,1 – 4	B
2,1 – 3	C
1,1 – 2	D
0 – 1	E

4. Sposób ustalania oceny klasyfikacyjnej

Śródroczną/roczną ocenę klasyfikacyjną ustala się dwuetapowo przez:

1. ustalenie oceny stanowiącej podstawę do weryfikacji,
 2. skorygowanie oceny stanowiącej podstawę do weryfikacji poprzez ocenę sprawności interakcji.
- Ad. 1. Zgodność oceny osiągnięć ustalonej przez nauczyciela z samooceną ucznia powoduje uznanie tej oceny za podstawę do weryfikacji. Przy rozbieżności obu ocen wynik ostateczny ustala się na drodze negocjacji nauczyciel-uczeń. Ocena ta jest wpisywana przy użyciu symbolu literowego w „Arkuszu monitorowania...” w części „ocena stanowiąca podstawę do weryfikacji”.
- Ad. 2. Śródroczną/roczną ocenę klasyfikacyjną ustala się na bazie oceny stanowiącej podstawę do weryfikacji i ocenę sprawności interakcji. Zakłada się, że ocena sprawności interakcji może zmienić proponowaną śródroczną/roczną ocenę klasyfikacyjną o 1 stopień w górę. Ustalona w ten sposób ocena wpisywana jest do „Arkuszu monitorowania...” w części „ocena klasyfikacyjna” przy użyciu symbolu literowego. Po zamianie symbolu literowego na indeks cyfrowy, zgodnie z tabelą w punkcie: „założenia ogólne i istota skali ocen”, ocena wpisywana jest do dziennika lekcyjnego jako śródroczna/roczna ocena klasyfikacyjna.

11. ŚRODKI DYDAKTYCZNE PROPONOWANE DO WYKORZYSTANIA PRZY REALIZACJI NINIEJSZEGO PROGRAMU

- Podręczniki i zeszyty ćwiczeń, np. Redson, Ch& G. Cunningham *Face to Face*, CUP,
- Książki nauczyciela opracowane do poszczególnych podręczników,
- Plany wynikowe i rozkłady materiału,
- Słowniki (z CD), np.
 - Cambridge Learner’s Dictionary,
 - Cambridge Advanced Learner’s Dictionary,

- Nagrania audio i video (kasety, CD, DVD),
- Publikacje z zakresu wiedzy o krajach anglojęzycznych, np.
 - uproszczone wersje oryginalnej literatury, np. seria Cambridge English Readers, CUP
- Materiały do kopiowania, np.
 - Gammidge, M., *Speaking Extra*, CUP
 - Lazar, G., *Meanings and Metaphors*, CUP
 - Wicks, M., *Imaginative Projects*, CUP
- Książki zawierające ćwiczenia gramatyczne i leksykalne, np.:
 - Murphy, R., *English Grammar in Use*, CUP
 - McCarthy, M&F. O'Dell, *English Vocabulary in Use*, CUP
- Informator Maturalny od 2005
- Informacje na temat CLIL:
 - www.clilcompendium.com
 - www.tieclil.org
 - www.euroclilic.net
- Literatura z zakresu doradztwa metodycznego:
 - Black, P., Harrison, Ch., Lee, C., Marshall, B., Wiliam, D., *Jak oceniać aby uczyć?*, CEO, 2006
 - Dudeney, G., *The Internet and the Language Classroom*, wyd. CUP
 - Fisher, R., *Uczymy jak się uczyć*, WSiP, 1999
 - Harmin, M., *Duch Klasy: Jak motywować uczniów do nauki*, CEO, 2005
 - Maley, A., *Drama Techniques*, CUP
 - McCombs, B. L., *Uczeń trudny. Jak skłonić go do nauki*, WSiP, 1997
 - Robertson, J., *Jak zapewnić dyscyplinę, ład i uwagę w klasie*, WSiP, 1998
 - Limont W., „Teoria i praktyka edukacji uczniów zdolnych”, OW „Impuls”, 2005

12. BIBLIOGRAFIA

W pracy nad niniejszym programem wykorzystano:

1. *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, CODN, 2003
2. *Europejskie Portfolio Językowe dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów*, CODN
3. Gajek Elżbieta, *Edukacja Językowa w Unii Europejskiej*, Fraszka Edukacyjna, 2004
4. Informator Maturalny od roku 2005, OKE w Warszawie w porozumieniu z CKE w Warszawie
5. King, Gail, *Umiejętności terapeutyczne nauczyciela*, GWP, 2003
6. Komorowska, Hanna, *Programy Nauczania w Kształceniu Ogólnym i w Kształceniu Językowym*, wyd. Fraszka Edukacyjna, 2005
7. Komorowska, Hanna, *Sprawdzanie umiejętności w nauce języka obcego. Kontrola – Ocena – Testowanie*. wyd. Fraszka Edukacyjna, 2005
8. Komorowska, Hanna, *Metodyka nauczania języków obcych*. wyd. Fraszka Edukacyjna, 2005
9. McCombs, B. L, *Uczeń trudny. Jak skłonić go do nauki*. WSiP, 1997
10. Robertson, J, *Jak zapewnić dyscyplinę, ład i uwagę w klasie*, WSiP, 1998
11. Rozporządzenia:
 - Rozporządzenie MENiS z dn. 26.02.2002 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. Nr 51, poz. 458 z 2002 r. z późn. zm.),
 - Rozporządzenie MENiS z dn. 7.09.2004 w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 199, poz. 2046 z 2004 r. z późn. zm.),
 - Rozporządzenie MENiS z 10.08.2001 w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (Dz. U. Nr 92, poz. 1020 z 2001 r. z późn. zm.).
12. Strony internetowe dotyczące CLIL:
 - www.clilcompendium.com
 - www.tieclil.org
 - www.euroclilic.net

13. ZAŁĄCZNIKI

- Załącznik 1: Arkusz samooceny nauczyciela
- Załącznik 2: Przykładowy scenariusz zajęć: nauczanie angielskiego przez chemię
- Załącznik 3: Przykładowy scenariusz lekcji: praca formą stacji edukacyjnych
- Załącznik 4: Propozycja sposobu formułowania kryteriów oceniania, opracowana na przykładzie sprawności: słuchanie.
- Załącznik 5: Ankieta diagnostyczna dla ucznia
- Załącznik 6: Arkusz samooceny ucznia
- Załącznik 7: Arkusz monitorowania zbiorczych wyników klasyfikacji śródrocznej/rocznej w danej klasie

Załącznik 1:

Arkusz samooceny nauczyciela

(opracowany na podst.: *Semestralnego arkusza ewaluacyjnego dla mentora słuchacza III roku sekcji angielskiej NKJO w Toruniu* autorstwa mgr Anity Lewickiej i mgr Joanny Przewięźlikowskiej)

Klasa:	Data:
---------------	--------------

ZADANIE		Bardzo dobrze	Dobrze	Wymaga poprawy
1.	Poprawnie planuję lekcje.			
2.	Formułuję jasne cele dla poszczególnych etapów lekcji.			
3.	Przedstawiam cele lekcji uczniom.			
4.	Jasno formułuję instrukcje.			
5.	Upewniam się, że uczniowie rozumieją instrukcje i nowe zagadnienia.			
6.	Właściwie dobieram materiały i ćwiczenia do celu lekcji.			
7.	Dostosowuję proces nauczania do potrzeb uczniów.			
8.	Wprowadzam różnorodne ćwiczenia.			
9.	Nie dominuję na lekcjach.			
10.	Właściwie poprawiam błędy popełnione przez uczniów.			
11.	Tworzę możliwość naturalnej komunikacji językowej.			
12.	Zachęcam każdego ucznia do udziału w zajęciach.			
13.	Sprawnie organizuję różne formy interakcji.			
14.	Trafnie wyjaśniam zagadnienia językowe.			
15.	Dokonuję oceny umiejętności językowych uczniów na bieżąco.			
16.	Obiektywnie oceniam pracę uczniów.			
17.	Wskazuję uczniom, nad czym muszą pracować.			
18.	Zaczynam i kończę lekcje punktualnie.			
19.	Tworzę pozytywną atmosferę w klasie.			
20.	Dbam o dyscyplinę na lekcjach.			
INNE UWAGI (PLANOWANIE I PRZYGOTOWANIE ZAJĘĆ, KOMPETENCJE NAUCZYCIELSKIE, ORGANIZACJA PRACY, KONTAKT Z UCZNIAMI I WSPÓŁPRACOWNIKAMI):				

Załącznik 2:

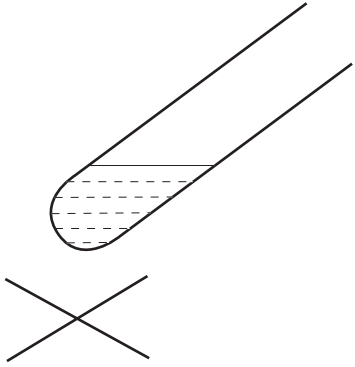
Przykładowy scenariusz zajęć: nauczanie angielskiego przez chemię

Poziom: średnio-zaawansowany Czas: 90 minut Temat: 'Tools of a young chemical scientist in laboratory investigaton.'
Cel główny: Celem zajęć jest wprowadzenie specjalistycznego chemicznego nazewnictwa podstawowego sprzętu laboratoryjnego i podstawowych czynności laboratoryjnych oraz ćwiczenie umiejętności językowych w zakresie rozumienia i formułowania podstawowych instrukcji z dziedziny chemii. Ponadto, przez zaangażowanie w prace laboratoryjne, uczniowie zyskują świadomość, że w powszechnym użyciu język jest narzędziem służącym komunikacji, a nie dyscypliną naukową samą w sobie. Cele szczegółowe: Uczniowie będą potrafili: <ul style="list-style-type: none">rozpoznać i nazwać podstawowy sprzęt laboratoryjny (probówka, zlewka, lejek, palnik, bagietka, sączek, parownicza, szczytce, statyw, cylinder miarowy itp.)wyjaśnić zastosowanie podstawowego sprzętu laboratoryjnego,zrozumieć instrukcję i wykonać proste doświadczenia chemiczne zgodnie z instrukcją,sformułować w języku angielskim instrukcję do przeprowadzenia doświadczenia.
Sprawności językowe ćwiczone podczas zajęć: <ul style="list-style-type: none">odczytywanie i posługiwanie się w mowie i piśmie nazwami sprzętu laboratoryjnego,mówienie: wyjaśnianie zastosowania sprzętu laboratoryjnego; udzielanie instrukcjiczytanie i słuchanie ze zrozumieniem instrukcji w celu wykonania doświadczenia,zapisywanie instrukcji do wykonania doświadczeń.
Materiały: <ul style="list-style-type: none">obrazki przedstawiające podstawowy sprzęt laboratoryjny oraz podstawowe czynności i operacje laboratoryjne (wlej, podgrzej, przefiltruj, zmieszaj, odparuj),podpisy do obrazków,instrukcje do wykonania doświadczeń w formie pisemnej (przykładowe instrukcje dołączono na końcu niniejszego scenariusza),naczynia laboratoryjne.

Zajęcia odbywają się w pracowni chemicznej. Przed zajęciami nauczyciel przygotowuje obrazki przedstawiające podstawowy sprzęt laboratoryjny oraz podstawowe czynności i operacje laboratoryjne oraz organizuje sprzęt laboratoryjny i 4 stanowiska do przeprowadzenia doświadczeń:

- podgrzewanie wody w probówce,
- podgrzewanie wody w zlewce,
- filtrowanie mieszaniny woda-kreda,
- odparowywanie wody z roztworu wodnego soli.

Czas:	PROCEDURA
10 min	Po powitaniu uczniów, nauczyciel wyjaśnia, w jaki sposób zorganizowane są zajęcia, przedstawia cele zajęć, wyjaśnia zasady pracy, zwracając szczególną uwagę na bhp.
70 min	Nauczyciel przyczepia do tablicy obrazki przedstawiające podstawowy sprzęt laboratoryjny, ustnie podaje nazwę każdego przedmiotu (np. <i>a test tube</i>). Uczniowie powtarzają nazwy. Następnie nauczyciel wskazuje obrazek na tablicy, a uczniowie nazywają wskazany sprzęt (rolę nauczyciela przejmują różni uczniowie). Nauczyciel zapisuje pod obrazkami na tablicy nazwy prezentowanego sprzętu laboratoryjnego i odczytuje je. Uczniowie powtarzają nazwy za nauczycielem. Nauczyciel usuwa z tablicy obrazki, pozostawiając jedynie podpisy. Wskazuje zapisane wyrazy, a uczniowie głośno je odczytują.

Czas:	PROCEDURA
cd.	<p>Nauczyciel ponownie przyczepia do tablicy obrazki i usuwa fragmenty ich podpisów. Uczniowie uzupełniają brakujące elementy w podpisach.</p> <p>Uczniowie pracują w 2 grupach, każda grupa otrzymuje zestaw naczyń i urządzeń laboratoryjnych. Uczniowie identyfikują sprzęt laboratoryjny, zadając pytanie: <i>What is this?</i> i odpowiadając na nie.</p> <p>Nauczyciel rozdaje uczniom obrazki przedstawiające podstawowe czynności i operacje laboratoryjne (wlewanie, mieszanie, podgrzewanie, odparowywanie, sączenie). Zapisuje instrukcje na tablicy, np. <i>Heat the water in the test tube</i>. Uczniowie, pracując w parach, łączą obrazki z instrukcjami. Nauczyciel wskazuje instrukcje i odczytuje ją. Uczniowie powtarzają instrukcje po nauczycielu, a następnie powtarzają całe ćwiczenie w parach.</p> <p>Nauczyciel rozdaje uczniom instrukcje doświadczeń w formie pisemnej. Uczniowie pracują w 4 grupach i wykonują doświadczenia. Następnie sporządzają notatkę z każdego doświadczenia w zeszycie, w formie zaprezentowanej przez nauczyciela na tablicy.</p> <div data-bbox="331 651 1401 1048" style="border: 1px solid black; padding: 10px; margin: 10px 0;"> <p>Experiment 1</p> <p>Title: Heating water in the test tube Materials: test tube, holder, Bunsen burner Procedure:</p> </div> <p>Uczniowie wykonują kolejno zadania na czterech stanowiskach, sporządzając notatki zgodnie z zaprezentowanym schematem. Nauczyciel monitoruje ich pracę, zwracając uwagę na poprawność wykonywania ćwiczeń, bezpieczeństwo i problemy językowe.</p> <p>Uczniowie, pracując w parach, opracowują i zapisują w języku angielskim własne instrukcje doświadczeń. Następnie wymieniają się instrukcjami i wykonują zadane doświadczenia. Nauczyciel monitoruje pracę uczniów, zwracając uwagę na bezpieczeństwo i poprawność językową.</p>
10 min	<p>Uczniowie dzielą się spostrzeżeniami z zajęć. Nauczyciel przekazuje swój komentarz z obserwacji pracy uczniów. Następnie zapisuje na tablicy zadanie domowe w formie pytania: „What do we use the tools for:</p> <ul style="list-style-type: none"> • evaporation dish • stirring rod • funnel • beaker • tongs • holder” <p>Zadaniem uczniów jest udzielenie odpowiedzi na pytania w formie pisemnej i ustnej.</p>

Instructions:

Experiment 1

Title: Heating water in the test tube.

Materials: test tube, holder, Bunsen burner, water.

Procedure: 1. Fill 1/3 of a test tube with water.

2. Using the holder, heat gently the water over the flame of a Bunsen burner for 3 minutes.
(Be careful! Don't point the test tube toward anyone and hold it obliquely).

Experiment 2

Title: Heating water in the beaker.

Materials: beaker, wire gauze, ringstand, stirring rod, water.

Procedure: 1. Fill 1/2 of a beaker with water.
2. Put it on the wire gauze, fixed to a ringstand.
3. Put a stirring rod in the beaker.
4. Heat the beaker with water for 2 minutes.

Experiment 3

Title: Filtering water from the mixture chalk-water.

Materials: beaker, funnel, filter paper, stirring rod, ringstand, water, chalk.

Procedure: 1. Mix 10 cm³ of water with chalk in a beaker.
2. Put a filter paper into a funnel.
3. Using a stirring rod, pour the mixture gently into a funnel fixed to a ringstand.
(Be careful! The bottom part of the funnel must touch the beaker).

Experiment 4

Title: Water vaporization from the mixture: salt-water.

Materials: spoon, beaker, stirring rod, evaporating dish, wire gauze, ringstand, Bunsen burner, water, salt

Procedure: 1. Pour a spoonful of salt into a beaker, and fill 1/3 of the beaker with water.
2. Stir the mixture with a stirring rod until the salt dissolves.
3. Carefully pour a small amount of solution into the evaporating dish.
4. Put the evaporating dish on a wire gauze fixed to a ringstand.
5. Heat the solution gently until the water vaporises, and you can see white precipitate on the walls of the evaporating dish.

Załącznik 3:

Przykładowy scenariusz lekcji: praca formą stacji edukacyjnych

Poziom: średniozaawansowany/ zaawansowany Czas: 45 minut Temat: 'Friendship and Love' – lekcja podsumowująca.
Cel główny: Celem lekcji jest podsumowanie kilku godzin zajęć poświęconych zagadnieniu przyjaźni i miłości. W trakcie tych zajęć uczniowie wzbogacali swoje słownictwo, a także rozwijali umiejętność czytania ze zrozumieniem, umiejętność pisanie oraz konwersowania. Cele szczegółowe: Uczniowie będą potrafili: <ul style="list-style-type: none">• prosić o radę i udzielać rad,• uzupełniać brakujące słowa w tekście na podstawie wysłuchanej piosenki,• dopasować znaczenie wyrażenia idiomatycznych do ich definicji,• uzupełnić luki w zdaniach podanymi wyrażeniami,• wyselekcjonować informacje w czytany tekst,• uzupełnić luki w liście nieformalnym.
Sprawności językowe ćwiczone podczas lekcji: <ul style="list-style-type: none">• czytanie ze zrozumieniem,• mówienie: interakcja (odgrywanie ról),• pisanie (uzupełnianie listu prywatnego),• słuchanie (uzupełnianie luk w tekście).
Materiały: <ul style="list-style-type: none">• Stacja 1 – krótki tekst dotyczący przyjaźni lub miłości i karta pracy z zadaniem sprawdzającym zrozumienie tekstu (typu Prawda/Fałsz lub wielokrotnego wyboru).• Stacja 2 – karta pracy z ćwiczeniem polegającym na łączeniu wyrażenia określających rodzaje przyjaźni z ich definicjami, a następnie na uzupełnianiu luk w zdaniach odpowiednim wyrażeniem.• Stacja 3 – zestawy kart do odgrywania ról: przyjaciele albo proszą o radę, albo jej udzielają; problematyka rozmów to uczucia, przyjaźń, miłość, rozczarowanie.• Stacja 4 – karta pracy: list z lukami (podane są tylko początki zdań, resztę informacji muszą dopisać uczniowie), może to być list miłosny lub list, w którym wyjaśniamy innej osobie, za co cenimy naszego przyjaciela.• Stacja 5 – karta pracy: tekst piosenki The Beatles 'She's Leaving Home' z lukami do uzupełnienia oraz nagranie tego utworu.

Przed lekcją nauczyciel zmienia ustawienia stolików w klasie – organizuje 5 stanowisk pracy. Na każdym stanowisku umieszcza odpowiednią ilość kopii ćwiczeń. Na stanowisku, w którym uczniowie słuchają piosenki, znajduje się magnetofon ze słuchawkami. Uczniowie pracują w parach lub w trójkach w zależności od liczby uczniów.

Czas:	PROCEDURA
5 min	Po powitaniu uczniów, nauczyciel wyjaśnia, w jaki sposób zorganizowana jest lekcja, przedstawia cele lekcji i wyjaśnia zasady pracy. Uczniowie dzielą się na 5 grup i mają 7 minut na wykonanie każdego zadania. Po 7 minutach na znak nauczyciela przechodzą do kolejnego zadania - kolejnej stacji
35 min	Uczniowie wykonują zadania w poszczególnych stacjach. Nauczyciel monitoruje ich pracę i robi notatki dotyczące pracy uczniów - mocnych i słabych stron. Szczególnie obserwuje pracę związaną z odgrywaniem ról – notuje problemy językowe.
5 min	Uczniowie oddają nauczycielowi wypełnione karty pracy (które po sprawdzeniu zostaną im oddane i omówione) oraz dzielą się swoimi spostrzeżeniami. Nauczyciel przekazuje swój komentarz z obserwowanej pracy uczniów.

Załącznik 4:

Propozycja sposobu formułowania kryteriów oceniania, opracowana na przykładzie sprawności: słuchanie.

Poziom podstawowy odpowiadający podstawie programowej kształcenia ogólnego w wersji B	Poziom rozszerzony odpowiadający podstawie programowej kształcenia ogólnego w wersji A	Ocena szkolna
Uczeń rozumie struktury leksykalne i gramatyczne w standardowej odmianie języka wykraczające poza poziom podstawowy.	Uczeń rozumie struktury leksykalne i gramatyczne w standardowej odmianie języka wykraczające poza poziom rozszerzony.	6
<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczeń potrafi wykorzystać w praktyce posiadaną wiedzę o strategiach, do jakich może się odwołać, słuchając tekstu. 2. Uczeń potrafi upewnić się, czy właściwie zrozumiał komunikat, zadając pytania na temat wysłuchanego tekstu. 3. Uczeń rozumie w pełnym zakresie struktury leksykalno-gramatyczne na poziomie podstawowym. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczeń potrafi zrozumieć ogólny tok długich wypowiedzi i wystąpień na znane mu tematy, nawet gdy są formułowane trudnym językiem. 2. Uczeń potrafi zrozumieć szczegółowo wypowiedzi dotyczące znanych mu oraz nowych faktów związanych z życiem prywatnym, szkołą, uczelnią. 3. Uczeń potrafi zrozumieć główne tezy złożonych wypowiedzi na tematy konkretne i abstrakcyjne. 4. Uczeń potrafi zrozumieć dyskusje prowadzone przez rodzimych użytkowników języka. 5. Uczeń potrafi zrozumieć większość filmów, programów telewizyjnych i audycji radiowych. 6. Uczeń potrafi zrozumieć szczegółowo kierowany do niego komunikat, nawet w hałaśliwym otoczeniu. 	5
<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczeń potrafi śledzić tok rozmowy dotyczącej zagadnień życia codziennego. 2. Uczeń potrafi zrozumieć informacje o faktach z życia codziennego oraz szczegóły przekazywane na ich temat. 3. Uczeń potrafi zrozumieć główne myśli zawarte w dłuższych wypowiedziach na znany mu temat. 4. Uczeń potrafi zrozumieć główne wątki wiadomości radiowych i telewizyjnych. 5. Uczeń potrafi zrozumieć filmy, których dialogi prowadzone są prostym językiem, a materiał wizualny ułatwia zrozumienie akcji. 6. Uczeń potrafi zrozumieć podstawowe informacje techniczne dotyczące obsługi popularnych urządzeń. 7. Uczeń potrafi zrozumieć szczegółowe polecenia. 8. Uczeń potrafi zrozumieć opinię wyrażaną na jakiś temat. 9. Uczeń potrafi zrozumieć, gdy ktoś mówi o swoich uczuciach. 10. Uczeń potrafi zaakceptować fakt, że nie wszystkie struktury leksykalno-gramatyczne są mu znane i nie traktuje ich jako przeszkody w podejmowaniu prób zrozumienia komunikatu podawanego stosunkowo wolno i wyraźnie. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczeń potrafi wykorzystać w praktyce posiadaną wiedzę o strategiach, do jakich może się odwołać słuchając tekstu. 2. Uczeń potrafi upewnić się, czy właściwie zrozumiał przekaz, zadając pytania na temat wysłuchanego tekstu. 3. Uczeń rozumie w pełnym zakresie struktury leksykalno-gramatyczne na poziomie rozszerzonym. 	4

Poziom podstawowy odpowiadający podstawie programowej kształcenia ogólnego w wersji B	Poziom rozszerzony odpowiadający podstawie programowej kształcenia ogólnego w wersji A	Ocena szkolna
<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczeń potrafi zrozumieć proste, krótkie rozmowy dotyczące życia codziennego. 2. Uczeń potrafi określić temat toczony w jego obecności prostej rozmowy. 3. Uczeń potrafi zrozumieć znane mu zwroty i wyrażenia w dłuższej wypowiedzi. 4. Uczeń potrafi domyślać się znaczenia nieznanymi mu słów i fraz i rozumie wystarczająco dużo, by radzić sobie w podstawowych sytuacjach życia codziennego. 5. Uczeń potrafi zrozumieć główne informacje w prostym przekazie telewizyjnym, jeżeli towarzyszy im materiał wizualny. 6. Uczeń potrafi zrozumieć pytania i informacje adresowane do niego w miejscach publicznych w typowych sytuacjach życia codziennego. 7. Uczeń potrafi zrozumieć najważniejsze informacje i pytania w rozmowie telefonicznej. 8. Uczeń rozumie struktury leksykalno-gramatyczne związane z ważnymi dla niego dziedzinami życia, co umożliwia mu zrozumienie głównych myśli komunikatów i ogłoszeń. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczeń potrafi śledzić tok rozmowy dotyczącej znanych mu faktów z różnorodnych dziedzin życia. 2. Uczeń potrafi zrozumieć informacje o faktach z różnych dziedzin życia oraz szczegóły przekazywane na ich temat. 3. Uczeń potrafi zrozumieć główne myśli zawarte w dłuższych wypowiedziach z różnych dziedzin. 4. Uczeń potrafi zrozumieć główne wątki wiadomości radiowych i telewizyjnych. 5. Uczeń potrafi zrozumieć filmy, w których materiał wizualny ułatwia zrozumienie akcji. 6. Uczeń potrafi zrozumieć szczegółowe informacje techniczne dotyczące obsługi popularnych urządzeń. 7. Uczeń potrafi zrozumieć szczegółowe polecenia. 8. Uczeń potrafi zrozumieć opinię wyrażaną na jakiś temat i odróżnić opinię od faktów. 9. Uczeń potrafi zrozumieć, gdy ktoś mówi o swoich uczuciach. 10. Uczeń potrafi zaakceptować fakt, że nie wszystkie struktury leksykalno-gramatyczne są mu znane i nie traktuje ich jako przeszkody w podejmowaniu prób zrozumienia komunikatu podawanego stosunkowo wolno i wyraźnie. 	3
<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczeń potrafi zrozumieć kierowane do niego słowa powitania i pożegnania. 2. Uczeń potrafi zrozumieć podstawowe zwroty grzecznościowe. 3. Uczeń potrafi zrozumieć proste instrukcje. 4. Uczeń potrafi zrozumieć proste pytania i informacje z zakresu: dane personalne. 5. Uczeń potrafi zrozumieć proste pytania i informacje z zakresu: dom i moje otoczenie. 6. Uczeń potrafi zrozumieć proste pytania i informacje dotyczące lokalizacji i kierunków poruszania się. 7. Uczeń potrafi zrozumieć proste pytania i informacje dotyczące ilości, czasu i ceny. 8. Uczeń rozumie w bardzo wąskim zakresie struktury leksykalno-gramatyczne wykorzystywane do opisu jego bezpośredniego otoczenia, gdy tempo wypowiedzi jest wolne, a artykulacja wyraźna. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczeń potrafi szczegółowo zrozumieć rozmowy dotyczące życia codziennego. 2. Uczeń potrafi określić temat każdej rozmowy toczony w jego obecności. 3. Uczeń potrafi zrozumieć znane mu zwroty i wyrażenia w dłuższej wypowiedzi. 4. Uczeń potrafi domyślić się znaczenia nieznanymi mu słów i fraz i rozumie wystarczająco dużo, by radzić sobie w różnych sytuacjach życia codziennego. 5. Uczeń potrafi zrozumieć główne informacje w przekazie telewizyjnym, jeżeli towarzyszy im materiał wizualny. 6. Uczeń potrafi zrozumieć pytania i informacje adresowane do niego w miejscach publicznych w różnych sytuacjach życia codziennego. 7. Uczeń potrafi zrozumieć informacje i pytania w rozmowie telefonicznej. 8. Uczeń rozumie struktury leksykalno-gramatyczne związane z różnymi dziedzinami życia, co umożliwia mu zrozumienie głównych myśli komunikatów i ogłoszeń. 	2
<p>Uczeń nie posiada umiejętności charakteryzujących ocenę dopuszczającą (i wyższe).</p>	<p>Uczeń nie posiada umiejętności charakteryzujących ocenę dopuszczającą (i wyższe).</p>	1

Załącznik 5:

Ankieta diagnostyczna dla ucznia

Klasa:	Rok szkolny:
--------	--------------

1. Czy do tej pory uczenie się języka angielskiego było dla Ciebie:

- bardzo łatwe
- raczej łatwe
- raczej trudne
- bardzo trudne

Podkreśl wybraną odpowiedź.

2. Jak oceniasz swoją wiedzę i umiejętności językowe? Zastosuj skalę ocen szkolnych (6- 1)

- czytanie ze zrozumieniem –
- rozumienie tekstu słuchanego –
- pisanie –
- mówienie –
- słownictwo –
- zagadnienia gramatyczne –

3. W jaki sposób lubisz pracować na lekcji? Podkreśl wybraną odpowiedź.

- indywidualnie
- w parze
- w grupie

4. Czym się interesujesz? Co lubisz robić w wolnym czasie?

-
-
-

5. Jakie swoje umiejętności lub wiedzę z zakresu innych przedmiotów chciałbyś/chciałabyś wykorzystać na lekcjach języka angielskiego? (np. zdolności plastyczne/muzyczne; wiedza z zakresu astronomii, itd.)

-
-
-

6. Jakich wskazówek udzielisz nauczycielowi, aby pomóc mu w efektywnym nauczaniu:

-
-
-

Załącznik 6:

Arkusz samooceny ucznia

Komponent podlegający ocenianiu	Odpowiedzi ucznia					
	nie mam z tym żadnych problemów	dobrze sobie radzę	radzę sobie	czasem sprawia mi to kłopot	sprawia mi to dużą trudność	to mnie przerasta
podejmowanie zadań dodatkowych (uczestnictwo w projektach szkolnych i międzyszkolnych, przygotowywanie prezentacji, sukcesy w olimpiadach i konkursach itp.)						
rozumienie ze słuchu						
czytanie ze zrozumieniem						
umiejętność komunikowania się w formie ustnej						
umiejętność samodzielnego wypowiedzania się w formie ustnej						
pisanie						
stosowanie słownictwa i gramatyki w odpowiednim kontekście						
przygotowanie się do zajęć						
aktywność						
umiejętność współpracy w grupie						
znajomość kultury, literatury, geografii, umiejętność powiązania wiadomości i umiejętności z różnych dziedzin nauki						

Załącznik 7:

Arkusz monitorowania zbiorczych wyników klasyfikacji śródrocznej/rocznej w danej klasie

Rok szkolny/semestr: Klasa:

		Nazwisko i imię ucznia									
Pomiar osiągnięć	podjęcie zadań dodatkowych (uczestnictwo w projektach szkolnych i międzyszkolnych, przygotowywanie prezentacji, sukcesy w olimpiadach i konkursach itp.)										
	rozumienie ze słuchu										
	czytanie ze zrozumieniem										
	umiejętność komunikowania się w formie ustnej										
	umiejętność samodzielnego wypowiedziania się w formie ustnej										
	pisanie										
	stosowanie słownictwa i gramatyki w odpowiednim kontekście										
	przygotowanie się do zajęć										
	aktywność										
	umiejętność współpracy w grupie										
Samocena ucznia	znajomość kultury, literatury, geografii, umiejętność powiązania wiadomości i umiejętności z różnych dziedzin nauki										
	podjęcie zadań dodatkowych (uczestnictwo w projektach szkolnych i międzyszkolnych, przygotowywanie prezentacji, sukcesy w olimpiadach i konkursach itp.)										
	rozumienie ze słuchu										
	czytanie ze zrozumieniem										
	umiejętność komunikowania się w formie ustnej										
	umiejętność samodzielnego wypowiedziania się w formie ustnej										
	pisanie										
	stosowanie słownictwa i gramatyki w odpowiednim kontekście										
	przygotowanie się do zajęć										
	aktywność										
umiejętność współpracy w grupie											
znajomość kultury, literatury, geografii, umiejętność powiązania wiadomości i umiejętności z różnych dziedzin nauki											
		Ocena stanowiąca podstawę do weryfikacji									
		Ocena sprawności interakcji									
		Ocena klasyfikacyjna									

Notatki